ROMANUL SECOLULUI XX

MANUEL SCORZA

călărețul fără somn

UNIVERS

ROMANUL SECOLULUI

MANUEL SCORZA

În românește de
ANGELA TEODORESCU

Călărețul fără somn

Cîntul 3

EDITURA
UNIVERS
București ● 1981

Manuel Scorza

El jinete insomne

© Monte Avila editores. C. A.
Caracas / Venezuela

Toate drepturile asupra acestei versiuni sînt rezervate
Editurii UNIVERS

Lui tata, acolo unde o fi fiind

1

Unde se povesteşte cum rîul Chaupihuaranga a continuat să se cheme Chaupihuaranga dar a încetat să mai fie rîu

EU AM FOST PRIMUL CARE A PREVĂZUT trîndăvia apei. Locuiesc în apropiere de Racre, într-o cocioabă pe care viiturile o respectă : îi cunosc Chaupihuarangăi toate năravurile. Într-o dimineaţă de august (dar poate că era decembrie), voind să abat nişte păstrăvi într-un braţ de apă, am rămas uluit de slăbiciunea rîului. Abia vindecat de frigurile cu care m-am pricopsit dintr-o călătorie făcută la Huánuco, pe la prînz, diareea mă sili să caut nişte arbuşti pe lîngă rîu. Atunci am privit apele pe care le ştiam dintotdeauna. M-a încercat o nelinişte, dar mi-am zis să mai aştept. Ca să mă liniştesc mi-am făcut de lucru toată ziua ascuţind o pereche de foarfeci. Mai puţin îngrijorat, spre seară, m-am întors pe mal.

Apa era ca smoala. Nevoind să mă pripesc cu părerile, mă încumetai să fac o probă. Joi (dar poate că era vineri sau luni) m-am dus la Yanahuanca.

Băgaţi de seamă ! N-am spus nimănui ce am pe suflet. Fără să mă mai tocmesc, cumpărai o uncie de anilină violetă. În dimineaţa de vineri (dar poate că era marţi) am împrăştiat vopseaua în apa rîului. Violetul trebuia să-mi arate cît de repede curgea apa. Credeam că după culoare o să-mi dau seama cam ce gînduri are Chaupihuaranga. Golii săculeţul în apă şi mă depărtai.

Dogoarea soarelui tortura pămîntul. Sufocat, umblai de colo colo, mîncai fructe de *nopal* şi, ceva

mai liniştit, aproape calm, mă cuprinse somnul sub *molles* [1]. Iar eu, care nu visez niciodată, l-am visat atunci pe taică-meu. Mi s-a arătat în vis încărcat cu nişte desagi plini cu apă. M-a cuprins groaza, dar văzînd chipul senin al celui dispărut, mă liniştii şi îi sărutai mîna. Şiroind de apă bătrînul meu se aşeză pe o piatră şi mă întrebă de neamuri şi de prieteni. Înainte de a apuca să-i răspund, mă descusu :

— N-ai ceva de mîncare ?

I-am dat nişte resturi dintr-un picior de berbec. Bătrînul meu înfulecă fără să se sinchisească de apa care pardosea pămîntul, care ascundea picioarele scăunelului, care-mi trecea de mijloc. Fără să aştepte să-l mai îmbii, luă din cui şi cealaltă jumătate de berbec, adună toată pastrama şi porumbul ce atîrnau de grindă şi strigă :

— Umple-mi bine desăgile, Magdaleno, căci în curînd n-o să mai fie de nici unele. Vine foametea !

Şi mestecînd întruna, rîse cu hohote, mojiceşte, aşa cum nu îndrăznise s-o facă niciodată în viaţă.

— Nu fi nătărău, Magdaleno ! Caută să mănînci tot ce poţi. Acum, cît mai găseşti ceva, căci în curînd ai să-ţi rozi unghiile !

Se preschimbă în cobai şi dispăru. M-am deşteptat cu mîna pe inimă. Era în amurg. Cu gura arsă mă apropiai de mal. Spaima mea descoperi că violetul rămăsese pe loc la o *vara* [2] de aceeaşi tufă de grozamă. Era vineri ori luni ? Îngrijorat, dar bănuind că pungaşul de Cisneros m-a păcălit dîndu-mi „anilină stricată", sîmbătă (dar poate că era joi) mă dusei la Yanahuanca : voiam să fiu sigur că vopseaua e bună. De data aceasta cumpărai trei uncii de anilină roşie, verde şi portocalie, de la trei prăvălii diferite, pe ai căror proprietari i-am prevenit că vreau „să vopsesc o mantie pentru Sfînta Fecioară Preamilostivă". Aşa, cu cele sfinte, voiam să bag spaima în potlogari. Fără să suflu nimănui nici o vorbă, mă întorsei acasă. „Duminică" intrai în „vad" şi cu apa pînă la piept am presărat vopselele în trei

[1] Arbore care creşte în Bolivia, Ecuador, Perú.
[2] Măsură de lungime egală cu 83,5 cm.

locuri diferite : cea roşie lîngă un arbust ciuntit de trăsnet, cea verde lîngă grunzul cel violet şi cea portocalie, la dreapta, acolo unde puhoiul o luase, în urmă cu cîteva luni, pe viţica mea, Vaca. Nu mă simţeam în apele mele. Se întunecase de-a binelea cînd mă birui ispita să mă apropii de rîu. „Luni" îmi ieşiră ochii cît cepele : insuliţele roşii, verzi şi portocalii rămăseseră în acelaşi loc.

Mă dusei la Yanacocha ca să vorbesc cu preşedintele nostru, dar *don* Raymundo Herrera era la Tapuc, unde năşea cea de pe urmă ispravă a octogenarului Medardo Ruiz. Botez fatal ! Fiindcă tocmai cînd părintele Chasán îl gonea pe Satana, dădui peste ticăloşii aceia de fraţi Margarito. Răul nu mă slăbea. Pîcla îşi lăsa răcoarea pe parfumul eucaliptilor, dar mie îmi ardea trupul. Coborîi la băcănia „El Chinito" unde fraţii Margarito beau pentru un taur pe care tocmai îl vînduseră şi pe care, bineînţeles că nu-l crescuseră ei. Ce ghinion ! Fără să dau bineţe, cerui două *cañazos* [1] pe care *don* Glicerio Cisneros mi le servi din cale afară de mirat. Pentru că eu sînt om cu minte. Iar alde Margarito — blestemată fie-le şi urma ! — descopereau acum că sînt un beţiv.

— Te dădeai drept om strîngător, *don* Magdaleno !

— Hai, că pentru asta merită să bem ! Unde încape un pahar, încape şi al doilea, spuse *doña* Facunda. Mai serveşte-i unul lui *don* Magdaleno care, în sfîrşit, catadicseşte să coboare şi el printre săraci.

— Nu prea avem pentru ce să bem, ci mai degrabă să ne îngrijorăm.

— Pe „doamna îngrijorare" au lichidat-o în războiul cu Chile dîndu-i cu ţucalul în cap. Ha, ha, ha !

Nu le-am dat nici o atenţie.

— Ai văzut, *don* Glicerio, ce-i cu Chaupihuaranga ?

— Ce să fie ? O fi curgînd la vale, îmi răspunse bufetierul.

— Din păcate, se opreşte.

— La Yanahuanca, dacă nu ne mai stă locului socoteala, măcar să ne stea rîul, bolborosi Margarito cel mic.

[1] Rachiu din trestie de zahăr.

Îmi trecui mîna peste fierbinţeala frunţii.

— Sînt cîteva zile de cînd apa şchiopătează. Ieri...

— Nu-mi veni mie cu gogoşi, *don* Magdaleno. Ce vrei dumneata este să dăm bani pentru o cîrjă.

— Cîrjă zici ? Fugi de-aici, *don* Glicerio.

Plecai. Pune-te în locul meu. Ce-ai face dumneata dacă ţi-ai lăsa oile netunse, ai bate cale de două leghe ca să povesteşti dandanaua cu rîul şi ca răsplată a îngrijorării dumitale ţi s-ar răspunde că „de-asta spui dumneata aşa ceva fiindcă socoteala nu-ţi mai stă locului. Băi, alde Margarito, voi dacă nu v-aţi născut la şapte luni jumate, v-aţi născut taman la cinşpe !

Trei săptămîni mai tîrziu Chaupihuaranga se opri de tot.

În fiecare iarnă puhoaiele ei luau cu ele iezi, vaci, măgari şi pînă şi cărăuşi. Dar acum se prosti pînă într-atît încît se preschimbă într-o băltoacă ! Ce credeţi că s-a întîmplat ? Au protestat autorităţile ? A fost înştiinţată prefectura ? Yanahuancanii s-au bucurat ! Ca să se dezvinovăţească spun azi că „nici yanacochanii nu şi-au căscat gura". Duminica trecută, în timpul petrecerii cu care alde Carbajal au cinstit eliberarea lui Isaac, voind să lămurim ciudăţenia asta, yanahuancani şi yanacochani ne încăierarăm. Beat, *don* Edmundo Ruiz ne umili.

— Despre ce băltoacă vorbiţi ? Parcă voi, yanacochanii, n-aţi tăcut şi voi ? De ce ? De ce n-aţi sărit şi voi cu gura cînd v-am spus eu ?

— Pe vremea aia Yanacocha nu era port, rîgîi Isaac Carbajal.

Don Edmundo Ruiz o înghiţi şi p-asta. Aşa e. El ştie că Yanacocha, Chipipata, Racre, Uspachaca, Tapuc şi Huaylasjirca nu erau porturi atunci. Eu am răscolit toată petrecerea precum clarinetul din orchestra fraţilor Huamán. Cum era să nu ştiu cînd au devenit maritime cătunele astea ! Chaupihuaranga se opri cu încetul, se opri, se opri pînă cînd curentul dispăru ; mai bine zis dispăru în ţinutul nostru. Cîteva leghe mai sus sau mai jos rămase în continuare de netrecut. Trecînd prin Uspachaca, crezînd că toată Chaupihuaranga stătea mo-

leşită de somn, am vrut să trec prin vad o vacă a unchiului meu Pedro Caucha. Nu credeţi că şi acum mai plătesc pentru ea ! Dar asta a fost *acolo,* fiindcă *aici* rîul s-a acoperit cu papură. Nimeni n-a mişcat un deget. Nu fiindcă aş vrea eu să mă iau de alde Margarito (chiar dacă şi-acum mai îmi caut calul, pe Potro), dar cine a intrat în sat strigînd că „e destul să-ţi vîri mîna în băltoacă şi prinzi păstrăvi" ? Din păcate, aşa era. Rîul, băltoaca sau ce-o fi fost ea era neagră de păstrăvi. Asta a fost mîngîierea proştilor. Şi mă bucurasem şi eu. Chaupihuaranga era o băltoacă în care păstrăvii prinşi nu mai aveau nici o speranţă. Închipuie-ţi ! O mulţime de păstrăvi învălmăşiţi în apa nemişcată ! Vezi eucalipţii ăia ? Păi de acolo şi pînă la pădurea Companiei Huarón, totul era o apă. Ce de peşte, domnule ! Cu coşul, cu găleata, cu sitele şi pînă şi cu mîinile, cum spuneau unii care s-au dat cu alde Margarito, prindeam peştii. Ştii la cît a ajuns să se vîndă păstrăvul ? Era mult dacă dădeai zece *centavos* [1] pe duzină.

Doisprezece păstrăvi la zece centime ! Îţi dai seama ? Chiar dumneata ai cumpărat păstrăvi de la Brazo de Santo. După aceea s-a aflat că erau furaţi. Dar asta nu mă priveşte.

Aşa a început paralizia Chaupihuarangăi. Pe urmă se opriră în loc şi celelalte rîuri. Măcar să fi rămas numai ele invalide !

---

[1] **Centime (o centimă = a suta parte dintr-un „peso").**

Despre surpriza pe care o avu don Raymundo Herrera în ziua în care a recuperat Titlul obştei din Yanacocha

FRIGUL TROSNEA ÎN EUCALIPŢI. GRAURI stîrniţi proslăveau lumina. Fulgerat de o presimţire, *don* Raymundo Herrera se ridică de pe scăunelul de piatră unde — mai îmbrăcat în propria-i mînie decît în *poncho* — pîndea ziua. Fără nici o vorbă, intră în casă, îşi făcu o cafea apoasă, îşi tăie pîine şi o bucăţică de brînză. Se iveau zorii. Făcîndu-se că nu bagă de seamă uimirea nevesti-si, Mardonia Marín, care nu-l văzuse niciodată irosind bucatele, lăsă totul pe masă, neatins, traversă postaţa de lucernă pe care păştea Cortavientos, calul lui cel blînd şi mărunt. Îi puse şaua cu gesturi domoale. Se întoarse.

— Satul nostru are un Titlu de proprietate dat de regele Spaniei în 1705. Mă duc să-l aduc, îi spuse.

— Cîte zile ai să lipseşti, *señor* ? îl întrebă Mardonia Marín.

— Poate zile, poate săptămîni, cine ştie, răspunse dăltuit într-un aer de absenţă pe care nevastă-sa nu i-l cunoştea. O zi insolentă izbucnea deasupra trecătorii Chaupihuaranga. Urcă fără zor. Călări la trap spre povîrnişul Quencash. Merse trei zile. În zorii celei de-a patra, ochii lui mici, bănuitori, aţîţaţi, zăriră gardul conacului Lauricocha. Pîcla ascundea încă hambarele, adăpătorile, ogrăzile fără sfîrşit. Ridicat în scări, se apropie de poarta cea mare, descălecă, traversă curtea interioară pavată cu lespezi de piatră. Cărăuşi nepă-

sători se trudeau să încarce cîteva lame la fel de nepăsătoare. Aşezat pe un colţ de piatră, un bărbat cu obrazul devastat de o căutătură veninoasă, bea o cană de cafea.

— Ziua bună, *don* Raymundo. Încotro ? îl salută vătaful.

— Dumnezeu să te aibă în pază, Sóstenes. Aş putea să-l văd pe *don* Germán ? întrebă bătrînul obosit dintr-o dată.

— Nu cred, *don* Raymundo.

— Dacă-i ocupat, o să aştept.

Faţa lui Sóstenes se înnegură.

— Nu e ocupat, moare.

Bătrînul păli.

— Eu l-am cunoscut pe taică-tău. Era om dintr-o bucată. Sóstenes, am nevoie să-l văd pe stăpînu-tău.

— Nu mai primeşte pe nimeni, *don* Raymundo.

Nu bătrînul, ci înfrigurarea lui rîvni la cafeaua aburindă.

— Bei cafea, *don* Raymundo ?

— Nu.

— E fierbinte.

— Spune-i că sînt aici.

— O să-i spun, dar ai ajuns tîrziu, *don* Raymundo.

Lui Raymundo Herrera îi pieri sîngele din obraz. Sóstenes se depărtă.

Bătrînul se luă cu mîinile de cap şi, ca şi cum ar fi fost al altuia, dădu cu el de perete. Ameţit, se aşează pe o piatră. Ceaţa pribeagă dezvălui oamenii : neînsemnaţi în vastitatea cîmpurilor. Turme de vite îi străbătură alene lacrimile. Cînd bătaia unui clopot îl scoase din mîhnirea ce îl cuprinse, simţi muşcătura soarelui. O bătrînă în doliu îl privea cu ochi urduroşi.

— Stăpînul vrea să te vadă.

Bătrînul îşi ridică în picioare disperarea, o urmă pe femeia care traversă curtea interioară, trecu pe sub arcadă, intră într-un salon, străbătu coridoare, arătă o uşă prin care răzbea un miros dulceag. Bătu. Nu răspunse nimeni. Bătrînul o deschise făcîndu-şi cruce. În penumbra dormitorului zări într-un jilţ, aşezat în faţa ferestrelor ce dispreţuiau ziua, un bărbat sleit, gîfîind,

în care nu recunoştea semeţia proprietarului Germán Minaya...

— Am sosit, *señor* Minaya, îl salută.

— Mă prăpădesc, Herrera, răspunse proprietarul. Respira anevoie.

— Facă-se voia lui Dumnezeu, *don* Germán.

Frica se înnămoli în ochii muribundului.

— Vii pentru Titlul tău ? îl întrebă înecîndu-se.

— Vin pentru ce-i al nostru, *don* Germán. Învoiala e învoială !

— Aşa să fie... Sóstenes ! silabisi abia proprietarul. Sóstenes, avem în hambar un cufăr de piele neagră. Îl ştii ?

— Îl ştiu, stăpîne, răspunse vătaful.

— În cufărul ăla este un document care-l interesează pe domnul... E al lui... O să şi-l ia. Cheia e la mine în scrin.

— Vă datorăm ceva, *señor* Minaya ?

— A început semestrul. Îmi datoraţi cinci sute de soli... gîfîi muribundul.

Don Raymundo Herrera privi ultimele rămăşiţe din aroganţa proprietarului. Se înclină. Fără grabă, Sóstenes îl însoţi pînă la un pod aproape la fel de mare ca acoperişul. Ghemuindu-se, îl conduse în faţa unui cufăr din piele lucrată.

— Ăsta e.

Îi dădu cheia, coborî scara. Bătrînul aşteptă să i se stingă paşii, descuie lacătul şi săltă capacul. O vîlvătaie îl polei cu aur ! Dădu înapoi orbit mai mult de uimire decît de teamă. Găsindu-şi adăpost în dosul unor saci cu orz, băgă de seamă că vîlvătaia ce pîrjolea somnolenţa boarfelor uitate acolo se domolea într-o sclipire pe care o putea îndura. Cu bucurie, cu spaimă văzu atunci că departe de a se lăsa pradă umezelii podului unde dormise vreme de patruzeci de ani, Titlul de proprietate al Yanacochei strălucea mai tare decît o generaţie de licurici. Cînd îşi veni în fire în faţa acestei minuni, şi ca nu cumva strălucirea ei să-l trădeze, înveli Titlul într-o muşama neagră, îl îngropă în

fundul desăgii şi plecă. Ca să-şi spele păcatele, hotărî ca la întoarcere să nu mănînce pe drum.

Se pierdu cu încetul printre cotiturile cordilierei Anamaray. Strălucirea piscurilor aspre şi ninse îi aminti de oboseala, de neliniştea cu care împuternicitul Ambrosio Rodríguez — pe timpul acela nu existau delegaţi — presimţindu-şi sfîrşitul, îşi ocolise urmăritorii şi coborîse la moşia Lauricocha exact la timpul potrivit ca să-i propună tînărului Germán Minaya cea mai bună dintre afaceri : custodia Titlului Yanacochei.

Foloasele preschimbării unui rîu într-o baltă

CHAUPIHUARANGA NU ERA NUMAI EL paralitic. Rîurile din Chinche se opreau şi ele. Epifanio Quintana veni cu vestea că rîul Monserrat se tîmpise atît de tare încît se acoperea cu papură. Cecilio Lucano coborî de la moşia Huarautambo ca să vîndă cartofi pe piaţa din Cerro de Pasco şi adeveri şi el că rîul Huarautambo se preschimba în baltă. Abia atunci am început să bănuiesc că se întîmpla ceva în apă sau mai bine zis *sub* apă. Nu-mi amintesc cine a spus : „Văduva Félix e de vină". Într-adevăr, nu era prima oară cînd văduva Félix *oprea* lucrurile în loc.

— E mîna văduvei Félix.

— De luni de zile nu iese din casă.

— E bolnavă.

— E plecată la Racre să se sfătuiască cu Victoria.

— Asta-i în stare să fie în două locuri deodată.

— Odată am văzut-o tăind flori în peştera din Umancantay şi pe urmă am aflat că în aceeaşi zi, la aceeaşi oră, fraţii Pastrana îi vindeau nişte pui de lama în Ondores, murmură Juan Robles.

Pastrana ne dojeni :

— Vina o poartă satul. De ce-o dispreţuim pe văduva Félix ? N-am vrut să-i dăm şi ei acolo nişte ciosvîrte de berbec şi acum tragem ponoasele.

La unul din ultimele carnavaluri, pe cînd ne pregăteam să dezgropăm o *pachamanca* [1] de mili-

[1] Bucată de carne friptă pe jar într-o groapă făcută în pămînt.

oane, văduva Félix ne-a trimis vorbă prin Zoncito [1] să-i „trimitem urgent o desagă cu carne prăjită". Isaac Carbajal îi spuse verde-n față : „Dacă stăpînă-ta vrea *pachamanca*, să te trimită cu bani !" Amintirea aceasta ne îngreţoşă. Eu, care transmisesem această obrăznicie, mi-am amintit zîmbetul cîrpit al lui Zoncito.

— De unde tot scoateţi atîtea coţcării ? Nu vă mai săturaţi odată ? Cine vă învaţă, Opa Leandro ? ne întrerupse *don* Raymundo Herrera.

— Adu-ţi aminte de fraţii Minaya, *don* Raymundo !

Chiar şi dumneata, domnule preşedinte, ai păţit. Aşezaţi pe băncile din piaţă ne bucuram de soarele de amiază, singurul care mai încălzeşte puţin înălţimile. Ne-am vîrît mîinile sub *poncho* simţindu-ne dintr-odată plăpînzi. Numele fraţilor Minaya aduse asupra noastră iarna. Nenorociţii ăştia sînt dovada cea mai bună că văduva Félix opreşte lucrurile în loc. Adevărata nenorocire a fraţilor Minaya este aceea că sînt fiii lui Baldomero Minaya, negustor contrabandist şi băutor de rachiu de trestie, două nenorociri mai mici decît beteşugul lui cel mai mare : acela de a fi fratele văduvei Félix.

— Bietul *don* Baldomero !

— Nu ştia cu cine se prinde ?

— Da' cum să nu ştie !

Că vina o fi fost-a lui ori nu, Baldomero Minaya făcu greşeala să se ia la harţă cu văduva Félix pentru un loc de casă. Taică-său le lăsase moştenire patru loturi. Baldomero nu voi să-i dea surorii lui Lechuza [2]-pampa. Asta nici nu fu însă lucrul cel mai rău. Înfruntîndu-se în faţa Judecătorului de pace Mango-Valle, Baldomero Minaya o beşteli bine de tot pe soră-sa.

— Vrei Lechuza-pampa, de căpoasă ce eşti, fiindcă aşa le zice şi suratelor tale !

Văduva — care n-a fost niciodată măritată — dădu înapoi fără să se întoarcă cu spatele.

— Eşti sigur că nu s-a întors cu spatele ?

— De-alde ăştia nu se întorc niciodată cu spatele.

[1] Prostovanul.

[2] Lechuza : tîrfă, matracucă.

— Juri ?

— Pe sufletul meu !

Baldomero Minaya nu mai avu alt prilej s-o insulte. Şi cînd voia să se roage, picioarele îi picau de somn. Crezu că de oboseală. Bineînţeles că de oboseală ! Dar ce oboseală ? Peste noapte începu să şchiopăteze. După o lună, avu nevoie de baston ; mai tîrziu, nu mai avu nevoie nici de baston ; picioarele i se strîmbară. Şi nu numai lui. O grozavă oboseală se abătu asupra tuturor din familia Minaya. *Ceva* îi lega strîns de picioare. Toţi care se chemau Minaya simţeau nevoia să se aşeze jos. Minaya după Minaya, bărbaţi robuşti, dansatori neobosiţi, femei în floarea vîrstei, începură să-şi tîrască picioarele. Pe atunci zilele mai purtau încă date. De sfîntul Iosif a mai văzut careva pe vreun Minaya dansînd ? Speriaţi, fraţii Minaya se puseră pe rugăciuni : nici rugăciuni, nici lumînări aprinse nu le-au fost de nici un folos. Avelino Minaya se duse şontîc-şontîc ca să-i ceară părerea Victoriei de Racre, dar Victoria îi dădu darurile înapoi. Cumetrele nu se bat între ele ! Atunci — la trei săptămîni de la ofensă ! — fraţii Minaya hotărîră să se roage de văduva Félix.

Eliseo, Medardo şi Rosaura Minaya se duseră tîrîş pînă la ea acasă. Văduva — Văduva-cui-ţi-am spus — le transmise prin Zoncito că singura soluţie posibilă era „să-i dea imediat Lechuza-pampa şi Vadopuna". (Acum cerea şi Vadopuna !) Fraţii Minaya îi oferiră o mie de soli. Zoncito le trînti uşa în nas rîzînd în hohote. Eliseo Minaya avu cap să fugă chiar în noaptea aceea la La Oroya, dar neamul lui fu biruit de iubirea de pămînturi. În săptămîna aceea se aşezară ca să nu se mai scoale niciodată. Aşa încît, cînd începu Chaupihuaranga să şchiopăteze, ne-am închipuit că văduva Félix, din vreo pricină oarecare, se răzbuna pe apă. Atunci dumneata, *don* Raymundo Herrera, ai ţinut-o morţiş :

— Nu e văduva Félix de vină.

— Atunci cine ?

Te-ai uitat la noi cu mînia aceea, cu ura aceea, cu compătimirea aceea care cîteodată îţi îneacă ochii.

Ne-am mulţumit să batem cu pietre poarta văduvei Félix. Încurajaţi de Magno Valle, în văzul şi răbdarea autorităţilor, am tăbărît pe ea cu pietre. Ne-au răspuns cîteva hohote de rîs. Cuprinşi de furie sau de teamă am forţat uşa cu gîndul de a ne încasa dintr-o dată toate datoriile. Am tulburat doar tihna păianjenilor ! În noaptea aceea *don* Calixto Calixto ne spuse că în ajun o întîlnise pe Cumătra-bună-a-celor-care-au-coadă, pe moşia Chinche, unde făcea nişte băuturi împotriva unui netrebnic, la rugămintea uneia din surorile fraţilor López. Dar la sfîrşitul „săptămînii", Cotrina ne asigură că exact în ziua aceea văduva Félix culegea ierburi în apropiere de Tusi. Venea luna noiembrie sau ianuarie. Veniră şi ploile şi Chaupihuaranga se umflă pînă cînd se făcu lac. Pe malurile lui copiii se bălăceau fericiţi. O oglindă de apă somnoroasă stătea acum în locul trecătoarei care despărţea odinioară cei doi munţi. Am ridicat din umeri. Unei comisii din Uspachaca ce urcase pînă aici să se plîngă pentru că „lacul îi înghiţea pămînturile", *don* Herón de los Ríos, primarul Yanahuancăi, îi spuse :

— Ce tot vreţi ? Ce deosebire e între un rîu şi un lac ? Nu-i tot apă ?

— *Don* Herón are dreptate, îi cîntă în strună fostul sergent Atala.

— N-o să se mai înece nimeni ! Anul trecut rîul a luat doi copii în Uspachaca. Vă amintiţi ? Cel puţin acuma or să ni se scalde copiii în voie.

— Aşa e, *don* Herón.

Avantajele erau evidente. Ne-am obişnuit cu această schimbare. Bălăriile copleşiră malurile. Acolo unde veneau odinioară ca turbate apele tulburi, crescu papură. Şi cum în tot răul e cîte un bine, într-o zi un mucos de copil ne anunţă fericit :

— Raţe, raţe !

Am alergat la lac. Un cîrd de raţe măcăiau pe apă ! Era cel dintîi. Într-o săptămînă balta fu bîntuită de fîlfîiri de aripi.

S-au deșteptat în hambare puștile iar în pîntece pofta de a mînca friptură de rață cu pilaf. Primarul Yanahuancăi era în culmea fericirii :

— Nu vă spusei eu că schimbarea o să fie în folosul nostru ? Ce-ați zice de o rățușcă friptă cu pilaf și cu bere neagră ?

— Ai-ai-ai, *don* Herón ! bătu din palme Atala.

Numai *don* Raymundo Herrera se plimba într-una cu sprîncenele încruntate. Într-o după-amiază, pe cînd ne pregăteam de vînătoare, ne spuse de la obraz :

— Lașilor !

Cînd să iasă din piață se întoarse spre noi :

— De lași ce sînteți, o să vă faceți rațe !

Nimeni nu s-a făcut rață. Dimpotrivă, niciodată nu ne-am simțit oameni mai în putere. Hambarele rămîneau pline-ochi. Nimeni nu și-a făcut nici o grijă. Singurul care bombănea împotriva acestei paralizii-care-va-termina-cu-toate era Matías Goyo, groparul. Vorbea ca omul lovit de necaz : îi putrezeau sicriele goale. Ca să-l scape basma curată — singurul mort avea să fie groparul ! — Primăria îi dădu un post de grădinar. Piața din Yanahuanca este un patrulater chel, fără nici un arbust, dar cum toată lumea își dorea o fericire fără nori, nu se împotrivi nimeni. Pînă la urmă se bucură chiar și Goyo. Singurul care tuna întruna împotriva nepăsării celor-care-cred-că-lucrurile-pot-să-se-oprească-fără-a-suferi-vreo-pedeapsă, a fost *don* Raymundo Herrera. Dar cine era să-l audă ? Președintele din Yanacocha nici nu dansa, nici nu bea : era un zurbagiu.

Preschimbarea Chaupihuarangăi pregăti consecințe neprevăzute. Noul lac devoră pămînturi, dar parcă mai mult decît orice acoperi prăpăstii, o mulțime de stînci, gospodării risipite ici-colo și mici ferme ale unor obșteni săraci lipiți ; iar paguba, dacă asta se putea numi pagubă ! Avură de suferit daune doar cîteva cătune. Lucrurile însă nu s-au oprit aici. Serafín de los Ríos, care tocmai își terminase stagiul militar în Marină, îl surprinse pe tîmplarul Ore dînd ordin să fie construit un obiect neobișnuit. Formele lui îi făcu să se prăpădească de rîs pe frații Margarito pînă într-o zi

cînd, îmbrăcat în uniformă de caporal de Infanterie Marină, Serafín sparse o sticlă de *chicha* [1] de chila lui *Titan de Yanahuanca* [2], prima ambarcaţiune care se lansa la apă în această provincie. Într-o după-amiază, Serafín de los Ríos, un nou Columb, porni să sfideze necunoscutul. Două ore mai tîrziu debarcă în Yanacocha. Astfel demonstră că departe de a fi o perversitate, cum susţinea preşedintele Herrera, lacul era o nouă cale de transport. Mai mult decît atît, un divertisment. Căci, însufleţiţi de croaziera lui Serafín de los Ríos, care într-o a doua călătorie îi luă la bord (plătindu-le anticipat în caramele) pe Brazo de Santo şi pe Opa Leandro (ce dovadă mai bună a sistemului ?) yanahuancanii se vindecară de temeri. Plimbarea cu şalupa deveni distracţia favorită a societăţii. În discursul pe care l-a rostit de Ziua naţională, *don* Prematuro Cisneros, director la Centrul şcolar de băieţi Yanahuanca, enumeră, printre operele guvernului Prado, „crearea celui mai mare lac din provincie". *Don* Prematuro aminti că numai în Europa mai exista „un oraş asemănător, pe ale cărui canale bărcile pluteau aşa cum odinioară măgarii băteau drumurile provinciilor noastre". Pentru transportul unui călător de la Yanahuanca la Yanacocha, Serafín de los Ríos încasa cinci soli. Ce le mai rămînea oamenilor de făcut ? Să ocolească lacul ? Să piardă două zile în loc să navigheze două ore ?

Într-o zi, chemat la o expertiză, judecătorul Montenegro se hotărî să navigheze la Tapuc. Leşinaţi de frică, grefieri, jandarmi şi litiganţi se îmbarcară împreună cu Primul Cetăţean. Doctorul Montenegro rămase atît de satisfăcut în urma croazierei încît chiar în seara aceea îi comandă lui Oré să construiască „Pepita". Atîta aşteptase lumea bună. Familiile Cisneros, Lovatón, Ruiz, Solidoro, Canchucaja, Arutingo comandară şi ele tot atîtea şalupe. Chipipata, Tapuc şi însăşi Yanacocha organizară colecte care se traduseră în „*El valiente de Tapuc*" [3],

[1] Bere din porumb.
[2] Titanul din Yanahuanca.
[3] Viteazul din Tapuc.

„El Cóndor de Chipipata“ [1] și *„Tiburón de Yanacocha“* [2]. În fond le plăcea să se simtă oameni ai litoralului, ceea ce s-a văzut de altfel foarte clar la ultimul tîrg. Luîndu-se la ceartă pentru prețul unui taur, *don* Edmundo Ruiz, pe care-l scosese din sărite îndărătnicia lui Remigio Villena din Tusi, îi aruncă în obraz : „Ia-ți încornoratul de-aici, muntean căcăcios !“ Villena scoase cuțitul la el, dar nu contrazise calificativul. Ce putea să spună ?

În aprilie, ori iunie, ori ce-o fi fost, lacul Chaupihuaranga lichidă resturile fostei strîmtori.

[1] Condorul din Chipipata.
[2] Rechinul din Yanacocha.

4

Despre conversaţia pe care don Germán Minaya a avut-o cu împuternicitul Ambrosio Rodríguez, om de bine (dacă numele acesta se poate da vreunui om de bine în Perú)

— IATĂ TITLUL, *DON* AMBROSIO ! STRIGĂ bătrînul Herrera zăpezii ce acoperea trecătoarea Guaiguash.

În vreme ce Cortavientos se lupta cu viscolul, Herrera se căznea să-şi închipuie figura contractată a lui Ambrosio Rodríguez, al cărui curaj, în 1934, salvase Titlul de lăcomia proprietarilor. De unde ştiau proprietarii că îl avea în păstrare împuternicitul Rodríguez ? În 1933 proprietarii luaseră de cinci ori cu asalt Yanacocha. De cinci ori îi ocoli Ambrosio Rodríguez. Dar în 1934 se porni pe urmele lui pizmaşa îndărătnicie a lui Mateo Sempronio, prim majordom al moşiei El Estribo. O lună întreagă a ţinut prigoana.

— Unde te-au vînat, *don* Ambrosio ? strigă bătrînul.

Striga aşa ca să strige. Yanacochanii nu ştiau bine locul unde i-a luat Sempronio urma împuternicitului. Dar Herrera era sigur că pe aici, prin zăpezile din Guaiaguash s-a auzit pentru ultima oară galopul lui Ambrosio Rodríguez, înconjurat de liota de bandiţi de la El Estribo. *Don* Medardo de la Torre, tatăl lui *don* Migdonio, pe atunci proprietarul moşiei El Estribo, ştia bine ce călăreţ fără pereche aveau să vîneze oamenii lui ; ştia mai ales cum să taie-n carne vie orgoliul primului majordom.

— Minaya mi-a dat Titlul înapoi, *don* Ambrosio, strigă bătrînul. Cortavientos se afunda pînă la

burtă în zăpada care acoperea, gîndi Herrera, cadavrul împuternicitului Rodríguez.

— Dumneata ai fi putut să scapi, dar ai ţinut să ne salvezi Titlul, *don* Ambrosio !

Grindina mai conteni. Herrera admiră încă o dată seninătatea cu care împuternicitul Rodríguez, aproape ajuns din urmă de şleahta de tîlhari de la El Estribo, se căzni ca să ascundă atît de înţelept Titlul.

— Şi ce dacă am plătit pe urmă scump ca să-l păstrăm ? Bine că ne-ai salvat Titlul, *don* Ambrosio ! Iată, acum ţi-l aduc înapoi ! — răcni bătrînul.

Ameţit de mirosul de mere putrede, în dormitorul vast, în patul lui de cedru sculptat, moşierul Minaya era în agonie.

— Sóstenes...

— Stăpîne ?

— N-am aer...

Sóstenes deschise cu grijă fereastra. Un cîrd de raţe intră şi ieşi din oglindă. Muribundul ridică capul :

— Ambrosio Rodríguez ! deliră. Ce faci acolo în uşă ?

Sóstenes se întoarse spre uşa închisă.

— Nu e nimeni, stăpîne.

— Eu sînt proprietar, Ambrosio Rodríguez. Cît vezi cu ochii e al meu. Eu sînt stăpîn ! Cutezi să-mi propui tu mie un post de paznic, ei, drăcie !

— Vă propun o afacere, *señor* Minaya, răspunse Rodríguez cu un asemenea calm încît proprietarul se linişti.

— Ce afacere ?

— Proprietarii din provincia noastră umblă după Titlul obştei, *señor* Minaya. De ani de zile vor să pună mîna pe el. În Yanacocha Titlul nu e la loc sigur. Umblu să-i caut un adăpost.

— Da' ce crezi că aicea-i mănăstire ?

— E mai bine, stăpîne.

— Ce spui !

— E moşie, stăpîne.

— Mă, nu eşti prost.

— Aici nimeni nu îndrăzneşte să intre fără permis, stăpîne.

Proprietarul Minaya cuprinse cu privirea puştile aliniate la perete.

— Să intre poate. Da' să iasă ?

Glasul proprietarului se îngroşă.

— Şi eu ce treabă am ?

— Dumneavoastră aţi putea să fiţi păzitorul Titlului nostru, răspunse împuternicitul.

Mînia pîrjoli obrazul lui Minaya. Rodríguez se grăbi să adauge :

— Am plăti pentru custodie, stăpîne.

Moşierul se linişti.

— De unde ştii că în Lauricocha Titlul o să-ţi fie în siguranţă ?

— Cei care umblă după Titlu îl caută prin casele cu chiriaşi, prin sate, pe la ferme mici, prin capele. N-o să le treacă niciodată prin minte să cerceteze un conac.

— Cine ţi-a dat ideea asta ?

— Umblînd aşa, te gîndeşti bine la toate, răspunse împuternicitul Rodríguez, privind spre pampa de unde, în orice clipă, puteau să se ivească Sempronio şi călăreţii lui.

— De unde aveţi voi Titlul ?

Rodríguez îşi trase sufletul şi spuse :

— Regele Spaniei ne-a dat Titlul în 1705, *señor* Minaya. Declamă : *Poruncesc ca indienii să nu fie despuiaţi de pămînt fără a fi mai înainte ascultaţi şi supuşi prin lege şi prin judecată.*

— În Perú nu mai porunceşte regele, băiete.

— Legea e Lege, *señor.*

— Titlurile strîmtorii Chaupihuaranga au fost arse în 1879 în timpul războiului cu Chile.

— Titlul nostru a fost salvat, *señor.* Autorităţile noastre au fost precaute şi l-au ascuns la cineva în Caramarca înainte de a veni chileenii.

— La toate ştii să răspunzi, zîmbi Minaya flegmatic. Să zicem că aş accepta să ţin Titlul în păstrare. Dar cine-ţi garantează ţie că n-am să rămîn şi cu porcul şi cu cîrnaţii ?

În depărtare, pampa vomită cai. Sempronio îi luase urma. Împuternicitul Rodríguez îşi închipui oboseala

amară a majordomului, mai rănit în orgoliul său de călăreț decît în decepția de vînător. Mai devreme ori mai tîrziu tot va captura Titlul, dar pînă atunci, cine îl va scăpa de mustăcelile batjocoritoare ale lui *don* Medardo de la Torre, de exasperantele lui „ai găsit, mă, un cal în stare să ajungă măgarul lui Rodríguez ?"

— Ce dai ?

— Nu se cuvine să vă fixez eu prețul, stăpîne.

Caii, reflexe de argint, se opriră sub soare. Și-l închipui pe Sempronio suduind turma de băloși pe-care-mi-i-dau-ca-să-prind-pe-unul-cu-o-sută-de-picioare.

— Recoltele sînt proaste. Yanacocha e săracă, grohăi proprietarul Minaya.

— O să punem mînă de la mînă, răspunse Rodríguez gîndind : „Sempronio o să piardă trei ceasuri întorcînd pe dos Tembladeralul. Nu-l duce capul că pot fi la conac."

Caii se întoarseră cu crupele spre conac : umbra muntelui îi mistui.

— Sub cinci sute de soli afacerea asta nu mă interesează.

— Cinci sute ?

— Cu un semestru înainte.

Soarele făuri alți călăreți. Rodríguez bănui galopul șters al lui Sempronio.

— *Sempronio !*

— *Stăpîne ?*

— *Ce zici, o să fie în stare pagul meu să-l ajungă pe pehlivanul lui Rodríguez ?*

Don *Medardo de la Torre apăsă pe cuvîntul „pehlivan".*

— *Nu e vorba de cai, stăpîne.*

— *Ce căcat mai vrei ? N-ai oameni, n-ai cai... nu ți-am dat mînă liberă să cheltuiești cît vrei ?*

— Prețul e mare, *señor* Minaya, obiectă împuternicitul.

— Da' unde sîntem aici, la piață ? se burzului moșierul.

— Bine, *señor* Minaya.

Ochii înroşiţi ai împuternicitului Rodriquez — i se închideau de somn — zăriră caii proaspeţi ai cetei de tîlhari de la El Estribo. Deslusi un *poncho* vărgat. Era Sempronio !

— A propune nu înseamnă a jigni, *señor* Minaya.

— Propune atunci.

— E adevărat că nu avem. De pus mînă de la mînă, o să punem noi, dar în vremurile astea e greu. În schimb, dacă am plăti în oameni...

Moşierul se arătă interesat.

— În Lauricocha e mult pămînt lăsat în paragină. Nu-i păcat să rămînă aşa cîmpuri atît de frumoase ? Dumneavoastră aveţi nevoie de oameni ca să facă din ele ogor, să le semene, să le culeagă rodul. Vă închipuiţi grîul, orzul şi cartofii crescînd pînă în zare ? Yanacocha ar putea să vă trimită lunar cîte o echipă de oameni la lucru. Ar lucra gratis.

— Dar ar mînca.

— Şi-ar aduce hrană rece.

— Să zicem douăzeci de bărbaţi pe lună.

— Mult.

— Să zicem cincisprezece.

— Pînă la Yanacocha sînt trei zile de mers, nu-i de ici, de colo.

Picătura de sudoare întunecă ochiul stîng al lui Sempronio. Ochiul drept cuprinse Tembladeralul. Greu ar scăpa puiul de lele de Rodríguez la drum deschis. La stînga, drumul şerpuia spre Quiches ; la dreapta cobora la moşia Lauricocha. La moşie n-o să găsească adăpost. Dădu pinteni calului şi o luă spre Quiches.

— Ce dai ?

Rodríguez se ridică.

— *Señor* Minaya, dacă dumneavoastră vă angajaţi sub jurămînt că ne păstraţi Titlul, obştea din Yanacocha o să vă trimită în fiecare lună o echipă de zece oameni care vor munci gratuit în tot acest timp.

— Sóstenes... murmură muribundul.

— Stăpîne ?

— Socotelile pe care le-am făcut cu Herrera nu sînt cinstite. Yanacocha nu-mi datorează nimic. Eu sînt cel dator. Datorez mult, Sóstenes ! Prinde-l din urmă !

— A ieşit ca din puşcă, stăpîne.

— Spune-i că don Germán Minaya vrea să stea de vorbă cu *don* Raymundo Herrera. Nu uita de „don".

— A plecat, stăpîne.

Ochii muribundului se opriră asupra portretelor atîrnate deasupra scrinului : tata, mama, frate-meu, Teódulo. S-au dus cu toţii ! Ce mică era atunci Lauricocha ! Cine s-ar fi gîndit că Titlul păstrat în custodie va fi cea mai bună afacere, niciodată încheiată, pentru familia Minaya ! Nici mina de argint nu le adusese atîta venit cît le-a adus munca yanacochanilor. Ah !...

— Sóstenes...

— Stăpîne ?

— Apă sfinţită.

Sóstenes destupă sticla adusă în pripă de la Huánuco. Îi stropi cu agheasmă faţa sculptată de groază. Bătrînul privi fotografia unui călăreţ gătit împărăteşte. *Eu am fost bărbatul acela.*

— Sóstenes !

— Stăpîne ?

— În sertarul de jos al scrinului există un teanc de lire de aur. Sînt ale tale !

Eu am fost tînărul acela.

— Roagă-te cu mine...

— Tatăl nostru carele eşti în ceruri, scînci Sóstenes cu ochii umezi.

Sufocîndu-se, moşierul strigă :

— Socotelile sînt făcute strîmb ! Sînt datornic, *don* Raymundo ! Ce faci de stai acolo ? Apropie-te ! Iar tu, Ambrosio Rodríguez, la fel, nu sta în uşă ! Uite, vă dau banii îndărăt !

5

Simptomele plăgii care a lovit ceasurile din Yanahuanca

DOÑA AÑADA, CEA MAI BĂTRÎNĂ DINTRE cele cinci bucătărese ale judecătorului Montenegro, se jură că primul care s-a îmbolnăvit a fost *Longines*-ul subprefectului Valerio. În Duminica Floriilor simţi un uşor miros dulceag. *Doña* Paulina, o altă bucătăreasă, spune că *doña* Añada s-a înşelat. „Miasma fusese acoperită de mirosul de tămîie." Dar nimeni nu pune la îndoială faptul că trei zile mai tîrziu ceasul bolnav s-a asfixiat într-o rapidă agonie. Mai tîrziu avea să se constate că ceasurilor li se trăgea moartea de la nişte groaznice inflamaţii. Nici o maşinărie nu fu scutită de aceste purulenţe. Ceasul subprefectului Valerio, un prefăcut, avea să sufere înainte de a fi infectat.

Atacul avu loc într-o noapte de o înşelătoare seninătate. Terminîndu-şi siesta, spre orele patru, subprefectul Valerio se îndreptă spre casa Primului Cetăţean. Cetăţenii care se apropiaseră de el în acea după-amiază nu-şi amintesc nimic deosebit. Subprefectul trecu pragul uşii mari şi verzi cu gîndul să mai bea o ulcică de rachiu. Străbătu curtea interioară unde cîţiva peoni descărcau carne şi cartofi de la moşia Huarautambo. *Doña* Añada îi spuse că doctorul „se odihnea". Subprefectul îşi pregătea o retragere politicoasă, cînd *doña* Pepita Montenegro, care mînca vişine în cealaltă curte interioară, îl invită să intre. În salon începură o conversaţie banală. Discutau dacă Anul Nou se va sărbători în iunie ori în septembrie,

cînd deodată *doña* Pepita își înăbuși un țipăt. Mîna subprefectului zbură spre patul Coltului. Arătătorul *doñei* Pepita era îndreptat spre jiletca lui. Dezorientarea autorității ascultă mobilele acoperite cu huse verzi, dușumeaua proaspăt dată cu petrol și chiar cu rumeguș și perdelele de dantelă, fără a descoperi ce anume o schimbase la față pe *doña* Pepita.

— Añada, Paulina, Domitila !

Slujnicele dădură buzna. Arătînd întruna spre pîntecele subprefectului, *doña* Pepita scheună :

— Jiletca !

Abia atunci văzu reprezentantul politic al președintelui Prado unde era buba. Tulburat dar încă stăpîn pe simțurile sale, întredeschise buzunarul drept al jiletcii și ridică de lanțul la capătul căruia gîfîia *Longines*-ul.

— Isuse, Marie și Iosife ! se închinară slujnicele.

Vătămat de lumină, ceasul se sucea și se răsucea în aer.

— Sfîntă Fecioară Preacurată !

— Cea fără de păcat făcută... !

Venindu-și în fire, *doña* Pepita goni slujnicele. Numai Montenegrii, subprefectul Valerio, Arutingo și Atala asistară la agonie. Asta nu le-a împiedicat însă pe slujnice să simtă putoarea care, în ciuda fumurilor aromatice, avea să se prindă zile în șir de florile de mușcată din *patio*. Suferința *Longines*-ului subprefectului luă sfîrșit în aceeași noapte. Chuto Ildefonso îl înveli pe defunct într-o bucată de pînză de iută și îl îngropă în spatele unor arbuști. Dar el însuși simți nevoia să dea pe furiș un rachiu pe gît. Slujnicele pierdură toată noaptea aceea stropind casa cu *Agua Florida*. Dar chiar și după aceea în casă persistă un aer de parcă s-ar fi împuțit un gigant. Îngrețoșată, *doña* Pepita le amenință :

— Nici o vorbă ! ați auzit ? Cum aflu că vreuna din voi și-a deschis pliscul limbuta n-o să mai pună în veci piciorul în casa mea !

— Aoleu ! se scuturară slujnicele.

Bărbații se consolară pînă la ziuă cu un butoi de rachiu.

Așa începu tăcerea fatală. Fiindcă năpasta, care desemnă cea de-a doua victimă, căzu pe un proprietar care-și disimulă boala din cu totul alte motive. De data aceasta suferindul fu ceasul lui don Prematuro Cisneros, unul din supraviețuitorii promoției de ceasuri *Ferrocarril*, fala generației care, înainte de primul război mondial, deschisese adîncurile minelor de la Antocha. Exasperate de întîrzierile repetate ale muncitorilor, companiile miniere comandară un lot de ceasuri care primiră numele Ferrocarril datorită faptului că pe fiecare exemplar strălucea o locomotivă. Pentru a-i putea lecui pe zăbavnici, se vîndură la prețul de cost. Erau atît de robuste, se aclimatizară atît de bine, încît duminica minerii se distrau jucînd cu ele șotron. Ani de joacă, de ninsori și de ploi trecuseră peste acest *Ferrocarril* mai înainte ca desăvîrșitul Ludovico Cisneros să i-l dea, în agonie fiind, lui *don* Prematuro. Orgoliul cu care îl purtă învățătorul, începînd de atunci, fu răsplătit de o funcționare ce nu dădu greș nici măcar în timpul exilului acestui ceas în cuferele lui *don* Herón de los Rios într-o perioadă cînd profesorul avu de înfruntat o serie de greutăți. Fiindcă *don* Prematuro Cisneros suferi chinurile lui Cain în timpul celor trei ani de „gheață" cu care inspectorul Izguierdo puse capăt unei banale neînțelegeri ce se iscă între ei la o beție. Făcîndu-se foc și pară din cauza unei demonstrații a profesorului potrivit căreia „India nu este un continent ci o insulă", inspectorul școlar, care-i era șef, se răzbună osîndindu-l să predea în cîteva cătune uitate de lume. Tată a opt copii, *don* Prematuro n-avu încotro și acceptă postul vacant. Prin Yanahuanca mai fu văzut numai la sărbătorile mari. Încetul cu încetul își rări vizitele. Și prin districtele acelea și-ar fi pierdut urma dacă fiică-sa, Hortensia, portdrapel al Colegiului național de fete din Cerro, nu i-ar fi luat prefectului somnul. Cînd nu mai rămase nimeni care să-și mai aducă aminte de el, Yanahuanca se pomeni cu vestea că *don* Prematuro Cisneros era din nou director al Școlii de băieți și persoană extraordinar de influentă pe lîngă Prefectură.

Un alai de concetățeni dornici de a-i cîștiga bunăvoința se duseră să-l răscumpere la Yupaicocha. Chiar în acea săptămînă, prezidă un punci de onoare la care luară parte toate autoritățile, inclusiv inspectorul Izguierdo. Acesta îl salută cu un discurs ce începea cu un emoționant „Cum spuneam ieri..."

În noaptea apoteozei sale *don* Prematuro Cisneros se găti cu ceasul. Văzînd încotro bătea vîntul, *don* Herón de los Ríos se oferi să i-l înapoieze din proprie inițiativă în chiar după-amiaza întoarcerii sale, fără a aștepta ca noul director să-și încaseze prima chenzină. Să ne înțelegem bine ! În timpul petrecerii, *Ferrocarril* se arătă salutar, înfumurat, respectabil. Cum se înnoptă, începu să pută. Familia Cisneros spunea că ei puseseră putoarea pe seama acrimilor ospățului. Punînd lucrurile cap la cap, aflăm că ștrengarii de la școală descoperiseră în urmă cu cîteva zile respingătorul parfum.

— Fasole, fasole ! Directorul a mîncat fasole ! se zbenguiau prăpădindu-se de rîs ori de cîte ori *don* Prematuro trecea prin *patio*. Învățătorii credeau că percep niște vînturi nevinovate, dar pe zi ce trecea împuțiciunea spori. *Don* Prematuro nu-și dădu seama. Profesorii, în schimb, nu rezistau cincisprezece minute în clasă fără a ieși să ia aer. În ziua lefii, se apropiară cu greu de biroul directorului.

— Îmi permiteți, *señor !* exclamă profesorul Yanayaco.

Șterse cu batista un fir de vîscozitate. Uluit, roșu ca racul, directorul Cisneros își scoase ceasul. Mirosul îi ameți. Dar cum iubirea orbește pe oricine, uitîndu-se cu părere de rău la bolnav, Cisneros suspină :

— S-a oxidat ! Din cauză că n-a avut lumină. Sînt sigur că bestia aia de Herón nu mi l-a scos la soare nici măcar o dată, mititelul de el !

Își mușcă buzele rușinat. Ceasul se umfla horcăind din greu.

— Bietul îngeraș, nu mai ticăie ! I-a lipsit soarele ! Trei ani de zile să nu iasă din temniță !

Don Prematuro Cisneros îl mută cu toată grija în *patio*. Era pe la amiază. Soarele îi dădu suferindului

puteri. Violetul în care se dizolvau numerele romane se întoarse o dată cu seara. Adierea amurgului primeni mirosul urît. Era înşelătoarea întremare a muribunzilor. Pe seară ceasul dispăru sub o vegetaţie insuportabilă. Cu nările astupate de silă şi de durere, *don* Prematuro îşi înveli fidelul *Ferrocarril* într-o batistă pe care o azvîrli într-o prăpastie. Se întoarse cu faţa descompusă şi începu să se roage :

— Vă rog, *señores*, să rămînă între noi !

Nu voia să facă publică dezonoarea unei boli datorate propriei sale sărăcii. Aşa se pierdu cea de-a doua ocazie de a descoperi adevărata semnificaţie a decesului. A treia avea să se piardă şi ea datorită unor ridicole fandoseli. În drum spre Huánuco, Piba [1], una din actriţele rătăcite prin trecătoarea Marelui Circ Roman, se opri o săptămînă în Yanahuanca. Vizita trezi foamea adormită în pustiul conjugal.

La rugăminţile admiratorilor săi, ilustra uruguaiană a acceptat, la hotelul Mundial, o serenadă, un punci şi încă ceva. În noaptea aceea sergentul Astocuri, caporalul Bejarano, felcerul Canchucaja şi Egmidio Loro, se făcură fraţi de lapte. Trei zile mai tîrziu, ceasurile donjuane suferiră neîndoielnice purulenţe. Astocuri şi Bejarano, veterani dintr-o mie de bătălii, bănuiră că ceasurile lor aveau nevoie de nişte doze puternice de Unguent de Soldat, clasicul biruitor de şancruri. Unguentul nu le folosi la nimic. Ameţiţi de miasmă, se duseră la Punctul sanitar. Acolo se întîlniră cu Egmidio Loro. Felcerul Canchucaja spuse că şi ceasul lui suferea de o boală venerică de batalion.

Caporalul Bejarano, care aştepta să i se întoarcă nevasta dintr-o lungă vizită la Cerro, bolborosi :

— Ne-a copt-o putoarea de argentineană !

— Uruguaiană ! îl corectă Canchucaja, încercînd să evite nedreptatea săvîrşită autorului „Cumparsitei".

Felcerul tratâ ceasurile cu nitrat de argint. Dar nici acesta nu stăvili boala. În ajunul sosirii nevesti-si, disperat, caporalul Bejarano îşi scufundă ceasul într-o

[1] Ştrengara.

oală cu apă clocotită. Decedă pe loc. Supraviețuitorii sfîrșiră și ei o dată cu săptămîna. Astfel, teama de o boală secretă fu cauza celei de-a treia tăceri.

La adăpostul impunității, răul se instală. La scurtă vreme după aceea, toate ceasurile supraviețuitoare din Yanahuanca dovediră oboseală ori decădere. Într-o dimineață Opa Leandro coborî tulburat din clopotniță. În fața ochilor lui, o vegetație lividă devorase al „XII"-lea ceas public. Opa Leandro intră în prăvălia Lovatonilor zbierînd cît îl ținea gura :

— Rîie, rîie, rîie !

Arătă înspre turn. *Don* Herón de los Ríos, care tocmai ieșea pe ușă cu niște cutii de sardine în brațe, îl opri sec :

— În satul ăsta tu ești singura rîie, harabagiu căcăcios ce ești !

Indignat, Opa Leandro se întoarse în turn, își unse degetul cu acea vîscozitate, alergă în zigzag prin tot satul și mîzgăli poarta primarului. Deșteptătorul japonez al lui *don* Herón de los Ríos se sculă de dimineață delirînd. Pe seară, Isaac Carbajal și Cipriano Guadalupe, invitați la botezul celei mai mici din familia Huayanate, se hotărîră să rămînă în Yanahuanca. Carbajal îi plăti un *sol* lui Opa Leandro ca să le ducă înapoi la Yanacocha caii. Pe această cale atît de rustică, răul urcă în sat. Vreme de opt zile întîrzie să se declare, destul, dealtfel, pentru ca nătărăii să-și continue negoțul. Poate că o carantină ar fi redus ravagiile, însă nimeni nu băgă de seamă că bruștele înceteniri și surprinzătoarele accelerări ale celor cinci ceasuri din Yanacocha nu erau decît valurile febrei.

6

Despre întîmplările prin care trecu la întoarcerea sa împuternicitul Rodríguez

AMBROSIO RODRÍGUEZ VĂZU BĂRĂGANUL ce se înfăţişa privirilor. Va reuşi să ajungă la capătul celălalt ? Şi dacă Sempronio îl spiona din vîrful muntelui ? Se lumina de ziuă. Îşi simţi gura argiloasă. De zile întregi se hrănea cu iarbă şi cu apă, la fel ca Badulaque. Cine ar fi bănuit că Badulaque, mîrţoaga asta a lui, va rezista atîta amar de drum ? Se hotărî : întîmplă-se ce s-o întîmpla, va vorbi cu alde Sánchez. Sătul de atîtea stînci, Badulaque o luă la trap. Soarele dezvălui dintr-o dată bărăganul. Nici un copac, nici o turmă, nici un călăreţ ! Peste o leghe, îl vor ocroti crestele. În sfîrşit, zări fum. La Sánchez se făcea de mîncare. Iuţi trapul, despică şirul de cîini care ieşiră să-l latre, descălecă.

— Crisóstomo !

Din colibă ieşi un bărbat mestecînd fără grabă ; îl privi, i se sparse liniştea.

— Sempronio şi oamenii lui umblă să mă vîneze ! Dacă mă prind, bagă de seamă : am dat Titlul nostru proprietarului Germán Minaya.

Ochii lui Crisóstomo clocotiră de spaimă.

— O să plătim pentru asta ! În numele obştei m-am angajat să-i trimit zece oameni lunar. Vor lucra gratis atîta vreme cît el ne va ţine Titlul în custodie. Ai ceva de mîncare ?

— Femeie, adu-i ceva de mîncare împuternicitului nostru.

Femeia ieşi cu o oală din care se ridicau aburi.

— Îmi dai voie ?

Frigîndu-se la degete, Rodríguez scoase un cartof. Se întoarse. Desluși un nor de praf. Încălecă.

— Crisóstomo...

— Spune, *don* Ambrosio.

Voi să spună ceva ce i se veșteji în tăcerea buzelor. Dădu pinteni. Dispăru. Spre seară zări Scara Diavolului : stînci lustruite, lunecoase se înșirau pînă la culme. Numai niște cai iscusiți erau în stare să o urce.

— *A urcat pe Scara Diavolului, Sempronio.*

— *Am căutat și pe-acolo,* don *Medardo.*

— *E limpede că l-ai scăpat.*

— *Caii nu lasă urme pe stîncile astea, stăpîne.*

— *Eu cum crezi că știu că a urcat pe-acolo, Sempronio ?*

— *Dumneavoastră le știți pe toate, stăpîne.*

— *Mai ales cînd e vorba să dea vreunul înapoi. Să trăiești, Sempronio !*

— *Sluga dumneavoastră, stăpîne.*

Badulaque se opri în fața pîrîiașului, își vîrî buzele în apa înghețată. Împuternicitul Rodríguez ridică ochii : printr-o cornișă de zăpadă treceau vigonii. Privi fermecat. Nepăsătoare, trufașe, imperiale, vigoniile treceau în șir spre uitare. Dădu pinteni calului. Badulaque se îndărătnici să bea. Îi dădu pinteni iar. Calul o luă la trap cîțiva metri, scoase un „zus", se prăbuși.

— *Am găsit calul sufocat și o jumătate de leghe mai încolo, șaua. A vrut să ia șaua și și-a tăiat creanga de sub picioare.*

— *O să obosească.*

— *Ne omora nesomnul. Omul ăsta era de fier. Ce chef am să dorm, stăpîne !*

— *Se zice că tu dormi în multe paturi, Sempronio.*

— *Femeile caută, stăpîne.*

— *Mai rău este că ne și găsesc, Sempronio. Sănătate !*

— *Al dumneavoastră, stăpîne !*

„Să luptăm cu somnul, Crisóstomo. Somnul e ca o plantă agățătoare : ți se cațără pe piept, ți se încolăcește în jurul gîtului, îți astupă fața. Nici eu nu știu cum mergeam. Am dormit umblînd. Am visat cu

Evaristo, şchiopul, care a vrut mai bine să sfîrşească prins în butuc decît să dea în vileag locul unde păstram Titlul. Asta mi-a dat puteri. De două ori m-am trezit cu faţa în apă : căzusem în baltă. Mă gîndeam : salvez Titlul. Asta mă ţinea. Îţi dădeam timp ca să vesteşti obştea. Mă gîndeam : «Generaţii întregi s-au jertfit ca să păstreze Titlul acesta. Să se piardă acum din cauza slăbiciunii mele ?» Nesomnul te face să vezi iarbă în loc de zăpadă şi dacă n-ai grijă, confunzi o lagună cu o pampă. Mă gîndeam : «Sempronio nu-i nici el de lemn.» M-am hotărît să dorm. Dacă nu dorm măcar o clipă, mor. Am găsit o despicătură numai bună ca să încap în ea. Mă întinsei. În aceeaşi clipă visai că Sempronio mă dibuia, că mă zgîlţîia de umeri, că mă privea cu zîmbetul acela uşor, flegmatic, care nu i se dezlipeşte niciodată de pe gură."

— Eşti scump la vorbă, Rodríguez.

Visez.

— Tare eşti alunecos ! Nu te dai la vorbă, Rodríguez.

Sempronio îl zgîlţîi de umeri, îl privi cu zîmbetul acela uşor, flegmatic, care nu i se dezlipeşte niciodată de pe buze. Rodríguez se opri. Feţele aţîţate ale oamenilor lui Sempronio îl înconjurară.

Nu visez !

— Cu ce vă pot fi de folos, *señores* ?

Zîmbetul uşor al lui Sempronio se făcu ţăndări.

— Ai nas să vorbeşti ?

Îi şfichiui faţa plesnindu-l cu frîul şi rîse convulsiv.

— Rodríguez, uită-te bine la colinele astea.

Nu visez !

— Uită-te la cordilieră şi ia-ţi adio !

Glasul lui Sempronio se schimbă.

— Vreau să-ţi dau o şansă. Stăpînul m-a instruit să mă port cu tine blînd. La Tángor te-am luat cu binişorul. Dar tu nu dai doi bani pe prieteni : ai fugit.

— Stăpînul tău n-are nici un drept.

— Împuternicitul Celeste a închiriat pămînturile astea stăpînului meu.

— Împuternicitul Celeste ori era tîmpit, ori s-a dat cu proprietarul.

— Ţi-l cer cu buna, vezi ?

— N-am nici un Titlu.

Sempronio se scutură din tot trupul.

— Minciunile mă jignesc. Nu mă minţi, fii bun ! O a doua şfichiuire îi plesni faţa.

— Ramiro.

— Da, şefule !

— Adună spini.

Morfolind o bucată de carne tare, un băieţandru se duse să caute spini.

— Eu ce cer, cer întotdeauna cu buna. Nu-mi place să silesc pe nimeni.

Amurgul muia în aur spinii aduşi de Ramiro şi străvechile zăpezi ale cordilierei Anamaray.

— Ajung, şefule ?

— Încă.

Ramiro înalţă micul munte de spini.

— Ajunge !

Sempronio se întoarse spre Rodríguez.

— Pentru tine suferim cu toţii de foame şi de sete. Dezbracă-te !

Rodríguez simţi cum se răceşte.

— Pentru ce ?

— Asta nu te priveşte, pui de căţea.

Scoase de sub *poncho* un revolver.

— Dezbracă-te !

Rodríguez îşi scoase *poncho*-ul, scurteica, maioul asudat, pantalonii de flanelă ponosită. Vîntul îi sculptă trupul necăjit. Nu mai simţea frigul.

— Spune-ne unde ascunzi Titlul şi-ţi dau drumul bucuros. Asta să rămînă între noi. Pătimeşti degeaba. Oamenii sînt nerecunoscători. Dacă n-ai avea ce duce la gură, crezi că ar sări Yanacocha să te ajute ? Noi, în schimb, îi tratăm pe prieteni cum se cuvine. Stăpînul meu e dispus să vadă de tine. Unde-i Titlul ?

Ambrosio Rodríguez tăcu.

— Nu-i nevoie să te dezonorezi ! Spune numai numele satului. Restul, lasă pe noi. Nu vrei să vorbeşti ? Atunci ai să joci !

Praful ce-l ridică glonţul îi ascunse picioarele.

— Hai, sus pe spini şi joacă-ne ceva vesel.

Trase încă un foc. Rodríguez porunci picioarelor să urce. Picioarele se împotriviră.

— Vorbeşti ?

— Nu.

— Vrei să mori ?

— Oricum o să mor.

Sîngele ce-i picura din sprînceană îl mîzgăli în ochii lui pe Sempronio pe care îl desfiguraseră şi aşa umbrele serii.

— Sempronio, cutreierînd piscurile ce aparţin obştei noastre, lui taică-tău i s-a prăpădit calul de rău de munte. L-a prins furtuna. S-a rătăcit. L-a salvat un yanacochan, spuse cu glas răguşit împuternicitul Rodríguez.

— Nu-mi aduce aminte de taică-meu. Sînt slab din fire, scînci primul majordom.

— Sempronio, tu eşti de-un sînge cu noi. Stăpînu-tău te umileşte. Eu ştiu... taică-tău...

Sempronio plecă capul. Umerii i se zguduiau de sughiţuri.

— Inima mea e din pînză subţire ! Nu mă răni cu amintirile, fii bun !

Ridică o faţă umflată de furie. Îl plesni încă o dată cu frîul.

— Joacă, pui de căţea !

Bazaconii ce se scornesc în legătură cu otrăvirea subprefectului Retamozo

— TUPAYACHI, PUI DE DIAVOL! DE CE n-ai crăpat tu în ceasul în care te-a făcut mă-ta? Lepădătură care ai supt lapte de scorpie, de ce nu i-ai dus de nas pe fățarnicii ăia de pe Cordillera Negra? Cum îndrăznești să-ți bați joc de un om al legii? Ce-i în capul tău? Nu te gîndești că dacă subprefectul Retamozo își dă seama că ai fost găinar în capul meu or să se spargă toate oalele?

Inginerul ridică brațele; se apropie de masă; își taie brînză, fără a înceta să mestece, se înclină înaintea oamenilor consternați.

— Distinși membri ai Juntei onorabilei obști din Pauranga, vă cer iertare că mi-am luat ca ajutor pe ultimul dintre peruani. Un om ilustru ca mine, coborîtor din regele Solomon, iar nu prieten, cum se zvonește (pentru că noi, prietenii lui, știm că el nu avea prieteni), un învățat respectat în toate limbile și în împrejurimi... Pătat! Am vînat balauri, balene și căpușe, nu zic nu, dar m-am desăvîrșit. Și la ce bun? Sînt dezonorat! Las baltă măsurătoarea!

În încăperea zugrăvită prost pentru a doua oară de lumina de veghe, aproape de masa pe care stau învălmășite sticle, farfurii murdare și pahare, topograful: un metru cincizeci, hai un metru cincizeci și unu, trup necioplit, brațe scurte, față lunatică, ochi opăriți, ascunși în dosul unor ochelari fu-

murii. La stînga şi la dreapta, autorităţi din Pauranga : oameni răvăşiţi.

— Am avut cea mai mare bunăvoinţă să vă întocmesc planul cadastral. Sînteţi victimele unei uzurpări. Ştiu. Sînt de partea celor umili. Mulţumită planului meu Pauranga îşi va apăra drepturile, dar împrejurările istorice mă obligă să mă retrag. Stimate domnule Guvernator din Pauranga : daţi ordin să mi se asigure un lavoar. La fel ca şi ilustrul meu antecesor, mă spăl pe mîini. Cronicarii ce se vor ocupa de această perioadă a vieţii mele vor şti la ce să se oprească. În istoria mea există un înainte şi un după aceea. Plec. Tupayachi, fiule, apropie-te.

Ajutorul, pricăjit, urît, cu ochi neastîmpăraţi, cu ceafa întinsă, se apropie.

Inginerul îl ia la palme.

Tupayachi ridică mîinile ca să se apere. În zadar ! Inginerul îl pălmuieşte din nou.

— Pregăteşte-mi bagajul, mizerabile !

Fără să protesteze, scîncind, Tupayachi desface curelele unei valize descleiate din carton verde : conţine instrumente, o busolă, benzi metrice, hărţi ale pămîntului şi ale cerului, un frac, o cămaşă, un pantalon, „Istoria Japoniei", „Arta de a naviga". Topograful nu mai pridideşte să înghită labe de găină prăjită, *humitas* [1], brînză şi pîine. Dă pe gît alt pahar de ţuică.

— Domnule Inginer, nu vă faceţi sînge rău, intervine delegatul Crisóstomo.

— Sînge rău, zici ? Ştii oare că secătura asta pune în primejdie cea mai fabuloasă afacere a istoriei ? Lumea e cu ochii pe mine. Împăraţi, preşedinţi, regi trimit spioni însărcinaţi să dea informaţii despre cea mai mică mişcare pe care o fac. Eu nu le pot ţine piept. Interese de stat mă silesc să călătoresc incognito, să mă pierd printre oameni ca voi. Canalia asta ştie şi profită.

— De ani întregi ne zbatem să întocmim planul ăsta, domnule Inginer. Să se ducă totul de rîpă pentru

[1] Turtă de porumb răzuit amestecat cu mirodenii.

o aiureală ? Domnul Tupayachi a pus în primejdie libertatea nepreţuitei dumneavoastră persoane, e adevărat, dar recunoaşteţi că şi subprefectul Retamozo l-a jignit.

— Aşa e ! ţipă Tupayachi. Sînteţi martori cu toţii !

— La ce-i fi trăind tu, măi, Tupayachi ? E o nedreptate că aerul e gratis. Dacă află subprefectul Retamozo că l-ai dus de nas puşcăria te mănîncă ! Ei, şi ? Viaţa ta nu face doi bani ! Dar dacă mă înhaţă pe mine şi mă condamnă la zece ani ? Cine ar ajuta atunci obştile să-şi facă dreptate ? Cum şi-ar cere drepturile ? Cine le-ar întocmi planurile ? Am măsurat pămînturile a sute de obşti. Eşti martor, pomanagiule : de ziua mea sate ce-mi sînt recunoscătoare coboară să mă salute cu tarafuri în frunte şi cu daruri, pe care eu le primesc numai ca să nu se spună că sînt trufaş.

— Ilustre domnule Inginer, iertaţi-mă ! îl imploră Tupayachi.

— Să te iert ? Pe cine să iert ? Ca să meriţi iertarea mea ar trebui mai întîi să te ridici la înălţimea dispreţului meu şi asta n-ai să izbuteşti niciodată, Tupayachi ! Plec ! Iar cînd voi fi departe... De ce mă plîng ? Cei care-mi studiază viaţa ştiu, cînd sînt cu mintea lucidă admit : vina-i a mea. Eu i-am dat drumul monstrului ăstuia din caverna lui. Sau mint ? Cine te-a scos din întuneric, măi, căcat de mîţă ?

— Vestite domnule Inginer, aveţi inimă !

— Inimă ? Ăsta e cusurul meu : am o inimă prea delicată. Mă las învins de duioşie. Răufăcătorii profită...

— N-am pregătit eu fiertura de porumb, eu numai am servit-o, domnule Inginer. Domnul subprefect trebuia să-l pedepsească pe bucătar. Toţi sînt martori ! Domnul subprefect a gustat din ea, a scuipat şi s-a înfuriat. „Cum îndrăzneşti să-mi dai o asemenea mîncare ! Asta-i mîncare ? Ăsta-i căcat !“ a strigat şi a aruncat cu farfuria după mine. Uitaţi-vă la salopeta mea cît e de stropită !

— Aşa e, domnule Inginer, interveni delegatul Crisóstomo. Domnul Retamozo s-a mîniat pe nedrept pe domnul Tupayachi. Cu ce drept spune despre mîncarea noastră că-i o porcărie ? Prin ţinuturile noastre totul e drămuit. Mîncarea asta a fost tot ce i s-a putut da. Noi n-am pus nimic în gură. Şi nu ne mai plîngem.

— Bine că aveam cel puţin sardine şi piersici în suc, spuse Inginerul.

— Abia s-a înduplecat domnul Retamozo, stărui Crisóstomo.

— Aşa e ! A trebuit să mă rog de el ca să catadicsească măcar să guste. Vă daţi seama ? Sardine şi piersici în suc ! Eu aş fi umblat zece leghe ca să pot să mănînc aşa ceva, iar neghiobul de subprefect s-a înduplecat să le guste numai după ce m-am rugat de el ca de Sfînta Fecioară ! S-a culcat furios. Dormeam cînd deodată ne-a deşteptat urletul lui. Am dat fuga la el în odaie. Subprefectul răcnea în întuneric. Am aprins o lampă. Aşezat pe marginea patului, subprefectul Retamozo se freca la picior.

— Ce s-a-ntîmplat, domnule Retamozo ? a întrebat delegatul Crisóstomo.

— M-a muşcat ceva.

Delegatul Crisóstomo a adus lampa mai aproape. Atunci am văzut cele două ciupituri şi în acelaşi moment, am zărit vipera care încerca să scape. Am izbutit s-o lovesc cu teascul.

— V-a muşcat o viperă, domnule subprefect, i-am spus.

— E veninoasă ? a întrebat domnul Retamozo speriat.

— Este viperă, domnule, am spus eu, arătîndu-i trupul descăpăţînat.

Subprefectul Retamozo începu să tremure. Autorităţile alergau de colo pînă colo, neştiind ce să facă. Femeile căzură în genunchi ca să se roage. Subprefectului Retamozo începu să-i fie rău.

— N-am aer !

— Tatăl nostru carele eşti în ceruri... ! ne rugam.

— Am venit aici ca să vă dau garanţiile de care aveţi nevoie ca să puteţi întocmi planul pământurilor. Din cauza voastră a dat peste mine nenorocirea asta. Făceţi-mi rost de o doctorie ! Am nevastă şi cinci copii ! Salvaţi-mă, fraţii mei ! plîngea el în hohote. Voi vă pricepeţi la ierburi Daţi-mi o doctorie, fiţi buni !

— Eu am *Agua Florida.*

— Am în traistă unsoare de lamă.

— Pentru o muşcătură de viperă ?

— Mă pierd ! Nu-mi mai simt piciorul ! Veninul mi se urcă prin genunchi. Acuşi o să ajungă la inimă. Din cauza voastră m-a luat dracu' ! Faceţi ceva, idioţilor ! hohotea domnul subprefect.

— Vestite domnule Inginer, eu ştiu un leac împotriva muşcăturii de viperă. Îmi daţi permisiunea de a salva viaţa domnului Retamozo ? am intervenit.

— Ce leac, Tupayachito ? mă întrebă stăpînul tot numai mătasă. Afurisit şerpişor ! Dacă subprefectul moare, o să-l bage pe el la zdup, iar acolo n-o să-l întrebe numai de moartea asta, nu-i aşa ?

— Este scîrbos, preafrumosule Inginer, i-am spus.

— Mai scîrboasă-i moartea. Fie cum o fi, pregătiţi-l repede. Mă sufoc ! se rugă domnul Retamozo.

— Cum se face leacul ăsta, Tupayachito ?

— Este o fiertură făcută din trei căcaturi : căcat de lamă, căcat de berbec şi căcat de om amestecat cu buruiană, preaînţeleptule Inginer.

— Aduc eu buruiană.

— În ogradă se găseşte bălegar berechet.

— De căcatul de om răspund eu, chiar de-o fi să-mi îngheţe curul bocnă, m-am oferit.

— Preparaţi-l imediat ! ceru cu un fir de glas domnul Retamozo.

— Repede, băieţaş ! Făgăduiesc o liturghie cîntată pentru salvarea ilustrului meu prieten, strigă Inginerul.

Are obiceiul ăsta : ce dăruieşte, dăruieşte în public.

Domnul Retamozo era în agonie. Am ieşit să mă cac. Am pregătit leacul. Muribundul îl bău. Sufletul şi l-a vărsat ! Sfînt leac ! O dată cu vărsătura, a dat

afară și veninul. Nu mai gîfîi, își recăpătă culoarea și în sfîrșit adormi ca un îngeraș.

Inginerul mă felicită :

— Binecuvîntat fie ceasul în care te-a făcut maica ta cea sfîntă, Tupayachi ! La o măsurătoare se poate întîmpla oricînd un accident, iar în cazul acesta, care ajutor e mai bun decît un bun ajutor ? Și care altul e mai bun decît smintitul ăsta de băiat ? Ia, băiete !

Își vîră mîna în buzunar și-mi dăruiește un *sol*.

Are obiceiul ăsta : ce dă, dă în public. Și ce ia, ia între patru ochi. Vai de sufletul meu dacă nu i-l dau înapoi ! Autoritățile din Pauranga mă felicitară pe rînd. Domnul Retamozo sforăia liniștit. Se crăpa de ziuă. Ne-am culcat. De data aceasta mi-au dat o blană de berbec, pătură de alpaca și un loc aproape de vatră. Am visat *vizcachas* [1] ; mă prefac într-o *vizcacha ;* trec printr-o pampă, simt gîdilătura cozii ce-mi crește. Lumina mă orbește. Descresc, mă fac mic, îmi privesc lăbuțele, îmi ling părul, printre șuvițele lui descopăr gura tunelului, adulmec mirosuri dragi, aud glasul *doñei* Añada" care sub pămînt își mustră înfumurații. „Vin acuma, *doña* Añada", strig. Tocmai alerg, cînd mă trezesc cu niște picioare în fund.

— De ce mă bateți, mărinimosule Inginer ?

Mă ia la pumni.

— Ai obraz să întrebi, buhaiule ?

— Da' ce-am făcut, stăpîne ?

— Pinchesapo mi-a povestit adevărul. Pe subprefect nu l-a mușcat nici o viperă. Mușcătura a fost o ticluire de-a ta. Vroiai să te răzbuni. Mînios că subprefectul a aruncat cu farfuria după tine, ai spus : „Subprefectul a zis că nu mănîncă căcat. Acuma o să mănînce !" Ai așteptat să adormim cu toții, ai scos vipera pe care o văzuseși într-o carafă cu rachiu în bucătărie, ai înfipt două bolduri într-un bețigaș, te-ai tîrît în întuneric pînă la patul în care dormea domnul Retamozo, i-ai înfipt acul fals și, profitînd de zăpăceală, te-ai făcut că descoperi vipera, Iudă ce ești. Totul ca să-l

[1] Rozătoare din Anzi.

sileşti pe subprefect să mănînce căcat ! Nu se poate spune că n-a mîncat. Ha, ha !

Rîd şi eu. Inginerul se înfurie.

— De ce rîzi, nătărăule ? Ţi se pare hazliu să pui în primejdie viaţa unei autorităţi ?

— Dar şi dumneavoastră rîdeţi, luminatule Inginer.

— Eu sînt eu şi tu eşti tu.

— Liniştiţi-vă, domnule Inginer, interveni delegatul Crisóstomo, nu vărsaţi fiere pentru o slugă !

— Nu sînt slugă, sînt ajutor.

— Eşti un nemernic, asta eşti.

Şi iar îmi cară la palme. Delegatul Crisóstomo îl roagă :

— Aveţi grijă, domnule Inginer ! Zarva poate să-l trezească pe domnul Retamozo. Vă închipuiţi ce s-ar întîmpla dacă îşi dă seama că a mîncat căcat degeaba ? Am ieşi de la puşcărie cu părul alb !

— Aşa e !

— Domnul Tupayachi a plătit ce-a avut de plătit, domnule Inginer. Uitaţi-vă la sîngele ce-i şiroieşte din nas.

Îi dă o ţuică.

— Vina-i a mea ! Eu te-am scos din cocina în care te-am găsit. Sau mint ? striga la mine stăpînul.

Eu, mut.

„E adevărat ! Acum doi ani aţi venit la moşia Jarria. Fix la fel ! Acelaşi pantalon din piele de drac, aceeaşi cămaşă de flanelă, aceeaşi jachetă jerpelită de piele. Mergeaţi la Cerro de Pasco. Aţi cerut găzduire. Am crezut că proprietarul, *don* Tomás Chamorro, o să poruncească să se dea drumul la cîini. Da' de unde ! *Don* Tomás Chamorro se plictisea. A ieşit în balcon.

— Cu ce vă pot fi de folos, domnule ?

Dumneavoastră v-aţi înclinat.

— Ştiu ce gîndiţi, domnule Chamorro.

— Sînteţi ghicitor ?

— Spuneţi, în sinea dumneavoastră, că omuleţul acesta prost îmbrăcat, cu înfăţişare de vagabond, nu poate fi reprezentantul Societăţii Geografice din Londra.

— Sînteți reprezentantul Societății Geografice din Londra ?

— Doriți să-mi verificați scrisoarea de recomandare ?

— Ce întîmplare, domnule !

— Așa mă îmbrac eu, domnule Chamorro, pentru a nu trezi neîncredere prin cătunele pe care le străbat în misiunea mea științifică. Vă închipuiți cumva că prostimea mi-ar deschide ușa dacă m-aș îmbrăca bine, cu eleganța ce mă caracterizează ? Știința îi obligă pe cei învățați să procedeze astfel. Cum credeți că am realizat atîtea descoperiri ? Îmbrăcat în redingota cu care iau parte la ceremonii la care sînt declarat Oaspete Ilustru ?

— Cobor să vă strîng mîna, ilustre vizitator.

— N-aș vrea să vă deranjez, domnule Chamorro. Cutreier zona în căutare de *amarillita* [1].

— N-am auzit de frumoasa asta niciodată.

— Nu e o curvă, e un mineral. Dacă noi, savanții, n-am fi descoperit elementele pe care le-a sărit Mendeleev, ce haz am mai avea ? Domnule Chamorro, aș putea să trag la dumneavoastră în noaptea asta ?

— Este o cinste să vă fiu gazdă, domnule...

— Inginer !

Don Tomás Chamorro îmi făcu semn.

— Tupayachi, condu-l pe domnul Inginer în dormitorul în care a stat senatorul Ferreyra. Băiatul ăsta rămîne la dispoziția dumneavoastră, domnule Inginer. Îmi faceți onoarea să luați masa cu mine ?

A rămas treizeci de zile. S-a îngrășat. Eu mă sculam cu noaptea în cap ca să-i fac rost de carne, de lapte, de ouă. Pe vremea aceea eram tare nedus la biserică. Nu ieșisem niciodată de pe moșie. Nici măcar nu știam toate satele ce țineau de Jarria. Știam de la cărăuși că lumea se-ntinde și dincolo de munți. În schimb, dumneavoastră cunoșteați trei sute de țări. Și nu numai lumea noastră. Noaptea ne puneați să ne uităm pe cer. «Steaua aceasta este Antares.» Rîdeați. «Eu am locuit acolo.» Rîdeați iar. «Dacă v-aș povesti prin cîte-am

[1] Secătură, coadă de topor.

trecut.» «Asta este Sagitario.» Vă cuprindea tristeţea. Vi se înfiora trupul. «Nu-i voi ierta niciodată pe cei care m-au jignit acolo.»

Stăpînul vă asculta prostit. Se dădea în vînt pentru dumneavoastră. Seara întreba :

— S-a întors domnul Inginer ?

— Explorează Montemalo.

— Ce face acolo ?

— Caută prin morminte.

— Pentru ce ?

— Studiază.

— Ah !

Aţi explorat ruinele păgînilor, peşterile străvechi, minele părăsite, v-aţi plictisit. Încălzindu-vă la foc în bucătărie, într-o seară, aţi spus :

— Mîine o să-mi urmez drumul ! Am cedat din politeţe în faţa insistenţei cavalerului ce mă găzduieşte. Am abuzat de timpul meu.

M-aţi chemat.

— Hai încoace, băiete !

Aţi scos din buzunar o rondea sclipitoare.

— Îţi dăruiesc *sol*-ul acesta de argint, Tupayachi.

— Ce-i asta, mărinimosule Inginer ?

— N-ai mai văzut niciodată un *sol*, Tupayachi ?

— Niciodată, preamărit Inginer.

— Păstrează-l cu dragoste, Tupayachi. Poate că într-o zi moneda aceasta te va scoate dintr-o încurcătură.

Bucătăresele mă priviră cu respect. *Doña* Concepción îmi dădu să beau ceaiul din ceaşcă. V-aţi dus să vă culcaţi. Eu am rămas treaz. De emoţie, n-am putut să dorm. Încă nu se luminase de ziuă şi m-am sculat să vă pun şaua pe cal. Simbriaşii mă aşteptau în ocol. Ştiau cu toţii că mi-aţi dăruit un *sol*. Voiau să vadă cum arată. În afară de vătafii care-l însoţeau pe don Tomás Chamorro cînd se duce să facă vreo inspecţie, prin Jarria, nimeni nu mai văzuse bani. Simbriaşii se ţineau de mine scai. Atîta zarvă atrase atenţia stăpînului.

— Ce-i cu voi ? De ce nu sînteţi la cîmp ? E cumva ziua mea ?

— Domnul Inginer i-a dăruit un *sol* lui don Tupayachi, stăpîne.

Acum îmi spuneau „don".

— E adevărat, Tupayachi ?

— Uite-l, stăpîne !

I-am arătat ce mi-ați dăruit, plin de mîndrie. Stăpînul se întunecă. Se apropie de cal, dezlegă frîul și începu să mă bată. Oamenii fugiră care încotro. Ați venit acolo.

— Ce se întîmplă ? De ce dați în Tupayachi, domnule Chamorro ? Cu ce l-ai supărat pe stăpînul tău, băiatule ?

Don Tomás strigă la el :

— Nerușinatule ! Eu îți deschid poarta moșiei, te gazduiesc, îți dau de mîncare. Asta mi-e răsplata că te-am omenit ? Să-mi înveți oamenii la rele ? De ce le dai bani ? Ești un element periculos. Oamenii mei n-au nevoie de nimic. Dă-i banii înapoi, Tupayachi.

— *Don* Tomás...

— Cum îndrăznești să dai bani peonilor mei ? Banul e interzis pe moșia mea. Oamenii ăștia sînt puri. Banul e lucrul Dracului. Dumneata îi corupi. Dumneata trebuie că ești comunist.

— Eu sînt o eminență...

— Cară-mi-te de-aici numaidecît, ori te fac arșice !

— Dumneata îți închipui că mai rămîn un minut pe moșia asta unde mi-e dat să văd atîta nedreptate ? Plec ! Înapoiază-mi, băiatule, *sol*-ul pe care obișnuita mea mărinimie ți l-a dăruit.

Ați încălecat. Fără să vă mai întoarceți, ați luat-o pe coasta Goyllarizquizga. *Don* Tomás Chamorro a rămas blestemînd.

— În genunchi ! îmi porunci.

Am îngenuncheat.

— Sărută-mi mîna.

Am ascultat.

— Să ne rugăm împreună ca să te ierte Dumnezeu, Tupayachi ! Te pedepsesc spre binele tău. Eu sînt stăpîn. Sînt corupt. Voi sînteți puri. Ca să rămîneți în nevinovăția voastră am interzis circulația banului. În

numele Tatălui, al Fiului și al Duhului Sfînt, să ne rugăm pentru sufletul Inginerului. Creștinul nu e bine să moară nespovedit.

Ne-am rugat pentru sufletul dumneavoastră, domnule Inginer. Eustaquio mutul urma să vă facă de petrecanie. În noaptea aceea n-am închis ochii. Vă jur, stăpîne : gîndindu-mă la dumneavoastră, mi-am strîns zdrențele, am furat niște terci și o bucată de pastramă și am luat-o pe urmele dumneavoastră. V-am ajuns aproape de Pampania. Îmi datorați viața. Recunoașteți, domnule Inginer. Eu v-am scăpat de mutul Eustaquio. Eu v-am călăuzit prin trecători. Mai la vale de Pampania v-am rugat să mă angajați, să-mi îngăduiți să vă slujesc, să vă îngrijesc, să vă cinstesc orice s-ar întîmpla, domnule Inginer.

— Cît vrei să cîștigi ?

— Cît doriți dumneavoastră, viteazule Inginer.

— Ce zici de zece *soles* pe lună și mîncare ?

— Cum credeți dumneavoastră, mărite Inginer.

Ați rîs în spatele întunericului ochelarilor dumneavoastră.

— Eu uneori mănînc și de multe ori nu mănînc.

— Cum credeți dumneavoastră, mărite Inginer.

Pe drum mi-ați poruncit să fur găina aceea atît de gustoasă, strălucitule Inginer."

8

Unde se povesteşte cum oamenii nu mulţumesc, ci dimpotrivă

NU MAI VREAU SĂ-MI DESCHID INIMA către nimeni. Am spus-o şi o mai spun : oamenii nu sînt recunoscători. De cîte ori n-am vrut să-i previn cît de făţarnică e pe aici apa ? Şi ce-a ieşit ? Pe-atunci nevastă-mea stătea să nască : i s-a făcut poftă să mănînce păstrăv. M-am dus la Lago. Aici Chaupihuaranga e mai neajutorat ca oriunde. De aceea am rămas uimit văzînd cum trec pe apă *sombreros*. Primele am crezut că sînt raţe, însă pe urmă mi-am dat seama : o mulţime de pălării veneau pe apa nemişcată. Pălării să umble pe o apă liniştită ? Ori oameni pe sub apă ? În orice caz, eu am văzut pălării. Una după alta, au trecut în şir, tăcute.

Despre ocările cu care ne întruntă don Raymundo Herrera

BĂTRÎNUL HERRERA ZĂRI ACOPERIȘURILE din Yanacocha. Pe coastă se întîlni cu o turmă de catîrce ușurate de povară care se întorceau la moșia Huarautambo. Cărăușul Cecilio Lucano, văzîndu-l că trece, își scoase pălăria. Se salutară ceremonios. Cortavientos coborî coasta Quencashului, intră în sat. La sfîrșitul fiecărei zile de lucru yanacochanii mergeau cu toții în Piața Armelor. Adulmecîndu-și bîrlogul, Cortavientos necheză. Casa fostului președinte Palacín se zări în fundul lotului lui Abanderado Minaya. Herrera coborî mai departe. Sătenii îl salutară tulburați, supărați. La puțină vreme după ce a fost ales, președintele Herrera prinsese obiceiul de a-i ocărî. Nu dormea. Își pierdea nopțile ocărîndu-i pe yanacochani. Bătrînul descălecă, intră în casă. Își sărută femeia pe frunte. Se așeză în fața focului.

— Trebuie să plec.

— Numai de plecare nu ești bun dumneata acum, *señor,* nu vezi că ești bolnav ?

— Sînt nevoit să plec.

— Tușești mult. Noapte de noapte. N-ai milă de trupul dumitale.

Femeia se frecă la ochi cu marginea unei cîrpe de bucătărie.

— Și nici de nevastă, nici de copii.

Se întoarse la foc. Bătrînul aprinse o lumînare. În seara aceea, cît ținu cina, se arătă vorbăreț. Oboseala ori îngrijorarea i se risipiră. Nu mai tuși

atît de tare. Pentru prima oară în atîția ani îi vorbi de copilăria lui. Mardonia Marín îl ascultă mișcată. Bătrînul îi mîngîia părul cu o gingășie pe care femeia nu i-o cunoștea. Pînă tîrziu rămaseră înaintea focului. Femeia crezu că nu va mai pleca ; dar către miezul nopții bătrînul își trase un ciorap peste părul lui puțin încărunțit, se înveli într-un *poncho* gros de alpaca, ieși. O lună nemărginită arginta Yanacocha. Coborî spre Piața Armelor. În tăcere, pașii lui făceau un zgomot imens. Merse pînă la casa fostului președinte Palacín.

— Nu fă pe adormitul, Palacín ! Nu dormi ! Ocările mele nu te lasă să dormi ! De ce te ascunzi ? Ți-a expirat mandatul. Poți să ieși, iepure ce ești !

Strigă pînă se sătură. Merse apoi pînă la casa în care locuise odinioară Héctor Chacón.

— Cît ne lipsești, Chacón ! Ce rău îmi pare că n-am fost aici cînd ai vrut să-ți faci dreptate ! Te-au trădat ! Te-au scos din casa ta cu mîinile legate. Dar legat de mîini strigai : „N-o să mă mănînce pe mine pușcăria. De-o fi și peste treizeci de ani, tot am să scap, și atunci, judecătorașule Montenegro, am să te descăpățînez și am să-ți înfig țeasta într-un par ca să ospătezi muștele și să servești drept pildă lumii întregi". Acuma stai și albești în pușcărie. Ferice de tine ! Măcar nu știi că în Yanacocha nu mai sînt bărbați.

În Piața Armelor strigă iar :

— Ce fel de lapte ați supt voi, mișeilor ? Călătorii cred că în satul nostru sînt bărbați și femei. Îi înșeală hainele. În Yanacocha sînt numai femei. Dar de ce să fac de ocară femeile ? Care bărbat are bărbăția bătrînei Sulpicia care singură se înfrunta cu autoritățile ? Un tîlhar ne înjosește și poruncește în provincia noastră : pune stăpînire pe bunuri, îi înhață pe cei despuiați, îi pedepsește pe cei care murmură. Nimeni nu crîcnește. Din contră — ne aplecăm pînă la pămînt ca să-l salutăm. A oprit timpul în loc și dacă poftește, o să oprească și soarele ! Din vina mișeilor ce locuiesc în satul ăsta !

Mergea și blestema cînd îl înconjurară.

— Stai așa, *señor !*

Bătrînul recunoscu fața crispată a lui Cipriano Guadalupe, chipul frămîntat al lui Agapito Robles, înfățișarea răvășită de groază a lui Isaac Carbajal. Pe ceilalți nu-i mai deslușì.

— Stai așa ! spuse iar Guadalupe. Cu ce drept îi înfrunți pe bărbații pașnici ? Ce obicei e ăsta să bați uliițele și să ne faci de ocară ? Ți-ar plăcea să mă pun și eu cu pietre pe acoperișul casei dumitale și să strig după dumneata că ești mișel ?

Bătrînul tăcu. Simțindu-l blînd, Guadalupe prinse curaj :

— Ne-am săturat să te auzim trăncănind întruna. Dacă tot te ții că ești singurul bărbat din Yanacocha, ai grijă mai bine să nu-ți zboare și dinții ce ți-au mai rămas în gură !

Bătrînul scuipă.

— Voi nu sînteți în stare să băgați în sperieți nici o *vizcacha.*

— Nu ne pune la încercare, *señor.*

— Dacă aș fi șobolan, m-aș teme de voi, dar sînt bărbat.

— Nu te juca, *señor,* cu noi.

Bătrînul le arătă o față tăbăcită de dispreț.

— Ce faceți, măi, aceștia, îmbrăcați în țoale de bărbat ?

— Destul, la dracu ! strigă Isaac Carbajal zgîlțîindu-l. Ridică brațul ca să-l lovească. Bătrînul îl îmbrățișă.

— Ești nebun ? dădu înapoi Carbajal.

Bătrînul îl îmbrățișă încă o dată. Ochii îi străluceau.

— Hai, Isaac, dă ! Dacă gura mea te ocărăște, sparge-mi gura. Bucuros îmi las dinții pe-aici !

— Aiurezi, *señor ?* Ne faci de ocară înadins ca să te lovim ?

Bătrînul tremura.

— Caut, fraților, să aprind sîngele în voi, să vă molipsească îndîrjirea mea atît de cruntă împotriva nedreptății. De secole întregi ne cerem în van pămînturile. Ne-am obișnuit cu împilarea. Răzvrătiți-vă ! Tot ce doresc și mă văicăresc în gura mare ca să afle toată lumea

nenorocirile noastre, este ca voi să vă îndîrjiți. Și v-ați îndîrjit !

Luna îi reliefă nasul încîrligat, buzele groase, mustața rară, exaltarea dureroasă.

— Și ce-i de făcut, *señor* președinte ?

Herrera se uită la stele. Va fi simțit cît de neînsemnate sînt. Coborî glasul.

— Mă gîndesc să întocmim planul cadastral al pămînturilor noastre.

Dădură înapoi.

— Cei ce se proclamă proprietari ai pămîntului în Cerro sînt oameni care se folosesc de neștiința sau de teama noastră. Uzurpă tot ce ne aparține de la începutul lumii nouă, celor care asudăm pe brazdă.

— Să întocmim un plan cadastral în Cerro de Pasco este cu neputință, bîigui Agapito Robles.

— Dacă isprava noastră depășește puterea omenească, în ziua cînd se va afla că am făcut-o, obștile din Cerro, atît de înfricoșate în urma măcelului de la Chinche, își vor recăpăta curajul, iar o dată cu curajul, ne vom recăpăta pămîntul.

— Ne cerem pămînturile din 1705, *señor,* stărui Agapito Robles.

— Am fost la un avocat din Cerro de Pasco. Dacă începem un proces de recuperare a pămînturilor și dacă însoțim plîngerea noastră cu planul cadastral, justiția n-o să aibă încotro și-o să ne recunoască drepturile.

— După cîte știu eu, dumneata ai șaizeci și trei de ani. La vîrsta dumitale mai crezi că treaba judecătorilor este să împartă dreptatea ?

— Nu.

— Atunci ?

— Oameni care încă nu și-au scos pînza de păianjen de pe ochi, mai cred. Oamenii aștia sînt o piedică în lupta pe care o vom duce. Nu pot să preschimb în forță judecata lor. Ei trebuie să înțeleagă. Pentru asta trebuie să vadă limpede că au fost jecmăniți. În ziua în care vom avea planul...

— Pentru asta ne-ar trebui Titlul.

— Am Titlul.

Rămaseră cu gura căscată.

Se duse acasă. Intră, ieşi cu o desagă. Scoase din ea un pachet. Îl desfăcu. O vîlvătaie îi îmbrăcă într-un *poncho* de soare ! Cîinii auriţi îşi lătrară mirarea aurită.

— Străluceşte ! Cînd împuternicitul Rodríguez i l-a dat în păstrare lui *don* Germán Minaya, Titlul nostru nu strălucea. Se apropie ceasul dreptăţii. O să ne recăpătăm pămînturile. Titlul o ştie. De-asta străluceşte ! La întîi iulie plec să întocmesc planul.

— Ca să putem întocmi planul, spuse delegatul Agapito Robles, trebuie să trecem peste cinci moşii : moşia Sociedad Ganadera, moşia Chinche, moşia Pomayaros, moşia Huarautambo şi moşia El Estribo. Crezi că alde López, care s-au semeţit atîta după ce colonelul Marraquín a trecut Chinche prin foc şi sabie, or să ne lase să trecem peste moşia lor liniştiţi ? Să zicem că ieşim teferi din Chinche ! Crezi că vătafii de la Pomayaros or să ne aştepte cu braţele deschise ? Dumneata nu ştii că inginerul Masías, proprietarul de la Sociedad Ganadera, este ministru al preşedintelui Prado şi că armata îi stă la dispoziţie ? Şi să zicem că ieşim vii de pe Sociedad Ganadera ; crezi că *don* Migdonio de la Torre o să ne lase să intrăm pe El Estribo ? La capătul moşiei lui există un cimitir făcut anume pentru cei ce se răzvrătesc şi pentru cei ce fac plîngeri. Şi să zicem că s-ar găsi un bărbat, dacă îl putem numi bărbat pe cel ce izbuteşte să întocmească planul, care ar face isprava asta ; dar cum să măsoare Huarautambo ? Drumul o să ne ia luni, poate ani !

Bătrînul ne învălui cu privirea.

— Drumul ăsta o să fie mai lung decît viaţa mea. De aceea îl fac.

10

Despre cum să privești de jos în sus ceva ce ar trebui să fie privit de sus în jos

STĂTEAM ȘI MĂ UITAM LA LAC CÎND AM văzut trecînd pe deasupra șalupele autorităților. A trecut „Constitucional" cu Judecătorul și cu oamenii lui. Îndată după aceea a trecut „La Independencia" cu zarva orchestrei care îl urmează peste tot pe stăpîn. Și pe înserat a trecut „El Titán de Yanahuanca", încărcat cu pasageri. Printre șalupe am văzut trecînd în zig-zag păstrăvi foarte mari. Și rațe, multe rațe. Atunci, de la pupa lui „El Valiente de Tapuc" — ce transporta o altă orchestră — alunecă un saxofon și îndată după el, stăpînul lui : Mateo Roques, care se lipise la „Los Jilgueros del Ande" [1]. L-am văzut cum cade dînd din mîini, cu gura căscată. Se căznea să-mi spună ceva ? Se zbătu îndelung, apoi se liniști. Mateo și cu mine n-am fost prieteni niciodată. De ce-a venit acum la mine ? Cîrduri de păstrăvi zburară din nou peste liniștea lui și peste descumpănirea mea, fiindcă, așa cum vă spuneam, n-am fost niciodată prieten cu Mateo. M-am deșteptat. Iar atunci mi-am dat seama că ceea ce vedeam, vedeam de pe fundul Lacului. Se întîmplă ca în somn să cad din pat. De data aceasta să fi alunecat oare de pe malul Chaupihuarangăi ? De aceea vedeam de jos în sus ceea ce trebuie văzut de sus în jos ? Să mă înșel oare ? Nu prea-mi vine să cred ! Pentru că a doua zi Mauricio Soto a trecut pe la mine, pe la sălaș, să-mi spună că lăutarul Mateo Roque se înecase. Eu n-am suflat o vorbă. De ce ?

[1] Sticleții Anzilor.

Unde se povesteşte cum am primit în dar un lăutar

INGINERUL STRĂBATE VUIETUL PIEŢEI. Aţîţat de miresme plăcute, plescăind din limbă, la trei paşi, în urma lui, Tupayachi : salopetă deşirată.. Inginerul se aşază la o masă la care se serveşte mîncare.

— O supicică, domnule Inginer ?

Topograful nu ia în seamă salutul. Vînzătoarea se ruşinează. Fără să mai stăruie, îi serveşte o porţie cît pentru un prinţ.

Inginerul se apleacă peste supă. Sporovăind într-una de poftă, Tupayachi aşteaptă să i se îngăduie să ceară una şi el. Inginerul — peste supă cu un gest absent. Chipul lui crispat îi face pe oamenii care îl urmăresc să-şi piardă curajul. Şuşotesc.

Un bărbat înalt, slab, măsliniu, se hotărăşte să se apropie.

— Ilustre peruan, nepreţuit prieten al obştilor, îmi permiteţi un cuvînt ?

Inginerul se şterge la gură cu mîneca sacoului.

— Ilustre patriot, sîntem obşteni din Morcolla. Faima dumneavoastră a ajuns pînă la noi. Norocul care uneori se milostiveşte de cei sărmani, ne aduce în calea dumneavoastră. Ştim că mulţumită planurilor dumneavoastră multe obşti şi-au recăpătat pămînturile. Drumeţii se fac vestitori. Morcolla, obştea noastră, suferă de pe urma unor mari nedreptăţi. Proprietarul moşiei La Golondrina ne

uzurpă cele mai bune pămînturi nedreptăţindu-ne după bunul lui plac.

— Spune adevărul pînă la capăt, domnule delegat Cangalaya. Stăpînul moşiei La Golondrina l-a mituit pe fostul nostru împuternicit. Iuda ăsta ne-a vîndut Titlul pe o nimica toată, spune un ins bondoc, morocănos.

— Noroc că aveam o copie legalizată. Avem de gînd să ne recuperăm pămînturile. Pămîntul este al celui care-l munceşte !

— Aşa este, fiule. Pămîntul este al celui care-l lucrează, iar femeia a celui care o zguduie. Eu mă ocup chiar de mişcare : sînt mecanic ceresc. Determin traiectoria planurilor mele cercetînd astrele. Adevăr grăiţi : mulţumită lucrărilor mele, multe naţii şi-au recuperat hotarele.

— Ca să facem dovada drepturilor noastre şi ca să deschidem un proces, avem nevoie de un plan. Dumneavoastră sînteţi omul nostru. Vi s-a dus faima. Oamenii cîntă în cinstea dumneavoastră.

— Nu mă înnebuni !

— În Morcolla sînteţi slăvit în multe *huaynos* [1], domnule inginer.

— Prin Osa Mayor [2], nume ce nu i se potriveşte defel, căci pe acolo nu sînt urşi, mă cîntau prin culori. Roşii, care, bineînţeles, nu sînt roşii ca pe aici. Ce mi se cîntă pe-aici ?

— Pinchesapo ! strigă delegatul Cangalaya.

Atunci te-ai ivit tu, blestemat de scripcar, ca să-mi amărăşti viaţa. N-aveai nici pantofi nici cămaşă. O pereche de pantaloni răpciugoşi şi un *poncho* numai găuri îţi acopereau trupul lihnit de foame. Rîzînd cu neruşinare din buza ta de iepure, ţi-ai zis din vioară şi ai cîntat :

---

[1] Huayno : dans peruan.
[2] Ursa Mare.

Pe pămîntul bun și rodnic,
Prin văzduh și pe ocean,
Trece mîndru Topograful
Apărîndu-l pe obștean.
Jandarmii neobrăzați,
Moșierii ne-nduplecați
Urma lui i-o urmăresc.
Dar degeaba, nu-l găbjesc !
Peste țărmuri, peste munți,
Pe podișul plin de praf,
Apărînd binele obștii
Trece bravul Topograf !

Pe urmă ai dansat. Mai întîi în pas obișnuit, apoi încrucișîndu-ți picioarele, aplecîndu-te, ridicîndu-te, ținînd în mîna dreaptă sombrero-ul, acoperindu-ți fața ; așa ai dansat, Lingăule !

— Cine te-a învățat un *huayno* așa de frumos, băiete ? întrebă Inginerul măgulit.

Te-ai înroșit. Ai rîs fără să te poți opri. Nu vorbești niciodată, pagubă ce ești !

— Chiar el l-a compus, domnule Inginer, îi spuse delegatul Cangalaya. E lăutar, slugă, bucătar, e bun la toate.

— De un lăutar care să-mi cînte și să-mi danseze aș avea nevoie ca să mă mîngîie cînd mă copleșesc Mesajele.

— E al dumneavoastră, domnule Inginer. Vi-l dăm în dar în contul planului, dacă ne faceți și nouă nițică reducere. Pinchesapo e un biet orfan și e săritor. Face de toate și cînd o fi să vă placă vreo fată căreia vreți să-i faceți o serenadă, n-o să aveți nevoie de orchestră. E al dumneavoastră, domnule Inginer !

Ca să mai ieftinească din plata planului, obștea te-a făcut cadou. Aici ne deosebim : pe mine m-au angajat, pe tine te-au dăruit. Eu sînt ajutor, tu ești ciubuc, reducere la preț.

— Aveți permis ca să întocmiți planul ? întrebă Inginerul.

Delegatul Cangalaya nu-și pierde calmul.

— Subprefectul Liendo este devotat trup și suflet proprietarului. Aici e buba.

— Fără garanții, un plan costă dublu.

— Cît ar fi, domnule Inginer ?

— Patru mii.

Cangalaya ridică brațele indignat.

— O groază de bani, domnule Inginer ! Anul trecut un inginer de la *Peruvian* ne-a cerut o mie.

— Și de ce n-ați făcut planul ?

— L-a îngropat pe drum un *huayco* [1], domnule Inginer. Au murit și trei obșteni.

— O fi fost vreun escroc. Un profesionist adevărat cunoaște natura. Studiile cele mai elementare îi permit să prevadă cutremurele. Eu am prevăzut trei cutremure mari, cincisprezece cutremure mai mici și o mulțime de aeroliți și curcubee. Tipul ăsta s-o fi gîndit să vă întocmească un plan clocit.

— Ce înseamnă plan clocit, domnule Inginer ?

— Un plan fals. Sînt șarlatani care trăiesc din planuri dintr-astea. Îți amintești, Tupayachi, de inginerașul care situase rîul Marañón într-un plan din Piura ? Interesați-vă la Direcția de Probleme Indigene. Cîte obști n-au pierdut procesele din cauza unui plan clocit ? Eu nu sînt un intrigant. Sînt un profesionist licențiat a nouă universități. De aceea vă spun ce condiții pun eu.

— Dumneavoastră sînteți omul de care avem nevoie. Numai să vedem cu prețul... N-o să putem aduna niciodată patru mii.

— Cîte familii are obștea ?

— Vreo trei sute, domnule Inginer.

— Dacă vreți, vă încasez pe familie. În loc să-mi plătiți totul deodată, fiecare familie o să-mi plătească partea ei.

— Cît ar veni așa ?

— Douăzeci de *soles* de familie.

— Păi, să mă sfătuiesc cu ceilalți.

Cangalaya se îndepărtează, stă de vorbă cu autoritățile. Pinchesapo dansează fără oprire. Inginerul își mai toarnă o țuică. Scuipă drojdie.

---

[1] Alunecare de teren (quechua).

— Ne-am tîrguit destul. Probleme transcendentale mă silesc să plec. Rămîneţi cu bine !

— Ne-am hotărît, domnule Inginer.

— Care preţ îl vreţi ?

— Pe familie, domnule Inginer.

— Frate, frate, dar brînza-i pe bani ! Faceţi-mi un contract scris : douăzeci de *soles* pe familie. Iau ieftin. Am cusurul ăsta : mă biruie bunătatea. Puteţi să-mi daţi un avans de o mie de *soles* ?

Întinde mîna. Delegatul Cangalaya i-o strînge înflăcărat. Inginerul bate cu palma obrazul slinos al lui Pinchesapo.

— Veselia ta dă puteri inimii mele slăbite, băiatule. Pentru a-şi duce la îndeplinire obiectivele, istoria se serveşte de fiinţe fără nici o semnificaţie, ca Tupayachi, ori de fiinţe obscure, ca tine, băiatule. Cînd mă prezint la Curţi, am nevoie de un timpanist. Te numesc capelmaistrul meu.

— Luaţi-l, domnule Inginer ! Cu serenadele lui o să vă plouă cu fete.

— Întîi şi întîi contractul meu şi pe urmă o mîncărică bună.

Aşa te-am cunoscut, dansatorule ! Am prînzit. Ai cîntat şi ai dansat într-una. În locul tău mi-aş ascunde faţa după o mască de zăpadă. Rîzi, blestematule. Am petrecut pînă tîrziu. Ne-au trezit şi ne-au poftit la un pilaf cu carne de pasăre. Dumnezeule, ce gustos e pilaful cu carne de pasăre ! La crăpatul zorilor, am plecat. Luminîndu-se mai bine, Cangalaya ne spuse :

— Peste o leghe o să traversăm moşia Las Tres Cruces.

— Aşa liniştit ai de gînd să traversezi o moşie ?

— Stăpînul e om de treabă, domnule Inginer. Băuturică şi *cholitas* [1]. Cu asta cade repede la învoială. Nu ne are grija.

Se luminează. Din vreme în vreme ne întîlnim cu păstori.

— Voi cine sînteţi ? întreabă Inginerul.

— Sîntem coloni ai domnului Covarrubias.

[1] Diminutiv de la *cholas* — metise.

— Sînteţi mulţumiţi ?

— Păi, mai încape vorbă ! exclamă un ţăran cu faţa zbîrcită.

— Cum adică mai încape vorbă ?

— Dacă aş fi la Lima sau la Huancayo aş muri de foame. În altă parte la fel aş muri. Aici stăpînul îmi poartă de grijă.

— Ah, da ?

— Ne dă bucate, carne şi chiar şi rachiu. Ne dă voie să creştem berbeci, găini şi pe deasupra ne plăteşte şi nouăzeci de *soles* pe lună. Ce altceva să mai aştepţi de la viaţă, *señor* ?

Inginerul scoate un pachet de ţigări.

— Ia şi Domnul să te aibă în pază !

— Păzeşte-te de vrajă, *señor !*

— Despre ce vrajă vorbeşti, fiule ?

— Curînd o să daţi de-o lagună. Ocoliţi-o ! E un loc vrăjit.

Începe cîmpia. Zărim laguna : sîngerie. Amurgul aprinde apele şi mai tare.

— Cum e cu vraja aia nemaipomenită ?

— Nu intraţi în adînc, domnule Inginer.

— Îţi cer informaţii, nu să-ţi dai cu părerea.

Delegatul Cangalaya arătă înspre colină :

— Asta este, domnule Inginer, zona vrăjită.

— Tupayachi, ajutor de preţ, vino cu mine.

— Cutezătorule Inginer, vă spun verde că aş voi mai bine să nu urc.

— Urmează-mă !

Cît poate întinde pasul, Inginerul se caţără pe coastă. Tupayachi merge în urma lui tremurînd. Urcă. Pîcla ascunde vîrful. Inginerul se caţără mai departe.

— Stăpîne !

— Ce e, Tupayachi ?

— Nu mă pot mişca.

— Ce spui ?

— M-a prins vraja. Nu mai pot urca, stăpîne. Pămîntul mă ţine de picioare. Mă opintesc degeaba. Scăpaţi-mă, stăpîne !

Inginerul rîde.

— Ieşi din pantofi şi ai să scapi de vraja asta falsă, cap sec ce eşti. Mă gîndeam eu că aici n-am să pot găsi pe cine caut.

— Nu mă pot mişca, stăpîne.

— De ce ţi-ai comandat potcoave la pantofi, cioară ?

— Ca să mă ţină mai mult, stăpîne.

— Cîtă minte ai tu, sigur, îţi convine să te făleşti cu potcoavele, dar la strîmtoarea asta te ţin de picioare. Ăsta-i un munte cu piatră magnetică. De-asta nu te poţi desprinde. Descalţă-te ! Cunosc asemenea munţi, ce-i prind în capcană pe neştiutorii care umblă cu ţinte. Odată un general, care n-a vrut să-mi urmeze sfaturile, a pierdut o bătălie. I-am spus : nu ataca pe muntele ăsta. Nu m-a ascultat ! I-au rămas soldaţii ţintuiţi. Se pot vedea şi acum regimentele de schelete. Oameni şi cai : oase curate !

— Vă datorez viaţa, stăpîne.

— Atunci nu-mi datorezi nimic.

Coboară. Cangalaya şi oamenii lui aşteaptă pe malul lagunei.

— Am tras o spaimă grozavă, domnule Inginer. De aici l-am văzut pe domnul Tupayachi luptîndu-se cu vraja. Cum aţi scăpat ?

— Cum am scăpat şi de potop.

Se întunecă.

— O să ne iertaţi, domnule Inginer ?

— Pentru ce ?

— Nu cred c-o să putem rămîne peste noapte în tîrg. O să trebuiască să dormim într-o peşteră.

— Află de la mine, Cangalaya, că marii oameni nu suferă nici de frig, nici de căldură. Eu nici măcar nu simt nevoia să mănînc. Cu ospeţele voastre sînt de acord numai ca să nu spuneţi că sînt mîndru. Da' fiindcă veni vorba, ce-mi daţi de mîncare ?

— Carne friptă de găină, domnule Inginer.

— Mîncarea goală nu alunecă pe gît.

— Avem berică.

— Înveseleşte-mă, Pinchesapo ! Cîntă ! Risipeşte negura pe care mitocanii au lăsat-o pe inima mea ! O să ţi se ducă vestea şi ţie !

Te fălești, scîrnăvie ! Numai de asta ești bun : să spargi urechile oamenilor cu cîntecele tale. Ah !

La crăpatul zorilor am pornit mai departe. Nimic nou ! Cînd amiaza a fost sus, am zărit o culme.

— Ce e asta, Cangalaya ?

— Vîrful Sacramento, domnule Inginer.

— Aici o să-mi instalez tabăra.

— Vești proaste, domnule Inginer. Domnul Flores, stăpînul moșiei La Golondrina, a mirosit ceva. De ieri nu mai lasă să intre pe nici un străin. Cum o să măsurați ?

— N-am nevoie să intru : o să măsor prin triangulație. Nu e prima oară cînd măsor prin triangulație nu o moșie ci o țară, ba chiar o planetă. Și pe Antares au încercat să mă oprească să fac măsurători. Ce s-a întîmplat ?

— Moșia Antares ?

— Steaua Antares, ha, ha ! Fără să mișc un deget, am întocmit planul pe baza trigonometriei metapsihice. Dar asta nu era o comandă, era un pariu. Cangalaya, au interzis trecerea oricui ori numai a străinilor ?

— Noi putem să intrăm, domnule Inginer.

— Minunat ! Ai să te duci la La Golondrina și ai să spui că mîine ai de cumpărat ori de vîndut ceva. Făcînd pe idiotul, ceea ce nu-i va fi greu deloc, va merge cu voi și Tupayachi. Eu am să-ți dau într-un plic sigilat instrucțiunile mele. Voi să aprindeți focuri unde o să vă spună el. Fumul o să fie pentru mine un semnal. Sînt peșteri pe muntele Sacramento ?

— Este singurul lucru care se găsește aici din belșug, domnule Inginer.

— Condu-mă la o peșteră fără lilieci, dă ordin să fiu primit nu cum merit, fiindcă pentru asta ar trebui să mi se aducă din țări străine delicatesele cu care sînt învățat, ci cum pot ei mai bine. Dacă nu plouă, într-o săptămînă terminăm !

Așa a fost. După opt zile, ne-a rămas să măsurăm doar raza moșiei. Aici e-aici ! Pentru asta trebuie să ne apropiem de conac.

— O să vă prindă, domnule Inginer.

— Taman pe dos o să fie, Cangalaya. În noaptea asta o să intri clandestin tu cu oamenii tăi și o să faci cum o să-ți spun eu.

— Să bem mai întîi o berică, dom' șef.

— De ce una ? Nu te sfii !

Ne-am ospătat. Am dormit. În zori am luat-o spre La Golondrina. La amiază — conacul. Fără să luăm în seamă zarva cîinilor, am intrat în curte. Domnul Inginer nu mai termină descălecînd. O urîciune de om strigă la noi :

— Cine sînteți ?

Inginerul se scutură de praf.

— Am onoarea să mă prezint : un membru al Academiei de Științe Publice și Oculte, domnule Flores.

— De unde știi că mă cheamă Flores ?

— Cine nu vă cunoaște pe dumneavoastră, domnule Flores ? Sînteți cetățeanul de frunte.

— Asta nu-i drumul mare. Ce căutați pe-aici ?

— Cutreier Perú-ul, studiind, domnule Flores.

— Cu ce scop ?

— Sînt un om de știință : studiez rîurile, măsor dealurile și mișcările naturii.

— Nu umbli cumva să faci planuri ?

— Călătoresc, domnule Flores. Îmi interzice cineva să călătoresc ? Perú este o țară liberă...

— Asta nu-i Perú. Asta-i moșia mea. N-am nevoie de străini pe-aici. Șterge-o pînă ți-e bine !

— Sufăr puțin din cauza răului de munte.

— Nu te-am îmbolnăvit eu. Cară-te !

Inginerul își scoate batista. Semnalul ! Oamenii lui Cangalaya dau fuga din dosul gardului. Îl prind pe proprietar, îl leagă.

— Atotputernicia dumneavoastră, domnule, mă obligă să procedez astfel, îi explică Inginerul.

— Asta-i sechestru ! O să plătiți scump neghiobia asta ! Omorîți-mă, mai bine, decît să mă sechestrați, fiindcă dacă pun mîna pe voi, vă spînzur mai întîi de ouă, și pe urmă vă bag și la răcoare.

Inginerului puțin îi pasă de blestemele lui : se apucă să măsoare. Pe seară terminăm.

— Eu mi-am făcut treaba. Achitați-mi ce-aveți de plată și dacă vreți să mai puneți și ceva pe deasupra în semn de recunoștință, n-am nimic împotrivă. Eu îmi văd de drum !

— Și ce ne facem noi cu domnul proprietar, domnule Inginer ?

— Dați-i drumul mîine, și-o să cîștig așa și eu o zi.

— Armata o să închidă drumurile, domnule Inginer.

— Și ce-are a face ? Doar nu plec nicăieri. O să căutăm o peșteră și pînă ce eu o să-mi pregătesc planul de guvernare, tu ai să mă înveselești, Pinchesapo ! Compune un *huayno* în amintirea isprăvii ăsteia !

— Dacă urcăm pe Nahuanpuquio sînt peșteri cîte vrem, dar înalte de tot.

— Cu atît mai bine !

Am rămas acolo cincisprezece zile. Din vreme în vreme cobor după de-ale gurii și după vești. Armata cutreieră toate drumurile. Flores purică zona cu tîlharii lui. A băgat în pușcărie douăzeci de obșteni. Cangalaya a fugit. Pe noi n-o să ne prindă niciodată. Tot la trei zile ne mutăm în altă peșteră. Inginerul este cît se poate de mulțumit. Asta îi ușurează căutarea. Într-o dimineață îi spun :

— Eu știu o vînă de argint, domnule Inginer, dar nu e prin părțile astea.

— Cine ți-a spus ție că eu umblu să caut mine, Tupayachi ?

— Atunci ce căutăm, domnule Inginer. Nu vreți să ajungeți bogat ?

A rîs.

— Cască ochii și uită-te bine la mine, Tupayachi ! Curînd o să fiu omul cel mai bogat care a existat vreodată. Mă gîndesc la regele Solomon și m-apucă rîsul. Templul lui : o cocioabă pe lîngă viitorul meu palat. Biet salahor ! De unde ai scos și prostia asta cu minele ? Crezi că umblu cu gîndul de a fi un simplu Patiño ?

Ce să fac cu argintul, cu aurul sau cu platina ? Puțin îmi pasă de mine. Eu caut un asociat.

Păli.

— Asociat ori asociată ! Bărbat ori femeie ! N-are importanță ! Important e numai că o să închei cu ei cea mai grozavă afacere a istoriei. Mi-e milă de tine, Tupayachi, dar și mai milă mi-e de cei bogați. Pînă azi nimeni n-a fost bogat. Eu am să fiu primul și ultimul bogat.

12

Unde se povesteşte cum lacul Chaupihuaranga nu era spionat ci chiar dimpotrivă

DEUNĂZI, PĂRINTELE CHASÁN POVESTEA că Domnul Nostru Isus Hristos umbla pe apă. La fel ca şi în cele ce urmează. Sărbătoream de astă dată vînzarea lui „Overo", şargul meu. Un călător care avea mare zor să urce iar cordilierele — o fi fost vreun suflet trist — mi-a dat pe el o mie de *soles*. I-am spus o mie de *soles* aşa, ca să spun ceva, ca să mă tîrguiesc. Iar el îmi răspunse: „Ai aici o mie cinci sute şi-ţi iau şi şaua". M-am dus la Racre să beau. După trei nopţi, întorcîndu-mă acasă, am văzut Alaiul Torţelor. M-am bucurat. Pînă să apuc să mă dezmeticesc, m-am trezit că eram vîrît în lac pînă la brîu. Cei care purtau torţe mergeau pe apă. Duminică i-am povestit ce văzusem părintelui Chasán. A rîs. De atunci rîde de cîte ori mă vede. Şi ce dacă rîde ! În altă după-amiază, umblînd eu să prind păstrăvi, m-a furat somnul. M-a deşteptat geamătul bocitoarelor. Ay, ay, ay, ay, se jeleau. Pe cine or fi plîngînd ? mă întrebai. Plînsetele se apropiară de mal şi se făcură hohote. Bocitoarele îşi scoaseră şalurile. Atunci le-am văzut feţele cele adevărate : feţe de broască rîioasă, feţe de cocoş, feţe de pisică, feţe de şobolan. Au început să ţopăie pe apă, fără să mă privească. Au dansat pînă ce s-a lăsat întunericul. I-am povestit toate astea lui cumnatu-meu.

„Tot ce vezi, Magdaleno, e fiindcă apa suferă din cauză că a fost oprită. Astea trebuie să fie

amintirile pe care apa le are de pe vremea cînd era curgătoare. De unde știi că apa nu vede ?“ Și așa e ! Nu numai că vede, dar chiar spionează.

Adeseori mă duc pe mal și mă fac că dorm în păpuriș. Așa l-am surprins de multe ori pe Chaupihuaranga pîndindu-mă.

O vreme nu i-am recunoscut privirea. Acuma știu *ai cui* sînt ochii ăștia. Știu *cine* privește de sub apă. Dar n-am să-i mai spun niciodată părintelui Chasán.

13

Despre drumul pe care l-a făcut obștea din Yanacocha din ordinul lui don Raymundo Herrera

ÎN MIJLOCUL PIEȚEI ARMELOR, LÎNGĂ jgheabul fără apă, urmărești cu ochii înroșiți fuga ultimelor stele. Lumina zorilor încă nu se vede. Agapito Robles, delegatul nostru, răsare cu drapelul.

— Sînt gata grupurile, domnule delegat ? întrebi dumneata, tușind.

— Sînt gata, domnule președinte, răspunde Agapito Robles simplu.

— Totul e pregătit pentru drum ?

— E gata totul, domnule președinte.

Tușești iar. Siluete zgribulite umplu piața. Ne recunoaștem între noi după voce. Întunericul nu scoate încă la iveală culorile *poncho*-urilor. Dar de unde culori, că doar ne-ai interzis să punem pe noi haine colorate. În cenușiul cordilierelor ar putea să ne trădeze !

— O să văd.

În glas îți deslușesc neîncredere, asprime presărată cu pulbere de mînie. Dumneata știi bine că Agapito Robles nu minte. Ții, cu toate acestea, să controlezi toți călărețiі îngrămădiți în piața înclinată spre abisul în care pe vremuri șerpuia rîul iar astăzi se întinde lacul Chaupihuaranga. Începi cu caii. Iei picior cu picior să vezi dacă zdrențele le înăbușă bine tropotul copitelor. Ordinul este categoric : obștenii care am fost aleși să facem această călătorie avem datoria să învelim copitele cailor. Tropotul a treizeci de cai bătînd pietrele

drumului din Yanahuanca ar putea pune în gardă armata. Şi atunci ? După ce termină cu caii, cîntăreşte atent calmul delegatului Agapito Robles, neastîmpărul lui Cipriano Guadalupe, seriozitatea lui Isaac Carbajal, solemnitatea burduhănoasă a lui Circuncisión Requis, şi se opreşte în faţa ochilor maliţioşi ai lui Crisóstomo Crispín.

— Ăsta ce mai e ?

Scutură de un *poncho* verde.

— *Poncho*-ul meu, *señor.*

— Nu ţi s-a spus ce *poncho* să porţi ? Am interzis hainele colorate.

— Eu mă gîndeam...

— Domnule delegat, dă ordin să fie biciuit.

Veselia lui Crispín emigrează.

Cîţiva oameni care răspundem de disciplină ne apropiem. Crispín ne respinge cu demnitate, îşi dezgoleşte trupul, se pregăteşte să-şi primească pedeapsa.

— Şef al companiei de disciplină !

Isaac Carbajal are faţa galben-roşiatică, încruntată, se duce spre calul său, dezleagă frîul. Dezgustat ! *Don* Raymundo întrece măsura ! Pentru greşeala asta trebuia dojenit, nu biciuit. Carbajal vede în zare păstori care-şi mînă turmele şi fără mînie, dar cu hotărîre, încercînd să uite că Crispín îi datorează o noatenă, îl biciuieşte. Crispín răsuflă greu fără să scoată o vorbă. Se ridică roşu la faţă, se îmbracă încet. *Don* Raymundo îi întinde o sticlă de rachiu din trestie de zahăr.

— Încălzeşte-te, fiule !

Şi spune :

— Pentru binele tău o fac. Am văzut murind destui dintr-ăştia pe care i-a trădat culoarea *poncho*-ului.

În ajun ne dăduse ordin să îmbrăcăm *poncho*-uri întunecate. „Vreau să fim una cu pietrele !“ Crispín nu primise la timp instrucţiunile. Am încălecat. Crispín se duce să-şi caute un alt *poncho*. Atunci, în locul unde piaţa dă spre povîrniş, ţîşneşte un sconcs. Ne înfiorăm. Pentru o clipă visăm că nehotărîrea nopţii îi făureşte silueta, dar duhoarea ce-o lasă în urma lui ne convinge că a trecut, într-adevăr, solul nenorocirii. Fiindcă un

sconcs care taie ulițele unui sat prevestește întotdeauna nenorocire !

— Aoleu ! suspină *don* Circuncisión Requis.

Din înfumuratul costum cu jiletcă, din pantofii lui solizi, din eleganța lui de om din capitală, nu mai rămîne aproape nimic sub *poncho*. Omul acesta scundac, spătos și pîntecos, este președintele Societății de rezidenți din Yanacocha, care-i reunește pe țăranii noștri în capitală.

Ne facem cruce. *Chincoli* [1] nebuni cîntă lumina. Ridici brațul. Emoționați, gravi, coborîm pe strada Abanderado Minaya. La o cotitură răsar în fața noastră fusta neagră, șalul negru, ochii negri, părul negru al Mardoniei Marín. Nu iei în seamă chipul îndurerat al tinerei dumitale soții, încerci să-ți vezi de drum, dar Mardonia Marín te apucă de cizme.

— Nu pleca, *señor !* Ești bolnav. Tușești toată vremea. Azi-noapte n-ai închis ochii. Nu te-a lăsat tusea. Fie-ți milă de tine, fie-ți milă de femeia ta și de copiii tăi !

Se prăbușește peste cal. Ca să nu se simtă rușinat, ne facem că ne potrivim chingile ori ne întoarcem în altă parte, spre abisul unde Tapuc, Roco și Huaylasjirca se nasc în pîclă.

— Nu pleca, *señorcito*, am visat urît !

Vîntul biciuie drapelul pe care-l ține Agapito Robles.

— Am visat dinți ! În visul meu te-am văzut mergînd prin piața asta pavată cu dinți ! Vîntul îmi scotea dinții ; eu îmi astupam gura cu șalul, însă vîntul mi-i fura... Nu pleca, Raymundo ! Gîndește-te la copii. E mult de cînd visez așa. Am visat și azi-noapte. M-am deșteptat de trei ori și de trei ori am văzut cu ochii deschiși. De-atîta vreme nu dormi !

Mardonia Marín își zdrobește obrajii de pintenii lui.

— Visele sînt vise !

— Visele nu mint, Raymundo !

Bătrînul mîngîie părul rugător.

— La drum ! dă ordin.

---

[1] Păsări cîntătoare care trăiesc în Anzi.

Agapito Robles trece în față cu steagul. Soarele se răneşte-n agave. Mardonia Marín se risipeşte în urmă. Coborîm fără zgomot, ca în vise. Cu ochi temători controlăm retragerea nopții.

O să trecem prin Yanahuanca acoperiți de negură sau n-o să trecem. Şerpuim printre stînci. Cîntecul vrăbiilor ne trădează. Ajungem la drum întins. Se întunecă. Podul Yanahuancăi iese din pîclă. Teatrero, calul lui Crispín, nechează. Prin porumbişte îi răspunde o iapă. Ne înfiorăm. Şi dacă se sperie caii ? Am luat-o la trap spre Racre de-a lungul paraliticului Chaupihuaranga. Către ziuă, ajunşi la cea dintîi casă, în preajma cailor, i-am zărit pe locotenentul-guvernator Mardonio Luna, pe Mauro Huaynate, pe Juvenal Lovatón şi pe cinci inşi îmbrăcaţi în *poncho*-uri. Agapito Robles trece în față cu steagul. Descaleci, cercetezi ulicioara. Eşti neîncrezător.

— Şi Inginerul ?

— E acasă la mine, dejunează, răspunde Mardonio Luna.

— Du-mă la el.

Mardonio ne conduce pînă la o casă cu două etaje, nezugrăvită. În ea a mas peste noapte Inginerul. Care inginer ? Îmi pare rău, dar nu ştiu cum îi spune. Oamenii mă dojenesc cu asprime. „Neghiobule, cu cine ai semnat contractul ?“ Circuncisión Requis trage o înjurătură. „Nu ştii că într-un contract se trece întîi de toate numele, prenumele, domiciliul, livretul electoral ? Cum să semnezi un act încheiat cu o persoană fără nume şi fără prenume ?“ Destul ! Nu răspund numai eu. În afacerea asta fiecare îşi are partea lui de vină. Agapito Robles, Mario Huaynate şi Cipriano Guadalupe sînt mai vîrstnici ca mine. Delegatul Robles protestează : „Eu i-am spus întotdeauna «domnul Inginer»“. Cum i se spune unui inginer ? Inginer ! Aşa e ! Lumea nu recunoaşte. Cum s-o ivi prilejul, am să renunț la funcție. Da, domnule. Yanacochanii sînt nerecunoscători : am avut ce umbla săptămîni întregi pînă să-l angajez pe Inginer. Unde găseai atunci topometriști care să vrea să întocmească planul unei obşti ? Ia aduceți-vă

aminte ! Unii fiindcă erau cumpărați, alții fiindcă erau fricoși ; cine cuteza să întocmească planul unei obști în Cerro de Pasco ? Un plan cadastral arată că moșierii sînt hoți. Proprietarii se împotrivesc să facem măsurători. Ia gîndiți-vă, ce topograf voia să vină după măcelul de la Chinche ? Mauro Huaynate, fostul delegat, mi-e martor că nu mint. Cu cîți topografi am vorbit ? Cu toți te înțelegeai pînă se lămureau despre ce-i vorba.

— Din ce obște sînteți ?

— Sîntem reprezentanți ai obștei din Yanacocha, domnule.

— Asta înseamnă în Cerro de Pasco ?

— Da, domnule.

— Căutați pe altcineva, băieți.

Sau cerea cincizeci de mii de *soles,* un fel delicat de a spune : duceți-vă să prăjiți maimuțe în cratiță de lemn. Sau mint ? Inginerul Paiva ne-a spus : „Eu nu vreau să vă înșel : eu am copii." Inginerul Serrano ne-a spus : „Îmi sînteți simpatici. Nu vă iau nimic pe sfatul ăsta : duceți-vă înapoi în satul vostru. N-o să vă întocmească nimeni planul. Noi, topografii, știm foarte bine că moșierii din Cerro de Pasco nu suferă să fie ciupiți. Inginerul Masías are nouă moșii în Cerro. Și inginerul Masías este ministru al președintelui Prado. Și chiar dacă ați găsi vreun curajos, planul ăsta nu vă va folosi la nimic." Inginerul García ne-a spus : „Voi credeți că eu nu știu că moșierii din Cerro n-au la mînă nici cea mai nenorocită hîrțoagă pentru a-și dovedi proprietatea ? Credeți că nu știu că Yanacocha are un titlu în **regulă ?"**

— Atunci de ce nu vii, domnule inginer ? întrebă Huaynate.

Inginerul García trase pe furiș un țoi mare de tescovină.

— O să vin cînd rîurile din provincia ta or să pornească să curgă iar.

Huaynate se îmbătă. Un fost delegat să facă una ca asta ! Frămîntîndu-se așa, într-o cîrciumă din Pallanchacra, am dat peste Antonio Gora, delegatul din

Rancas. Îl ştii pe Cojo [1] Gora ? Vei fi ştiind măcar că-şi tîrăşte piciorul din cauza unui glonte pe care l-a primit în ziua măcelului. Cojo Gora este un om cu judecată. Pe el nu-l trăgea inima să întocmească planul. Sau mint, *don* Mauro ? Gora ne-a spus :

— Fraţi yanacochani, la ce vă trebuie planul ?

— Ca să ni se recunoască drepturile, frate.

— Suflete de prunci ce sînteţi, voi credeţi că hîrtii ne trebuie nouă ca să ni se recunoască drepturile ?

— Preşedintele nostru Raymundo Herrera vrea să dovedească dreptatea cauzei noastre. Din 1705 facem plîngeri peste plîngeri ! Îndată ce vom avea planul, vom dobîndi dreptatea.

— Cine crede că judecătorii sînt drepţi, ori e nebun ori are vreun interes.

— Atunci daţi-le încolo de hîrtii ! Ştiţi ce vă trebuie vouă aici ? Forţă, fraţilor !

Pe urmă am aflat că Gora umbla să organizeze Regimentul Obştenilor. În pampă oamenii începeau să se înroleze, dar n-au suflat o vorbă : au zis că nu sîntem copţi ca să-şi răcorească inima de faţă cu noi.

— Singurul topograf care v-ar întocmi planul este „Inginerul", ne spuse Cojo Gora destupîndu-şi sticla de bere.

— Care inginer ?

— Nu ştiu cum îi zice. Eu îi spun cum îi spune toată lumea, „Inginerul". Este uşor de recunoscut : e un bărbat rotofei, cu un braţ zgîrcit şi poartă ochelari fumurii. Umblă cu bucătarii, lăutarii şi codoşii după el. A fost aici în august ; pe urmă s-a dus la Junín şi cred că acum e prin Ninao. Acolo or să vă dea dreptate. Şi ăia voiau să întocmească un plan. L-au angajat, sau aşa ceva.

Ne-am dus la Ninao. Într-adevăr, obştea îl angajase, dar ajuns cu măsurătorile pe la jumătate, topograful hotărî să plece la Huánuco, unde avea să încheie nu ştiu ce afacere. La Ambo am avut norocul să ne întîlnim cu Adelaydo Vázquez. Jos pălăria ! Eu ori de cîte ori spun Adelaydo Vázquez îmi scot pălăria. Aşa e ? *Don*

[1] Şchiopul.

Adelaydo Vázquez ne-a găzduit, ne-a pregătit merinde pentru drum şi ne-a pus pe urmele Inginerului care măsura moşia Mosca. Calendarele nu mai sînt la modă şi nu pot să vă spun nici luna, nici anul. Ci numai că am aflat în ce loc se află Inginerul.

Adelaydo Vázquez ne-a spus aşa : „Măsurarea moşiei Mosca se face legal. Obştea a reuşit să-l facă pe subprefect să primească cinci mii de soli. El, ca om al legii, îl însoţeşte ca să-i dea garanţie. Duceţi-vă la Inginer fără nici o teamă."

Cîteva zile mai tîrziu i-am ajuns din urmă. Aşteptăm să se lumineze de ziuă. Ne curăţăm, ne spălăm, ne schimbăm cămăşile pentru a ne prezenta cum stă bine să se prezinte unor căpetenii de obşte ce sîntem. Să fi fost pe la şapte cînd am sunat la poarta unde trăsese Inginerul. A ieşit Tuerto Cera, dumneata îl cunoşti.

— Ce doriţi, domnilor ?

— Frate dragă, noi sîntem obşteni din Yanacocha Am venit să-l căutăm pe domnul Inginer.

— Cine v-a trimis ?

— *Don* Adelaydo Vázquez.

Tuerto Cera ne adulmecă. Meteahna asta o are : adulmecă oamenii ca un animal.

— Poftiţi.

Intrăm. În mijlocul încăperii, un omuleţ prost îmbrăcat îşi termină micul dejun.

— Lapte mai e ?

— Cum să nu, domnule Inginer !

— La mine în burdihan o să stea mai bine ca-n oală.

Îşi taie o bucăţică de brînză.

— Ne permiteţi numai o vorbă, domnule Inginer ? a întrebat respectuos Huaynate.

— Cu cine am plăcerea ?

— Eu sînt Mauro Huaynate, iar domnii aceştia : *don* Agapito Robles şi *don* Cipriano Guadalupe, reprezentanţi ai obştei din Yanacocha. De o lună sîntem pe drum şi vă căutăm.

— Yanacocha este cumva un district al provinciei Yanahuanca ?

— Întocmai, domnule Inginer.

— Cu ce vă pot ajuta ?

— Obștea noastră dorește să întocmească planul cadastral al pămînturilor ei, domnule Inginer.

— Hm !

— Am plăti bine, domnule Inginer.

— Depinde de angajamentele pe care le am și mai cu seamă de o Afacere pe care o am în vedere. Chiar în acest moment, în timp ce noi vorbim, milioane de oameni se căznesc să calculeze afaceri. Vai de capul lor ! Stăpînul bogăției lumii întregi voi fi eu. Deocamdată mă ocup de planul acestei obști.

— Dumneavoastră sînteți un om ocupat, știm, dar sînteți și protectorul obștilor.

— Mulțumită planurilor mele, multe obști și-au recuperat pămînturile. În martie am întocmit planul moșiei El Trébol. Era totul în regulă. Autoritățile au fost de acord. Subprefectura l-a contrasemnat, dar s-a opus proprietarul. Vai de capul lui ! A dat ordin să fie blocate toate drumurile. Vătafii lui aveau ordin să mă oprească să intru pe moșie. Cu orice preț ! Călătorilor, negustătorilor, simplilor cărăuși, le îngăduiau să traverseze El Trébol. Cît despre mine, pușcașii lor aveau instrucțiuni precise. Eu știu de unde veneau aceste instrucțiuni.

— De la prefectură ?

— Și mai de sus.

— De la Ministerul Guvernului ?

— Bine ar fi dacă s-ar ocupa de mine niște miniștri de rînd. Aș duce o viață mai tihnită.

— A crăpat de ciudă, stăpîne ! spune ajutorul lui, Tupayachi, un ins pirpiriu, dumneata îl cunoști.

— Desigur ! Am întocmit planul clandestin. După cîteva luni, obștea și proprietarul s-au prezentat în fața judecătorului. În cîrdășie cu proprietarul și crezînd că obștea nu are nici un plan, judecătorul a dispus ca părțile să prezinte probe. Foarte sigur de el, moșierul a acceptat. Delegatul a spus : „Uitați planul, domnule

judecător.“ „Nu se poate !“ spuse proprietarul. „Uitați-l, domnule !“ „Cu neputință : n-a intrat nimeni pe moșia mea ca să mi-o măsoare !“ Dar judecătorul a adeverit că era un plan după toate cerințele legii. „Cu neputință !“ spunea întruna moșierul. „Cu neputință !“ A început să tremure, s-a învinețit, și-a dus mîna la inimă și mort a fost. Da, domnule ! În plină audiență, a suferit un atac de apoplexie.

— Și cum ați întocmit dumneavoastră planul acesta, domnule Inginer ?

— Prin telepatie.

— Avem și noi nevoie de un plan ca ăsta de care spuneți, domnule Inginer. Dacă nu vă supărați, la cît ne-ar scoate un plan ca ăsta ? întrebă Guadalupe.

— Depinde. Aveți permis să întocmiți planul ?

Am dat din colț în colț.

— Aveți sau n-aveți ?

— Ca să întocmim planul nostru trebuie să trecem peste pămînturi uzurpate. Ce moșier o să ne dea permis ca să-i dovedim că e hoț ?

Am intrat în vorbă și eu.

— Vreau să fiu franc cu dumneavoastră, domnule Inginer. Banii nu sînt o problemă. Se poate aduna o sumă oarecare. Problema e să fim bărbați.

Guadalupe mă privi îngrozit. Am hotărît să-mi joc cartea pînă la capăt.

— Problema este frica, domnule Inginer. Nici un topograf nu cutează să vină. Să știți, de la bun început, domnule Inginer, că în provincia noastră timpul a înnebunit, sămînța nu crește, oamenii nu mor.

Inginerul păli.

— Cum ai spus ? Mai spune o dată !

— Oamenii nu mor.

Tremura.

— Nu minți ?

— Rîurile nu curg. Nimic nu curge.

— Sigur ?

— Pînă și ceasurile putrezesc, domnule Inginer !

— Tupayachi, fă bagajele. Plecăm imediat !

— Şi cu planul nostru cum rămîne, domnule Inginer ? Avem un contract ; nu ne puteţi lăsa de izbelişte, protestă delegatul din Mosca.

— O afacere urgentă mă cheamă la Yanacocha.

— Abia i-aţi cunoscut, domnule Inginer ! Aţi primit trei mii de *soles* în contul planului nostru.

— Aţi aşteptat o sută de ani, ca să faceţi reclamaţia. De ce n-aţi mai aştepta cîteva luni ? O să mă întorc după ce măsor Yanacocha. Sînteţi sigur că oamenii nu mor ?

— Timpul s-a oprit în loc, domnule Inginer.

— Trebuie să plec degrabă !

Se plimba foarte tulburat. Nu ştiam pe unde să ne ascundem. Fără să vrem, le-am făcut un rău celor din Mosca. Chiar în ziua aceea plecarăm la Yanacocha.

14

Care va demonstra reaua-credință celor care vorbesc despre un „trafic" de poncho-uri în Huancasancos

CĂTRE SEARĂ : HUANCASANCOS. O goarnă anunță sosirea noastră. Intrăm pe singura stradă a satului. În Piața Armelor ne așteaptă o mare de oameni : aplaudă. Autoritățile se apropie. Inginerul descalecă, se scutură de praf. Dar înainte ca autoritățile să apuce să-și prezinte salutul, se apropie de noi un ins cîrn, pîntecos, cu picioare scurte.

— Dumneata ești inginerul ?

— Am onoarea.

— Vorbesc de faimosul topograf pe care l-a angajat obștea noastră, nu de dumneata.

— Eu sînt.

Cîrnul scuipă.

— Ăsta-i renumitul profesionist care ne costă atîta bănet ? Unde ți-a casca ? N-am văzut în viața mea un inginer fără cască.

— Ce cască ?

— Unde ți-s cizmele ? Toți inginerii pe care-i cunosc poartă cizme : dumneata porți niște pantofi exact ca ai mei. Unde ți-e jacheta de piele ? Inginerii pe care i-am cunoscut prin mine poartă jachetă de piele. Dumneata ești un *cholo* [1] ca și mine.

Scuipă iar.

— Inginerul este prieten cu Ministrul Lucrărilor Publice și a avut bunătatea să consimtă să ne întocmească planul, îi spune delegatul Jacinto furios.

[1] Metis.

— Topografii sînt înalți, *gringos* [1] și vorbesc englezește. Știi englezește ? *Yú inglish ?*

— Am studiat în Groenlanda, în Borneo, în Madagascar, în Paraguay și n-am să permit să fiu insultat de o secătură ! urlă Inginerul.

Polițaii încearcă să-l gonească pe bețiv. Prea tîrziu ! Inginerul furios dă din mîini.

— Vina-i a mea. C-am ajuns să mă bat pe burtă cu prostimea. Eu ar trebui să trăiesc bucurîndu-mă de rentele mele sau desăvîrșindu-mi cercetările. Dar eu ce fac ? Mă las înduioșat de nedreptate și îmi pun în joc sănătatea ca să-i ajut pe sărmani. Pentru ce ? Pentru ca primul cărăuș care vine să mă insulte public ? Trosc, *inglish !* Și eu vorbesc treizeci de limbi ! *Ite missa est.* Și nu numai că vorbesc, dar am și inventat limbi străine. *Inglish !* Gata ! Un pionier al științei n-are ce căuta aici. Tupayachi, încarcă tachimetrul. Plecăm !

— Vă rog, iertați-l pe nenorocitul ăsta de bețivan, domnule Inginer !

— *Yú espîk inglish, mister ?* se împleticește bețivul.

— Taci din gură, domnule Pastrana și cere iertare domnului Inginer ! Nu știi că topografii nu vor să lucreze pentru obști ? Din fericire am dat peste un inginer care mai este și prieten intim cu Ministrul Lucrărilor Publice. Și vii dumneata să-l jignești ?

Agenții de poliție îl îmbrîncesc pe bețiv. Dar Inginerul îi dă-nainte furios :

— Am bătut lumea în lung și-n lat. Am navigat pe cele douăsprezece mări. Am traversat polul înot. Sînt membru al Academiei de Științe Publice și Oculte din Berlin, profesor de mecanică celestă la Universitatea din Pekin și nu vă mai spun mai departe ca să nu-mi știrbesc modestia, iar curînd voi încheia cea mai fabuloasă afacere a istoriei. Și stau să mă insulte un nimenea-n drum ? Am plecat !

Dă să încalece. Autoritățile îl apucă de haină.

— Nu vă supărați, domnule Inginer, pentru un nemernic care va fi pedepsit cum se cuvine. Nu e drept ca din vina unui neghiob să sufere un sat întreg. Noi

[1] Străini.

prețuim valoarea titlurilor dumneavoastră fără egal și sîntem gata să vă mărim onorariul.

— Pentru o mie de *soles* în plus aș studia oferta.

— Ce ziceți de cinci sute, domnule Inginer ?

Inginerul izbucnește :

— Da' unde vă treziți, neciopliților, la piață ? Păi ce, onoarea se cumpără ? Și ca să vă învăț minte, ia să-mi ridic onorariul nu cu o mie, ci cu două mii de *soles*. Vreți, bine, nu vreți, la revedere.

— Vrem, domnule Inginer.

E nevoie de o sticlă ca să se calmeze. Se înnoptează. Autoritățile ne conduc la locuința noastră. În sală, pe o masă acoperită cu mușama nouă, ne așteaptă o mîncare la care numai dacă mă uit simt că amețesc.

— Muzica ! poruncește stăpînul.

Pinchesapo își pune o mască. Nemaipomenită ! Acuma e un diavol. Dansează și-și zice din vioară. Stăpînul se desfată. Eu la fel : beau pînă dă din mine. Merit ! Pinchesapo începe Dansul Hoților de Vite. Dansează, cînd iată că apare beținanul.

— Ce caută ăsta aici ? se burzuluiește Inginerul.

— Am venit să vă cer iertare, domnule Inginer, bolborosește Pastrana cu aerul că a fost ciomăgit. Stimate domnule Inginer, neștiind că dumneavoastră sînteți înțeleptul topograf ce va întocmi planul nostru, v-am aruncat în obraz vorbe de ocară. Fără să vreau, am vătămat pe un mare patriot. Iertați-mă că sînt emoționat. Este urît să vezi un bărbat plîngînd. Nu plîng fiindcă sînt laș, ci fiindcă sînt furios...

Pălește.

— Nu sînt demn să vă strîng mîna, dar permiteți-mi să plătesc oleacă din datoria ce-o am față de dumneavoastră. Domnule inginer, primiți *poncho*-ul meu de vigonie. Legea interzice vînătoarea de vigonii, dar sărăcia te duce la delict, domnule Inginer. Sînt un infractor : am să mă duc bucuros la închisoare. La Lima, cînd prietenii dumneavoastră miniștrii or să vă întrebe : „Cine ți-a dăruit acest *poncho* de vigonie ?“, o să le răspundeți : „Este darul ce l-am primit de la un amărît

care din dragoste pentru mine ispăşeşte acum o pedeapsă." Vigonie curată ! Suflet curat, domnule Inginer !

Pastrana plînge cu sughiţuri. Inginerul se emoţionează. Îşi deschide braţele. Pastrana îl strînge scîncind. Îi dă *poncho*-ul. Inginerul îl primeşte. Aplaudăm.

— În curînd voi fi putred de bogat, dar am fost sărac şi-i înţeleg pe cei nevoiaşi.

— Am fost necuviincios, domnule Inginer, dar pentru dumneavoastră sînt gata să înfrunt plutonul de execuţie, zbiară Pastrana.

— Nici eu nu vă dau voie să plecaţi cu o amintire urîtă despre ţinutul nostru. Vă dăruiesc şi eu *poncho*-ul ca să vă amintiţi că în Huancasancos sînteţi iubit ! strigă delegatul Jacinto, descompus de atîtea emoţii şi de cea de-a doua sticlă de rachiu.

— Acum am două.

— Trei ! strigă un crescător de vite cu faţa mohorîtă.

Se uită neîncrezător.

— Patru ! răcneşte un agent de poliţie gras, care suspină de se prăpădeşte.

— Trăiască Perú-ul !

— Trăiască !...

Pocăiţi, se ciorovăiesc care mai de care ca să-i dăruiască *poncho*-ul.

— Paisprezece... cincisprezece... şaisprezece...

Inginerul păleşte. Îi tremură mîinile. Îşi pune mîna pe inimă.

— Obşteni, fiindcă-i apăr pe cei împilaţi, autorităţile mă acuză că sînt comunist. Poliţia mă consideră un element periculos. Am stat în puşcărie ! Ca pe un hoţ de rînd m-au închis. Cinci ani am trăit printre criminali şi borfaşi. Pentru idealurile mele !

Am mîncat, am băut, am dansat. Pînă tîrziu ne-am sărbătorit împăcarea. Adorm peste un munte de *ponchos*. Visez că descoperim un lac de ciorbă. Un lac de ciorbă mai mare decît lacul Junín ! În mijlocul lacului, insule de pîine prăjită ! Mor după pîinea prăjită. Mă sui într-o barcă. Sînt aproape de malul de pîine prăjită cînd mă trezesc hohotele lui Pinchesapo. Îl iau la

palme. Inginerul se trezește. Trei femei așteaptă cu micul dejun pregătit : carne friptă pe jăratec, ouă prăjite, brînză, pîine. Dumnezeule, ce gustoasă e mîncarea ! Stăpînul e bucuros. Eu la fel. Satisfăcut, stăpînul rîgîie.

— La treabă !

Iese. O mulțime de femei se apropie de el plîngînd.

— Ce s-a întîmplat ?

O femeie îi sărută mîna.

— Ce dorești, fata mea ?

— Azi-noapte, bărbatu-meu și-a băut mințile și ți-a dăruit *poncho*-ul. Ținutul nostru este rece. Fără *poncho* o să degere de frig. Iartă-l !

— Eu nu i-am cerut nimic. Sînt bogat. Am zeci de milioane ! Am primit zdreanța pe care mi-a dat-o, din politețe. În curînd mă voi îmbrăca numai în purpură și aur. La ce-o să-mi folosească un *poncho* ? Tupayachi, dă-i-l înapoi.

— Bărbatu-meu ți-a dăruit un *poncho* care nu era al lui. Stăpînul lui o să se supere dacă n-o să i-l înapoieze. Din vina dumneavoastră or să se bată cu cuțitele și-o să rămîn văduvă, spuse altă femeie.

— Din cauza mea ? De ce dă un lucru care nu-i al lui ? Eu nu i-am cerut nimic nici lui. El mi l-a dăruit fiindcă a vrut. Tupayachi !...

Nu poate răzbi : bătrîne, tinere, copii se agață de el strigînd. Nu-l slăbesc pînă nu poruncește să le dea înapoi toate *poncho*-urile.

— Dar *poncho*-ul meu ? Cum urcați, cum începe cordiliera, domnule Inginer !

— Toate, la naiba !

Femeile pleacă. Abia după aceea îndrăznesc să se apropie bărbații. Îl îmbie cu o tescovină bună. Inginerul îi refuză morocănos. Plecăm. Umblăm toată ziua. Femeile ne urmează de departe. Se întunecă : noaptea ne prinde într-o peșteră umedă, înghețată.

— Brrr ! Mor de frig ! Brrr !

— E bun frigul ăsta, domnule Inginer.

— Bun ? Niciodată n-am fost într-o stepă mai înghețată. Este cea mai proastă călătorie pe care am fă-

cut-o. Dac-aş fi ştiut că aici e atît de frig, nu m-aş fi hotărît să vin.

Pastrana arată înspre el.

— Domnilor, acest luptător pentru libertate se jertfeşte pentru obştea noastră. Nu-i pasă de nici o primejdie şi doarme prin peşteri. Mulţumită eroismului său vom avea planul cadastral al pămînturilor noastre. Cum îl vom răsplăti ? Ce îi dăm ca să se încălzească ? Se poate ca dumneavoastră să suferiţi de frig ? Permiteţi-mi, domnule Inginer, să vă dăruiesc *poncho*-ul meu !

— Îţi baţi joc de mine ? Azi-noapte la fel mi-aţi dăruit *poncho*-urile !

— Nevestele noastre au venit la dumneavoastră în timp ce dormeam, domnule Inginer. Cînd am aflat că nevastă-mea mi-a luat *poncho*-ul înapoi fără să-mi ceară mie voie, am dojenit-o : „Cu ce drept desfaci un lucru făcut de mine ?“ Am pedepsit-o. Vă puteţi convinge : are un ochi vînăt. Iertaţi-mă şi primiţi-mi *poncho*-ul, domnule Inginer !

— Nu, mulţumesc.

— Sînt sărac, dar cinstit. Nu mă disprețuiţi, domnule Inginer !

— Vrei cu-adevărat să-mi faci darul ăsta ?

— Îndoiala dumneavoastră mă jigneşte, domnule Inginer.

— Primesc, cu o condiţie.

— Spuneţi-o, domnule Inginer.

— Daţi-mi *poncho*-urile în scris. Vreţi aşa ?

— Mai încape vorbă, domnule Inginer ?

— Am în desagă hîrtie timbrată. Vă angajaţi în scris ?

— Mai încape vorbă, domnule Inginer ?

Inginerul scoate hîrtie timbrată, se apropie de lanterna cu gaz. Scrie, apoi citeşte :

„Noi, cei care iscălim mai jos, majori, cetăţeni în exerciţiu, rezidenţi în mod provizoriu în Cueva del Zorro Loco, înaintea dumneavoastră menţionăm cu respect...“

Se scarpină în barbă. Continuă :

„...Că profitînd de somnul nostru, sub falsul pretext că în această zonă săracii suferă de frig și cunoscînd catifelata noblețe a sufletului dumneavoastră, nevestele noastre au obținut pe nedrept restituirea *poncho*-urilor pe care vi le donasem dumneavoastră în semn de recunoștință, admirație și mulțumire..."

— Semnez !

— O clipă ! Lipsește o clauză.

Scrie :

„Că dîndu-ne seama de faptul că această porcărie de a dărui *poncho*-urile cînd e cald și de a le lua îndărăt cînd e frig trebuie să se termine o dată, prin prezentul document facem din nou donația *poncho*-urilor odată donate și renunțăm în scris la orice fel de reclamație, oricare ar fi temperatura de afară."

— Sînteți de acord ?

— Mai încape vorbă, domnule Inginer !

— Eu aș zice că aici lipsește o încheiere. Le-ar sta bine muierilor să le zicem ceva de dulce.

— Ce părere aveți, domnule Inginer ?

— Destul ! Să nu umblăm cu găinării. Ce să bat cîmpii cînd voi singuri ați propus să-mi trimiteți petiția ?

— Așa este, domnule Inginer.

— În legătură cu cele ce-mi spuneți, aș rezuma sentimentul colectiv în două cuvinte ; de pildă : „Recunoaștem că unui bărbat de seamă, cu structura lui fizică și morală, nu-i poate fi nici frig nici cald iar dacă acceptă aceste daruri o face pur și simplu pentru a nu-i umili pe petiționari."

— Iertați-mă, domnule Inginer. În toate cererile pe care le știu eu se pune la sfîrșit „nădăjduiesc să mi se facă dreptate".

Inginerul îl bate cu palma peste obraz.

— De ce soliciți ceea ce ai și obținut ? Doar rămîn cu *poncho*-urile.

— Semnez ! strigă Pastrana.

— Semnez ! Semnez ! Semnez !

Plini de înflăcărare, îi dau iar Inginerului *poncho*-urile. Le primesc eu. Muzică ! Băuturică ! Veselie ! Dorm pe un munte de lînă călduță. Visez... Mă trezesc niște răcnete. Inginerul se zbate înconjurat de femei.

— De o mie de ori nu ! Da' ce-s eu, tîmpit ? În fiecare noapte mă cadorisesc cu *poncho*-urile astea pe care dimineața le vor înapoi !

— Bărbatu-meu nu era cu capul limpede, domnule Inginer.

— Îi cunoști iscălitura ?

— Da, domnule Inginer.

— Atunci află că mi-a lăsat *poncho*-ul în scris.

— În scris ?

— Uită-te și tu.

Femeia cercetează iscălitura.

— Dacă s-a angajat în scris, să se spele pe cap !

Femeile pleacă văicărindu-se. Inginerul încalecă. O luăm spre Pampa Licor. O dată cu urcușul, începe frigul. E ger. Obștenii înaintează dîrdîind.

— *Don* Tupayachi.

— Spune, domnule Pastrana.

— Crăp de frig, *don* Tupayachi.

— Crapă, domnule Pastrana.

— Dacă mai merg așa, mă fac scrobeală. Dă-mi și mie cu împrumut unul din *poncho*-urile pe care le ai, *don* Tupayachi !

— Domnul Inginer mi-a interzis să le dau cu împrumut.

— Atunci închiriază-mi unul.

— Domnul Inginer nu închiriază, vinde.

Bineînțeles ! Stăpînul m-a instruit : „Tupayachi, dacă ai chef să închiriezi ceva, închiriază-ți izmenele. *Poncho*-urile mele nu-s de închiriat, sînt de vînzare."

Se lasă seara. Facem popas. Oamenii aprind vîlvătăi cu balegă de vacă uscată. Dar vîlvătăile nu ne încălzesc.

— Ai suflet, *don* Tupayachi. Închiriază-mi un *poncho*. Dau zece *soles*. Pentru cel mai urît !

— Nu închiriez, vînd.

— Cît face *poncho*-ul ăsta ? — întreabă Pociano.

— Care ?

— Asta.

— E alpaca pură.

— Da' nu știu eu, că doar eu l-am țesut, om fără suflet ce ești !

— Sub o sută de *soles* nu discut !

Am încheiat tîrgul la optzeci. Așa e întotdeauna : prima vînzare e grea, pe urmă nu-ți mai ajung două mîini. Stăpînul mă instruiește : „Tupayachi, nu-ți răci gura de pomană ; în cordiliere frigul este cel mai bun sfătuitor." Are dreptate ! În mai puțin de o oră vînd nouăsprezece *poncho*-uri. Nu toate fac optzeci de *soles*. Unele n-ajung nici la treizeci.

Decadența artei poștale

ÎNTÎMPLAREA FU CA *DON* CELESTINO MAtos, dirigintele poștei, să-și piardă mințile. În plină ceremonie cu ocazia aniversării victoriei de la Ayacucho, cel care fusese pînă atunci un anonim funcționar se repezi să muște mîna ce binevoise să i-o întindă judecătorul. Pumnii lui Chuto Ildefonso, umbră fidelă a magistratului, abia îl scăpară pe acesta de furia dirigintelui poștei. Stăpînit cu greu de oamenii judecătorului, *don* Celestino urla cît îl ținea gura : „De ce mă disprețuiți ? De ce fugiți de mine ? Am rîie ?" Dar nu-l disprețuia nimeni. Cine să-l disprețuiască ? Totul pornea de la faptul că propriii lui ochi îl înșelau. Miop solemn — nu-și distingea nici măcar oglinda — *don* Celestino apelă la priceperea felcerului Canchucaja, care îi prescrise ochelari. Îi comandă la Cerro de Pasco. Fie mulțumită unei măsurări defectuoase, fie mulțumită erorii oculiștilor, cîteva săptămîni mai tîrziu *don* Celestino intră în posesia unei perechi de ochelari deconcertanți : figurile se scurgeau pe laturile lentilelor. *Don* Celestino vedea oamenii apropiindu-se și pe urmă dublîndu-se și risipindu-se. Ținu piept acestui dezastru cu toată demnitatea. Escamotați de ochelarii aceștia, prieteni și dușmani fugeau din calea lui. Prea delicat pentru a cerceta cauzele disprețului colectiv, acuzîndu-se, poate, de crime imaginare, *don* Celestino începu să ducă o viață retrasă. La 9 decembrie după unii, la 15 martie după alții, își pierdu mințile.

Judecătorul Montenegro dispuse să fie dus la spitalul din Cerro de Pasco. Postul de diriginte al poștei rămase vacant. Sacii de poștă erau păstrați provizoriu la tribunalul de primă instanță. Într-o după-amiază, pe cînd doctorul se plictisea, ochii lui dădură de sacul din prelată ce conținea corespondența ; descoperiră cu uimire un plic adresat prefectului din Cerro de Pasco. Cine să fie în corespondență cu prima autoritate a departamentului ? Era o scrisoare a lui *don* Eulogio Vento. Directorul școlii din Yanacocha expunea prefectului din Cerro neplăcerile care „după modesta mea părere vor fi determinate de introducerea noului calendar din ordinul capriciosului tiran al acestei provincii, cunoscutul doctor Montenegro. Acest funcționar a desființat calendarul valabil în întreaga lume și profitînd de influența pe care o are și mai ales de faptul că e patronul a două închisori, una publică în Yanahuanca, și alta particulară la el pe moșie, ne impune după bunul său plac noi date calendaristice. În ultimele luni s-au scurs o mulțime de ani, astfel încît eu însumi, care dezaprob această minciună, nu știu în ce lună și în ce an să datez prezenta scrisoare. În afara oricărui spirit polemic, îmi permit, domnule prefect, să prezint inconvenientele pe care noul calendar le aduce elevilor mei. Dacă pentru învățători a ajuns să nu mai constituie o dificultate memorarea de către copii a epopeilor istoriei noastre, veți înțelege, domnule prefect, că în ritmul în care mergem, curînd vom sărbători înfrîngerile și vom deplînge victoriile..."

Judecătorul păli.

La cîțiva metri de biroul său, în secretariatul tribunalului, pălea și reprezentantul unei case angrosiste din Huancayo care se prezenta înaintea Puterii legislative pentru a cere punerea sub sechestru a bunurilor lui Egmidio Loro, fiindcă acesta nu executase plata unor polițe privind vînzarea unei mașini de cusut *Singer*. Argumentînd că creditorul „nu reclamase polița în termen legal", Loro declara datoria prescrisă. „Cea de-a treia poliță a expirat la 30 decembrie, iar noi o reclamăm la 3 ianuarie, prin urmare în termen legal", sus-

ţinu angrosistul din Huancayo. Loro îl compătimi : „Cum să conteşti o poliţă expirată în decembrie, cînd noi acum sîntem în aprilie." „Ce ? Faci băşcălie de mine ? Ce zi e astăzi, domnule Pasión ?" Secretarul tribunalului îşi consultă carnetul." Azi sîntem în 15 aprilie." Şi puse avizul „se anulează".

Doctorul Montenegro îl ratifică şi îl chemă la el pe Egmidio Loro. Potlogarul veni tremurînd, dar în loc să dea de un Jupiter numai tunete şi fulgere, dădu peste o persoană care-l dojeni binevoitor. Doctorul obosise de cît îl tot văzuse intrînd şi ieşind de la închisoare. Ce-i lipsea ? De ce comitea delicte ? L-a întrebat cu atîta bunătate încît lui Loro i se încărcară ochii de lacrimi şi mărturisi că avea curajul de a ţine trei ibovnice. Judecătorul rîse. „Dumneata nu trebuie să fii pedepsit ci premiat. Loro, o să te ajut. O să-ţi fac rost de lucru. Nu-mi place să umbli pipăind găinile prin cotețe. Dar fii atent, ai călcat strîmb, te-am băgat la răcoare !" Loro ieşi de la Tribunal plutind în nori. Cu toate că oferta fusese doar o încercare de a-l aduce pe drumul cel bun, Loro plecă emoţionat pînă la lacrimi.

La început de ianuarie, în miez de august ori pe la sfîrşitul lui decembrie, judecătorul îl chemă din nou. Loro, care tocmai dăduse iama jumulind preagingaşele găini ale lui *don* Herón de los Ríos, îşi luă rămas bun de la femeile lui şi veni cu desaga pregătită pentru a înfrunta o îndelungă şedere la răcoare. Dar se înşela şi de astă dată ! Doctorul îi aduse la cunoştinţă că primind răspuns la telegrama pe care i-o trimisese, ministrul guvernului tocmai l-a numit diriginte al poştei. Loro porni să-i sărute mîinile.

— Nu ! îl respinse judecătorul. Îmi poţi mulţumi într-un singur fel : făcîndu-ţi datoria. Ştii bine, Egmidio. Ai călcat strîmb, te-am ars.

— Pentru dumneavoastră, dragă domnule doctor, aş mînca şi broaşte rîioase, îngăimă noul diriginte al poştei.

Dar n-a fost nevoie să mănînce broaşte : a fost de-ajuns să pună de-o parte nişte scrisori.

Obosit de confuziile pe care le provocau unele scrisori, datate după controversate anuare, doctorul Mon-

tenegro hotărî să anihileze opoziţia prin corespondenţă. *Don* Eulogio Vento nu era singurul care făcea plîngeri : o răbdătoare auscultare a sacilor scoase la iveală noi „infidenţe". Literatura epistolară îl desfătă pe doctorul Montenegro cu noi deziluzii. Măcar *don* Eulogio Vento era adversar declarat. Dar de cîte trîmbiţate lealităţi nu s-a ales praful ! Într-o după-amiază în care răpăitul ploii îl împiedica să se plimbe, doctorul dădu peste acest text al lui *don* Herón de los Ríos : „Să ştii că eu, scria primarul, nu cred în aceste revoluţionări calendaristice şi nici că doctorul e altfel decît restul lumii şi nici că are, cum îi umblă vorba printre ţucălarii lui, scheletul de fildeş." Doctorul se bălăbăni. *Don* Herón de los Ríos nu era rodul propriei lui sîrguinţe, ci acela al favorurilor care i le făcuse el. „Vei şti, cumnate, scria vicleanul condeier, că circulă pe aici o tîmpenie şi anume că doctorul ar avea oasele din fildeş şi că prin urmare este invulnerabil." Era adevărat. Cu puţină vreme înainte, pe cînd suia coasta spre Huarautambo, mînzul doctorului se speriase de o viespe. Luînd-o pe malul celor şapte foste cataracte, calul îl trînti la pămînt pe judecător. Căruţaşii duseră vestea. Neguţătorii îşi închiseră prăvăliile. Se întrerupseră cursurile, se goliră bodegile, rămaseră pustii birourile publice. Toată suflarea din Yanahuanca o luă la fugă spre locul cu pricina pentru a se convinge că era adevărată această înspăimîntătoare şi dorită ştire. Găsiră podul blocat de un Montenegro mai ecvestru ca oricînd. „Dragă doctore, spuse ipocritul de Herón, ce spaimă am tras !" „Prietene de los Ríos, îi răspunse statuia, eu am oase de fildeş !" Bucuria se traduse într-o beţie cu bere. Destupînd cea de-a cincizecea sticlă, profesorul Cisneros scoase un împleticit : „Că bine le-ai spus-o, doctore, că ai scheletul de fildeş !" Doctorul se mărgini la un îngheţat : „Ai văzut dumneata ce fel de oase am eu ?" „Nu, dragă doctore". „Atunci ?"

Descoperirea aceasta străbătu cătunele. Extrem de puţinii inşi care visau la o rebeliune împotriva omului-cu-oase-invulnerabile se desumflară. Ce sens avea atentatul ? Nici pumnale, nici gloanţe nu i-ar găuri pielea. Şi chiar dacă ar reuşi cineva ceea ce reuşise să facă

Nictolapul, să tragă în judecător, şi-ar pierde de pomană gloanţele şi anii în închisoare. Indignaţi de noua religie pe care o propovăduia Arutingo prin bodegi, rari viteji se încumetară să mai facă opoziţie. Ce părere aveau autorităţile departamentului despre schismă, nu se ştiu niciodată. Corespondenţa se rări treptat pînă dispăru. Atunci fu înţeleasă inutilitatea unui serviciu prin care se comunicau numai neplăceri. Dacă dincolo de cordiliere existau nişte instanţe himerice, acele neverosimile instituţii n-au ajuns să cunoască memoriile trimise de reclamanţi. Nici comunicările oficiale, a căror ortografie era opera lui don Eulogio Vento, nu au ajuns la destinaţie pentru a demonstra că, cel puţin în materie de formulare, plîngerile din Yanahuanca erau demne de a se compara cu cererile redactate de avocaţii din Cerro. Dispariţia perimatului serviciu poştal s-a tradus într-o stare de fericire care nu i-a ocolit nici pe ipocriţi. Graţie desfiinţării poştei, *don* Herón n-a aflat despre decesul soacră-si şi a pierdut moştenirea ; *doña* Josefina de los Ríos n-a ştiut nici ea de avertismentul pe care i-l trimisese Inspecţia departamentală a educaţiei publice, care se săturase de neobositele colecte şi chermese ale directoarei ; familia Canchucaja n-a ştiut de ghinionul pe care îl avu Amandita la Huancayo cu un sublocotenent rumeior ; nici alde Solidoro n-au aflat de naşterea neaşteptatului lor nepot, necaz care le-ar fi otrăvit tot restul zilelor ; nici trîndavul vlăstar al familiei Ampudia, un pierde-vară fără nici un căpătîi, nu şi-a putut transmite rugăminţile disperate ; slabă de înger cum era, maică-sa i-ar fi trimis pînă la urmă bani pe ascuns, dar cum nu primi nici un răspuns, fu dat afară din pensiune de la Lima şi nu-i rămase altceva de făcut decît să pună mîna şi să muncească. N-a aflat niciodată că această mîntuire morală i-o datora Primului Cetăţean. O moarte ori o interdicţie de care nu ştie nimeni nu are nimic mortal şi nici dăunător. Astfel, nici unul din accidentele pe care le comunicau scrisorile sistematic distruse, destule ca să-i îmbătrînească înainte de vreme, nu-i tulbură pe cetăţeni. Fără să fie presaţi de poliţe şi încasări, angrosiştii şi detailiştii traseră foloase de

pe urma dispariției acestei arte demodate. Aidoma acelor mașini de zburat ce planează deasupra furtunilor, provincia pluti și ea deasupra deziluziilor și dezastrelor. Nu se auzi nimic despre complicațiile unor zbuciumate alegeri, nu fură cunoscute nici trădările politicaștrilor, nici nedemna înfrîngere a selecționatei de fotbal, ah, în meciul cu Bolivia, nici amenințările atomice, nici spectacolul războaielor : batalioane fotografiate printre ruinele unor orașe nevinovate, tinere fete împușcate, vapoare torpilate, plăgi, linșări, secete. Mulțumită bunăvoinței doctorului, rămaseră necunoscute vociferările lumii. Văduvită de preocupări, închisă și perfectă, provincia se îngrășă, ceasurile putreziră, rîul Chaupihuaranga se făcu lac, copiii și plantele încetară să crească

Un incident imaginar între inginer și părintele Oré

VINA E A LUI ! DE CÎND I-AM VĂZUT PE penitenți l-am prevenit :

— Nu vă încredeți, domnule Inginer. Ați disprețuit sfaturile mele. Așa se întîmplă întotdeauna : n-am dreptate, n-am dreptate pînă o dată am dreptate. Și atunci tot eu sînt vinovat !

O mulțime deasă venea în urma penitenților despuiați, încovoiați sub crucile grele. Mergeau amenințați din spate cu biciul. Pe coaste, pe spate, pe picioare le curgea sîngele șiroaie din trupurile martirizate.

Inginerul se apropie.

— De ce-i pedepsiți pe nefericiții ăștia ? Ce păcat au săvîrșit ? Sînt coloni fugiți de pe vreo moșie ? Sînt hoți de vite pe care i-ați prins ? Cu ce s-au făcut vinovați ? Vinovații sînt singurii inocenți de pe pămînt. Cu toții sîntem vinovați. Omul, prin chiar faptul că se naște, este vinovat.

— Nu-i pedepsește nimeni. Pătimesc fiindcă așa vor ei să pătimească, *señor,* răspunde Epifanio Mendoza, negustor de grîne, candidat la funcția de primar al satului Cahuana.

— Ce fel de plan vrei ? Un plan în stil creol ori un plan științific, metapsihic, astral ? îl întrebă Inginerul în ziua în care se cunoscură.

— Mi-e totuna, domnule Inginer.

— Păi cum ?

— Iartă-mă că-ți spun deschis, domnule Inginer. Autoritățile o să se șteargă la cur cu planul nostru.

— Atunci de ce dracu' vrei să mă angajezi ?

— Sătenii cred că avînd planul o să cîştige procesul cu moşia. Eu sînt realist. Eu vreau să fiu primar. Vrea satul plan ? Îi dau plan !

— Sănătate bună !

— Nimeni nu-şi varsă sîngele de florile mărului, Mendoza.

— Aştia şi-l varsă din interes, domnule Inginer. Vor să fie căpetenii, iar în satul nostru ca să fii căpetenie, trebuie să suferi mai întîi Chinurile Domnului nostru Isus Hristos. Aşa e datina.

Îşi face semnul crucii. Fluviul de credincioşi îndîrjiţi în rugăciune înaintează fără să ne privească : mînă vaci, berbeci, iezi. Iar alţii vin cu găini.

— Unde duceţi dobitoacele astea ? întreabă Inginerul.

— Sînt daruri pe care le ducem parohului nostru, părintele Oré. Fără binecuvîntarea lui, recolta este proastă, vitele nu se înmulţesc, copiii se îmbolnăvesc. Dacă nu ne binecuvîntează părintele Oré, pămîntul se usucă, *señor*.

— Chiar crezi că toate astea sînt pentru Dumnezeu ? Nu, domnule ! Nu sînt pentru Dumnezeu, sînt pentru popă. Fac prinsoare că părinţelul Oré este un burdihan cu ochi.

Mendoza se uită la noi urît.

— Eu ar trebui să fiu popă, continuă Inginerul. Aş ieşi şi eu din pielea săracului. Crezi că mă îngraş cu planurile ? Iau prea puţin. Cît îmi daţi, Mendoza ?

— Cinci mii de *soles* şi mîncare, domnule Inginer.

— Bat drumurile o lună întreagă ca să cîştig o nimica toată. Dacă aş fi popă, m-aş îngrăşa şezînd frumuşel în parohia mea.

— Iartă-mă, domnule Inginer...

— Surorile mele laice m-ar răsfăţa ! Bineînţeles că popia are şi ea neajunsurile ei. Am prieteni popi. Îl ştiţi pe părintele Benito ? Paleograf aproape la fel de savant ca şi mine ! El descifrează titlurile obştilor. Cum credeţi că reuşesc obştile să le facă în regulă. Le transcrie părintele Benito. Nu primeşte daruri. „Dacă

vrei să-mi faci un dar, ajută-l pe un sărman", așa spune. De aceea eu, discipolul său, practic binele. Nu-i așa, Tupayachi ? Nu toți sînt ca părintele Benito. V-am povestit ce mi s-a întîmplat cu părintele Chasán, un alt prieten bun de-al meu care se roagă pentru sănătatea mea în toate liturghiile și care în curînd va pleca în Italia pentru a prelua episcopatul Romei ?

— A moșiei Roma ?

— Roma, Orașul Etern. Părințelul Chasán va fi episcop al Romei și cînd va rămîne vacant postul, Papă.

— Papă ?

— Chasán I. Primul Papă peruan ! De ce nu ? Popa Chasán mi-a salvat viața. Nu sînt un ingrat. Chasán I sau Chalaquito I. Cum vreți. Papii își aleg singuri numele. Într-una din călătoriile mele la Yanahuanca, m-am întîlnit cu părințelul Chasán. Om foarte simpatic. Știind că băutura nu-l scîrbește, mi-am îngăduit să-l invit la un țap. Bea și suferă. „Ce ai, părinte ? Pare că ai fi la o înmormîntare." „Sînt bolnav, domnule Inginer." „Te doare burta ?" „Mai rău." „Te dor urechile ?" „Mai rău." „Te doare vreo măsea ?" „Mai rău". „Deschide-ți inima, părinte." Părințelul Chasán oftă : „Am un șancru îngrozitor." „Și care-i necazul, doctore ?" „Nu mă pot vindeca. Îți închipui că ajung la punctul sanitar și zic v-am adus plocon șancrul ăsta ?" Cum ? Am și ajuns în sat ? Ce piață frumoasă ! Te încîntă de-a dreptul un sat frumos ca ăsta. „Iartă-mă, părinte, dar dumneata te îneci într-un pahar cu apă. Dacă vrei, te vindec eu." „Cum ?" „De ce sînt pe lume deghizările, doctore ? Scoate-ți sutana și te duc eu la un prieten medic la Cerro de Pasco !" „Și tonsura ?" „De ce au fost inventate căciulile, doctore ?" Într-adevăr, l-am vindecat. Nu există să nu mă pomenească în slujbele lui părințelul. Ăsta ajunge mare ! Fiindcă veni vorba, cînd e slujbă ?

— Mîine este Sîmbăta Paștilor, domnule Inginer, bîiguie Mendoza.

— Minunat ! De urechi am să-i duc la slujbă pe păcătoșii ăștia. Mai cu seamă tu, Tupayachi, ai nevoie să-ți ușurezi sufletul. Ce mi-ai dat la Chunchán, derbedeule ?

— N-am găsit nici picior de găină, domnule Inginer.

— Şi pentru asta trebuie să-mi dai mîncare de erete ? Mîine o să mergem la slujbă. Acuma la odihnă. Luni începem planul.

Inginerul vrea să impresioneze :

— Tupayachi, înainte de-a te culca pune-mi pantalonul la tine sub pernă. Aşa o să se calce pînă dimineaţa. Mîine vreau să arăt ca scos din cutie.

— Dar parcă spuneaţi că vreţi să călătoriţi incognito... ?

— Pînă cînd să-ţi înghit potlogăriile, escrocule ? E clar : pe lumea asta singurul dialog posibil este monologul.

Se scoală de dimineaţă, mănîncă pastramă cu ouă prăjite. Eu la fel. Merit ! În schimb tu, tu ce faci ? Spargi urechile oamenilor cu vioara ta ? Pornim la drum. Piaţa e un furnicar. Inginerul trece salutînd în dreapta şi în stînga. Lumea sălbatică nu răspunde. În biserica ticsită de notabilităţi, de obşteni, de drumeţi, stăpînul îl caută cu privirea pe viitorul primar. Mendoza se roagă cu ochii închişi. Părintele Oré slujeşte. Inginerul cade în genunchi. Pocăit ? Tristeţea îi umple faţa de bălării. Părintele Oré ridică ostia. De sub ochelarii negri ai Inginerului curg lacrimi şiroaie. Pinchesapo plînge şi el. Te căieşti fiindcă ai înşelat, fătarnicule ? Părintele Oré se întoarce maiestuos, coboară din altar, urcă în amvonul din lemn negru. Predică :

— Fericiţi cei săraci cu duhul, căci a lor va fi împărăţia cerurilor, ne învaţă Mielul cel Sfînt, dar niciunde, fraţi ai lui Hristos, nu spune „îngăduiţi-i pe farisei". Nu ! Fiul Domnului i-a alungat pe neguţători din templu. El, bunătatea însăşi, s-a aprins de mînie, a pus mîna pe un bici şi i-a gonit pe Zarafi. Care este datoria păstorului care-şi vede turma în primejdie ? S-o lase pradă lupilor ori să aţîţe mînia celor drepţi ? Ce-mi rămîne mie de făcut, iubiţi fraţi, dacă chiar acum, în vreme ce predic cuvîntul Domnului în această biserică ridicată prin înflăcărarea unui sat faţă de care Divina Providenţă s-a arătat plină de îndurare, îi văd pe aceşti lupi ? Iubiţi enoriaşi : întotdeauna v-am în-

demnat să vă feriți de farisei, dar în satul nostru pașnic n-au fost încă văzuți niciodată la față.

Arată înspre noi.

— Acum iată-i ! Prefăcuții ăștia care profanează casa Domnului făcînd pe credincioșii, sînt zarafii. Da, tu care nu cutezi să-ți arăți ochii cei adevărați și care îngenunchezi ca un fățarnic, ești unealta Ispititorului. *Vade retro Satanas !* Priviți-l ! Bondocul ăsta, iubiți enoriași, seamănă zîzanie și-i hulește pe trimișii Domnului...

— Preaonorate părinte... dădu să răspundă Inginerul.

— Îndrăznești să înveninezi cu suflarea ta de viperă casa Domnului, fariseule ?

Fețe albite de ură ne încercuie din toate părțile.

— Roiul !

Inginerul iese ca din pușcă. Ne strigă din ușă, gîfîind :

— Dacă pun gheara pe noi, bezmeticii ăștia ne jugănesc. Fugiți care-ncotro ! Dacă scăpați cu viață, ne întîlnim pe drum înspre sud.

Credincioșii șovăie, se împart în două : jumătate pe urmele Inginerului, cealaltă jumătate pe urmele mele. Pinchesapo, ah, se ia după mine.

— Ia-o pe dincolo, rîie ! îi strig.

— Nu mă lăsa, tăicuță ! scîncește strîngîndu-și vioara la piept.

Fugind, își pierde o sanda. Cade. Dau colțul. E o fundătură ! Intru într-un *patio*. Nimeni ! Larma se apropie. Disperat, caut o ascunzătoare. Într-un colț văd un butoi uriaș. Mă vîr în el.

— Sînt lăutarul dumitale ! Nu mă lăsa, domnule dragă !

Îi aud gîfîitul, strigătele războinice care-l înconjoară.

— Nelegiuitule !

— Sînt creștin, domnilor dragă !

— Lichidați-l !

— Terminați odată cu el !

— Iertați-mă, oameni buni !

— Pieri, osînditule !

Rugăminţile lui se aud printre blestemele credincioşilor. Îl bat cu pietre. Îmi astup urechile. Nu vreau să aud cum te strivesc, libarcă.

— Celălalt trebuie să mişune pe-aici.

— L-am văzut intrînd.

— Nu e.

— Rămîneţi să păziţi mortul.

— Ce facem cu el ?

— Întreabă-l pe părinte.

— Şi al treilea ?

— Pe aici trebuie să fie şi el.

— Simt miros de pucioasă.

— Parcă nu-i pucioasă, parcă-i căcat !

— Aşa miros osîndiţii. Mai căutaţi !

Bezmeticii nu se liniştesc pînă nu se întunecă şi chiar şi atunci scotocesc satul la lumina torţelor. Eu tac chitic. Numai noaptea, foarte tîrziu, ies. V-a venit rîndul, stăpîne ! Dumneavoastră şi paiaţa dumneavoastră aţi murit zdrobiţi cu pietre. Acum am să lucrez pe cont propriu. Topografia asta-i chiar aşa un mister ? Cine întocmea planurile în ultima vreme ? „Domnilor, mă ofer să-l înlocuiesc pe Inginer : am cască, jachetă de piele şi cizme ; sînt mai puţin mîncău şi cer jumătate preţ." O să recuperez tachimetrul, o să-mi cumpăr ochelari fumurii şi-o să mi se facă şi mie cadou pe aici vreun lăutar. Nădăjduiesc ca la noapte să fie întuneric bine şi să scap. Mă prinde ziua aproape de Chinchina. E zi de tîrg. Minunăţiile ce se găsesc la chioşcurile cu mîncare mă ameţesc. Într-un colţ, o băbuţă vinde nişte pîini întinse pe o manta : cinci grămăjoare de pîine. Îmi fac vînt şi-i fur trei. Nu-ţi face inimă rea, *señora*. Eu îl înlocuiesc pe Inginer şi cînd o să închei afacerea, cînd o să fiu omul cel mai bogat din Perú, am să-ţi dăruiesc o brutărie. Merg mai departe spre sud. Pe înserate : un cătun. În piaţă aud muzică. O fi vreo serbare ? Mă apropii. Cineva cîntă. Cine să fie ? Cunosc vocea asta. Eşti tu, blestematule ! Intru. În mijlocul unei încăperi plină de lume, cu capul bandajat, uitînd de vînătăile de pe faţa lui pocită, Pinchesapo dansează. Aşezat pe un scaun, stăpînul bate din palme fericit.

— Stăpîne dragă !

— De unde mi-ai ieşit, cioflingarule ? Unde mi-ai stat ? Te plătesc ca să umbli teleleu ?

— Abia am scăpat, Serenisime Inginer. V-am căutat toată noaptea dar nu v-am găsit. Am crezut că v-au omorît. Am plîns toată noaptea. Uitaţi-vă cît mi-s ochii de roşii, stăpîne !

Pinchesapo e în fruntea celor care dansează. Recunosc : la dans nu te întrece nimeni. Stăpînul te-a închiriat ca să însufleţeşti priveghiul. În mijlocul încăperii, pe un mic catafalc, se priveghează trupuşorul unui copil. Cînd moare un om se plînge, dar cînd moare un copilaş, se petrece fiindcă el se duce de-a dreptul în cer. Se bea toată noaptea şi se dansează. Spre dimineaţă se serveşte o mîncare de pasăre. Există pe lumea asta ceva mai bun ca mîncarea ? Pe mine mă trec fiorii numai cînd o văd. Azi-noapte am avut un vis minunat. Eram oală ! Vă daţi seama, domnule Inginer ? Nu eram om, eram cratiţă ! La ivitul zorilor am luat-o din loc iar. În piaţă, stăpînul scoate din buzunar o monedă.

— Dacă e faţă, o luăm către sud şi dacă nu, tot către sud.

Ne îndreptăm spre Cusco. Ne luăm după urme. Stăpînului îi plac drumurile pustii. Cu cît sînt mai retrase, cu atît mai mult nădăjduieşte să dea de ce caută. Peste cîteva zile, intrăm în Cusco. Vîntul îngheţat şlefuieşte zidurile înalte de piatră. În Piaţa Armelor, stăpînul se scotoceşte prin buzunare.

— Treizeci de *soles ? !* E cu putinţă ca cineva să umble cu treizeci de *soles* în buzunar în ajunul zilei în care va încheia cea mai fabuloasă afacere a istoriei ? Nu face nimic. În Cusco am prieteni şi admiratori. Băieţi, într-o bătălie important e să salvezi Statul major. O trupă fără căpetenie nu face nici cît o ceapă degerată. Eu trebuie să mă hrănesc şi o să merg chiar acum ca să mănînc o supă bună. Luaţi şi voi aici să vă cumpăraţi pesmeţi.

Ne aruncă un *sol*. Cumpăr *chancayes*. Îi mănînc singur. Tu nu meriţi ! Gemi ? De ce nu dansezi acuma ?

Mă așez să-i rumeg, sub o arcadă. Îngropați în fulare, cu mîinile în buzunar, prin fața mea trecătorii. Studenți rebegiți, prea săraci ca să-și cumpere ziare, citesc numai titlurile scrise cu litere de o șchioapă ; plictisiți să-și aștepte clienții, lustragiii o iau din loc. Și pe cine-mi văd ochii ? Pe profesorul Edelmiro Silvestre ! Profesorul care în Santiago de Chuco a vrut să-i ridice Inginerului un monument, traversează Piața. Alerg spre el.

— Fericiți ochii care te văd, profesore Silvestre ! Profesorul Silvestre își întoarce fața de lună.

— Vă mai aduceți aminte de Tupayachi, domnule profesor ? Vă amintiți cum le dădeam eu demîncare găinilor dumneavoastră ? Ce ouă grozave făceau ! De multe ori le văd și acum în visele mele, rotunjoare, gustoase ! Ca răbdarea la necaz, nici un leac mai bun !

— Ce faci aici, Tupayachi ? Te-a dat afară stăpînul ?

— Părintele Oré ne-a dat afară, *don* Edelmiro. A pierdut trenul ! Ar fi putut ajunge episcop de Abancay, dar acuma s-a ras. Eu însă continui să fiu primul și unicul ajutor. Asta nu e ajutor, e cadou.

— Unde ți-e stăpînul ?

— În război, important e să salvezi comandamentul, domnule profesor. E peste drum, mănîncă.

Intrăm în restaurantul „El Sol de Urubamba". Gata ghiftuit, în fața unor farfurii goale, stăpînul stă și bea rachiu. Se ridică în picioare, cu brațele deschise.

— Fericiți ochii care te văd, cumetre Edelmiro !

— Cumătru ? Ia te uită, ați catadicsit să vă coborîți printre calici !

Se îmbrățișează. Inginerul mai cere o cinzeacă. Beau. Și Tupayachi, domnule Inginer ? Nu știți că noi degerăm de frig în piață ? Asta este : cei ce se potrivesc lesne se împrietenesc. Tîrziu de tot ies. Bălăbănindu-se profesorul Silvestre ne conduce pînă la o casă cu fațada nezugrăvită, cu ferestrele închise cu pînză de iută. Deschide poarta.

— Casa e mică dar am inima largă. Îmi faceți onoarea să acceptați modesta mea locuință, domnule Inginer ?

— Stimate domnule profesor, primesc invitația dumneavoastră. Intriganții or să bage fitile pe la autorități.

Prefectul o să spună : „De ce nu stă la prefectură domnul Inginer ? Mă dispreţuieşte ?“ Eu nu dispreţuiesc pe nimeni. Sînt prieten al prietenilor mei. Pentru cîteva zile ! Numai pentru cîteva zile, domnule profesor. Nu pot întîrzia mai mult. Aştept un mandat telegrafic. Ministerul Lucrărilor Publice îmi datorează o sută de mii de *soles,* nişte onorarii întîrziate. Ieri am primit telegrama prin care mi se anunţă plata. Tupayachi, ai telegrama ? Nu ? N-are nimic.

După o lună sîntem tot acolo. Noroc că nevasta lui *don* Edelmiro e la Lima ca să se opereze de chist. Afacerile noastre nu merg. Inginerul cutreieră Cusco zi şi noapte: Ne petrecem zilele prin tîrg. Ca să-şi demonstreze cunoştinţele, întocmeşte un plan al pieţei, dar nu găseşte clienţi. Pentru prima oară îl văd descurajat. Într-o seară, pe cînd stătea şi bea cu *don* Edelmiro, odată îl aud că spune :

— Avea dreptate taică-meu ! Învăţătura mai mult te-ncurcă. Am cincizeci de ani, mi-am pierdut aproape toţi clienţii şi contez în viaţă numai pe dragostea nefericiţilor ăstora doi.

— Munca dumneavoastră nu are preţ, domnule Inginer. Răsplata dumneavoastră nu e bănească, ci spirituală. Sătenii vă iubesc. În Santiago de Chuco oamenii vă pomenesc cu dragoste, vă spun precis.

— Dragostea trece prin stomac.

Cînd bea îşi aduce aminte de copilărie. În pielea lui vătămată lumina seamănă tufişuri dulci.

— V-am povestit cum am şters-o de-acasă ca să învăţ ? M-am născut într-un sat îndepărtat. Voiam să învăţ să citesc. Taică-meu nu vedea în asta nici un folos. Chiar atunci se pripăşise în satul nostru un politician urmărit care a început să dea, ca profesor, lecţii particulare. Atîta m-am ţinut de capul lui să mă înveţe să citesc pînă cînd taică-meu şi-a luat inima-n dinţi şi l-a întrebat cît i-ar lua ca să mă înveţe carte. „Treizeci de *soles* pe lună, domnule.“ „Treizeci de *soles* ? La preţul ăsta îmi cumpăr un măgar.“ „Atunci o să ai doi“, încheie profesorul.

Don Edelmiro se zgudui de rîs.

— Şi cum aţi învăţat să citiţi ?
— M-am făcut ţîrcovnic.
— Dumneavoastră, ţîrcovnic ?
— De ce rideţi ? Am fost popă, soldat, croitor, curvă, marinar, topograf, bucătăreasă, secretar, vrăjitor, farmacist şi sînt mai ales prietenul prietenilor mei.

Vin ploile. Curînd drumurile vor fi de neumblat. Abătut, stăpînul proiectează să plecăm în străinătate. Ruşii îi vor aprecia serviciile. Sau japonezii. Pe bună dreptate, şi-a deschis bine ochii. E prima oară cînd admite că pentru a încheia afacerea are nevoie de sprijinul japonezilor. Nu vrea să aibă de-a face cu americanii. *Los gringos* sînt nişte buhai ; şi japonezii la fel, numai că japonezii sînt departe. O să plecăm în Japonia. Închis în cămăruţa lui, face planul călătoriei la lumina unui sfeşnic. Stăpînul calculează că într-o lună o să ajungem pe coastă. Într-un mic golf îndepărtat o să construim o caravelă cu care să traversăm Pacificul. Vîslind pe îndelete, în trei luni ajungem în Japonia. Acolo va trata cu Împăratul. Deunăzi mi-a citit scrisoarea pe care a primit-o din Japonia. O parte, nu mai mult : restul e secret. E destul şi-atît ! Hirohito insistă să ia ceaiul împreună. Doar n-o să-i ceară împăratul Japoniei să treacă Pacificul numai pentru o ceaşcă de ceai ! O să bea ceaiul şi pe urmă or să discute. De la putere la putere ! Stăpînul nu admite intermediari. Singura problemă — traducerea — e ca şi rezolvată. În Cerro de Pasco îl cunoaşte pe frizer, un japonez miop şi ceremonios : Nakamura. Inginerul o să-l convingă să vină cu noi. Nakamura o să aibă şi el partea lui de cîştig. Probleme cu aprovizionarea nu sînt. Nakamura o să mănînce, ca toţi japonezii, peşte. Noi, floricele de porumb şi pastramă. Aicea-i beleaua ! Oricît de puţin am mînca, Inginerul şi cu mine, avem nevoie de un sac de pastramă. Şi Pinchesapo ? O să mă credeţi ? Inginerul ţine morţiş să-l luăm cu noi. Marile personalităţi pleacă la drum întotdeauna însoţite de servitorii, de cîntăreţii, de bufonii lor. Pinchesapo o să-l cucerească pe împărat cu cîntecele lui ! Din porunca stăpînului, pocitania a compus un *huayno :* „Ochişori deschişi". Recunosc :

foarte frumos. Stăpînul își face calculele. Pentru drum avem nevoie de zece mii de soli. Hai să zicem de opt sau poate de șapte mii. Dar și de o sută dacă am avea nevoie, de mult n-am mai văzut la față o bancnotă portocalie.

Cu toate acestea, stăpînul nu-și face griji.

— Afacerea mea nu poate da greș ! Am calculat totul. Într-o singură provincie, afacerea îmi va da mai mult decît tot bugetul Perú-ului. Acordul este gata. Lipsește numai semnătura partenerului. O să semneze bucuros ! Nimeni nu suferă mai mult decît el care muncește atîta. Moartea lucrează zi și noapte. Și care-i răsplata ei ? Ura ! Pe oameni îi trec sudorile, iar animalele se zbîrlesc de groază cînd o simt pe-aproape. Îți închipui cum s-o simți Ea, hidoasă, disprețuită, umilită ? Dar totul are să se schimbe din clipa în care am s-o administrez eu. Pînă acum moartea a fost gratuită. De ce ? A trăi înseamnă a suferi și cu toate acestea se plătește pentru a trăi. A muri înseamnă a te odihni și se moare gratis. Din clipa în care voi fi numit Concesionar Exclusiv al Morții, se va plăti pentru fiecare moarte. Îți dai seama, Tupayachi ? O să-i propun Morții să nu mai lucreze. Și cînd o să ajungă să fie o raritate, lumea o să-și dea seama ce marfă prețioasă am și atunci, ah, atunci va bate ceasul meu !

Despre primele obstacole de care se loveşte propunerea preşedintelui nostru Herrera

ÎN ASTFEL DE CAZURI OBIŞNUIESC SĂ port la mine două carnete de însemnări : într-unul notez tot felul de aiureli, în celălalt măsurătorile ce-mi servesc la întocmirea planului. Sînt un profesionist licenţiat a cincisprezece facultăţi, însă în această meserie provizorie am început ca ajutor al inginerului Riofrío. Era un bărbat înfumurat. Am fost angajaţi să măsurăm moşia Bellavista. L-am prevenit : „Domnule inginer Riofrío, în docul dumneavoastră aş purta la mine două carnete de însemnări : unul adevărat şi altul fals. Dacă sîntem luaţi prin surprindere, putem prezenta la control oricînd carnetul fals." „Puţin îmi pasă de ideile tale", mi-a răspuns. „Aici lumea e sucită, domnule Inginer." „Sucit e capul tău. Dacă îndrăzneşte careva să mi se pună de-a curmezişul, scot revolverul şi cu asta basta ! Cară-te ! Nu mă bate la cap cu tîmpeniile tale." Am tăcut şi ce să vezi, cînd să traversăm pampa, o trupă de jandarmi ne taie calea. Ne leagă ! Şeful zice : „Carnetul dumneavoastră, domnule inginer Riofrío." „De unde ştii cum mă cheamă ?" „Nu vă priveşte. Carnetul !" „Nu-l am." „Dumneavoastră aţi întocmit planul moşiei Bellavista. Unde vă e carnetul ?" „I l-am dat delegatului." „Unde e delegatul ?" „Dumnezeu ştie pe unde o fi." „Îmi daţi voie să vă percheziţionez ?" L-a percheziţionat. N-a găsit nimic. „Sînteţi din Lima ?" „Da, domnule." „Atunci sînteţi un papă-lapte. Aşa le spun

eu limenilor. Papă-lapte ! Legaţi-l fedeleş !" „Pentru ce ?" „Aşa o să staţi, domnule, fără mîncare şi fără apă, pînă cînd o apărea carnetul." Am rămas în pampă. Ei mîncau şi beau în tihnă. Inginerul se ţinu ţeapăn. Răbdă el două zile, dar într-a treia spuse : „Vă dau carnetul." „Unde e, domnule ?" „La mine în desagă." Corcitura să se prăpădească de rîs şi alta nu. „Asta zic şi eu că e bună. Stăturăm noi trei zile lîngă carnetul dumneavoastră. Asta mi se întîmplă ori de fraier, ori de repezit ce sînt ! Cum era să-mi dea prin cap să-l caut taman acolo unde ar fi trebuit să stea ?" „Eu am vrut doar să-mi apăr munca, domnule." „Mai bine te-ai fi gîndit să-ţi aperi pielea. Legaţi-l pe inginer de şa şi daţi-i drumul în pampă !" „Nu faceţi una ca asta ! Pampa este nesfîrşită, domnule !" se rugă inginerul Riofrío. Degeaba s-a rugat ! I-au dat drumul în pampă. Pe unde o fi sfîrşit ? Experienţa te învaţă, prietene Herrera.

— Mi se pare foarte nimerit să vă luaţi aceste precauţii, domnule Inginer. Isaac Carbajal, şeful oamenilor de ordine, prezent aici, o să aibă obligaţia să vă păzească carnetul. Poate cel mai bine ar fi ca la sfîrşitul fiecărei zile de lucru să vină unul din oamenii lui să vă pună la loc sigur foaia cu notările făcute în ziua respectivă.

Tusea îl întrerupe.

— De ce-aţi mai avea nevoie, domnule Inginer ?

— Tupayachi, prieten de nădejde, ajutor fără pereche, adu-mi tachimetrul şi instrumentele. Pinchesapo, cîntăreţul meu care în curînd va înveseli cu cîntecele lui pe împăratul Japoniei, mă desfată cu arta sa. Eu plec întotdeauna la drum cu o orchestră, dar deocamdată prefer să umblu incognito. Am nevoie de o echipă de oameni isteţi ca să-mi aşeze liniile vizuale la înălţimile pe care am să le arăt eu.

— Isaac Carbajal vă va da tot ce doriţi. Nu trebuie decît să cereţi. Altceva, domnule Inginer ?

— Tăcere ! Emisari ai marilor puteri au pornit să mă caute. Sînt dispus să încep convorbirile şi să stabilesc bazele comerciale ale unui acord, dar pentru

moment prefer să nu dau ochi cu nimeni. Carbajal : umblă pe coastă un străin, unul Tom, un cercetător foarte vesel, care se dă în vînt după indience şi după băutură. Ei, nu e cercetător, e un ambasador secret al reginei Angliei. Ştiu din sursă sigură că mă caută cu o scrisoare care începe aşa : „Iubite vere, vreau să-ţi vorbesc cît mai urgent cu putinţă." Nu vreau să dau ochi cu el. Dacă întreabă cineva, nu daţi nici o relaţie despre mine. Nimănui.

— La ordinele dumneavoastră, domnule Inginer.

— Atunci, la drum !

Agapito Robles trece în faţă călare pe un cal alb. Ori de cîte ori se poate, i se dă un cal alb. Fiindcă poartă steagul ! În urma lui : Inginerul, autorităţile, oamenii de ordine. O luăm spre Tambochaca. Racre ne-a dat şapte călăreţi. Sîntem treizeci şi şapte. Împreună cu Guadalupe şi Constantino Lucas, care dau mărăcinii la o parte din calea lui, Inginerul începe să măsoare Chanquitusqui. Dă ordin să se înfigă steguleţe pe creste. Scrie totul într-un caiet cu scoarţe unsuroase. Măsurăm toată dimineaţa.

După-amiază străbatem tunelul Urcuchuco, tăiat în munte cu tîrnăcopul, pentru a uşura urmărirea hoţilor de vite. Fiindcă la adăpost, în sălbăticia muntelui, hoţii prea îşi făceau de cap furînd vitele din Tambochaca. Tunelul le-a tăiat avîntul : acum sînt mai la îndemînă. Viaţa s-a uşurat. Străbatem tunelul încovoiaţi. Pe înserate zărim Tambochaca : treizeci de cocioabe. La intrare ne aşteaptă locotenentul guvernator Epifanio Quintana şi ascunşi de arbuşti, cîţiva bărbaţi şi cîţiva armăsari. Salută, intră în convoi. Quintana aşteaptă ca Inginerul să se depărteze. Apoi spune :

— O patrulă de jandarmi a trecut spre Pomayaros, Agapito.

— Îşi pierd timpul de pomană. Pînă să-şi dea seama că nu sîntem acolo, noi am şi cîştigat trei zile.

— Nu e singura patrulă, Agapito. Vorbeşte cu cumnatul lui Mardonio Luna. El a văzut un căpitan cu cincisprezece jandarmi care au venit să întărească postul din Yanahuanca.

— Ne-o fi pîrît vreo corcitură. Epifanio, nici o precauţie nu-i de prisos. Nu trebuie lăsat singur Inginerul şi nici ajutoarelor lui nu trebuie să li se îngăduie să se îndepărteze. Ai grijă să nu intre în vorbă cu străini ; şi dacă intră, să ne-ajungă şi nouă pe la urechi ce vorbesc.

— N-ai încredere ?

— Mă asigur.

Steagul se opreşte în mijlocul unei turme de porci jigăriţi. Autorităţile din Tambochacha îl instalează pe Inginer. Descalec, salut, intru în bucătărie, mă aşez să curăţ cartofi. Întotdeauna îmi vîr nasul la bucătărie, căci unde se mănîncă mai bine ? Tambochaca s-a pregătit ; ne aşteaptă un berbec şi un ied. În plus, pentru Inginer, ciorbă de bobi, ştiuleţi verzi, nişte brînză şi ardei iute.

Rîgîi de trei ori. Mardonio Luna mă întreabă :

— Care-i mîncarea care-ţi place cel mai mult, Tupayachi ?

— Mîncarea.

— Care mîncare ?

— Mîncarea în general, *don* Mardonio.

Inginerul e mulţumit.

— Pinchesapo ! Cîntă ceva să-mi smulgi buruiana pe care cei răspunzători de această umilinţă au făcut-o să răsară în inima mea ! Sînt gata să iert. În ziua în care îmi vor cere să-mi asum Înaltele Funcţii cărora le sînt destinat, politica mea va fi amplă şi de bună înţelegere. Am să iert furtişaguri, trădări, dispreţ, iubire, totul. Mai puţin *această* umilinţă ! Tu, capelmaistrul meu, Pinchesapo, biet nevinovat, tu care nu izbuteşti să înţelegi pe cine bucuri, înfloreşte-mi tristeţea cu cîntecul tău !

Lăutarul scheaună de bucurie, îşi scoate vioara din cutie, se pregăteşte, îşi freacă sandalele de pietre, îşi aruncă o jumătate de *poncho* peste umăr, dansează. Dansează întruna. Cîntă :

Azi trebuie să plec
Dar voi pleca doar mîine !
O să plec cîntînd din fluier,
Din fluier de os de muscă,
Şi purtînd drept steag o pînză,
Pînză de păianjen,
Toba mea va fi din os,
Din os de furnică.
Iar pe cap voi pune-un clop,
Cuib de păsărică.

— Vă las în mîini bune, domnule Inginer. Cu îngăduinţa dumneavoastră mă retrag, spune *don* Raymundo plecînd.

Iese.

— Unde e *don* Carmen Girón ? întreabă.

— Nu poate să vină, răspunde Epifanio Quintana, încurcat.

— De ce ?

— „Am peste o sută de ani. Nu mai sînt de plimbat pe drumuri. Am umblat destul la viaţa mea." Aşa spune.

— Du-mă la el acasă.

Epifanio Quintana îl conduce pînă la o cocioabă dărăpănată. Pe o bancă de piatră, neluînd în seamă frigul, un bătrîn zbîrcit îşi rumega coca clipind din ochi.

— Bună seara, *don* Carmen Girón. Raymundo Herrera, preşedintele obştei din Yanacocha, te salută.

Bătrînul înclină capul.

— Yanacocha s-a hotărît să lupte împotriva moşierilor care ne uzurpă. Ca să ne întemeiem legal plîngerea e nevoie să întocmim planul cadastral al pămîntului nostru. Noi nu mai ştim unde erau stîlpii, dar dacă voi, bătrînii, vă amintiţi, o să descoperim vechile semne. Eşti cel mai bătrîn din Tambochaca. Vino cu noi !

— Aşa cum ai spus, sînt foarte bătrîn ; nu mă ţin picioarele.

— Tu ai cunoscut Yanacocha veche. Carnea semenilor tăi e pulbere, dar tu încă te mai încălzeşti sub soarele din trecătoarea Chaupihuaranga. Viaţa ţi-a dat copii, nepoţi, strănepoţi, străstrănepoţi, şi cu toate că nu ai dinţi, mănînci cartofi adunaţi de obştea noastră. Te rog să vii cu noi !

— Nu aș ajunge nici pînă la drumul nostru de hotar. M-aș prăpădi pe drum, Raymundo.

— Ai văzut apele ? Puternicul rîu Chaupihuaranga s-a oprit. Rîul Blanco este și el schilodit. Rîul Tambochaca stă în loc. Rîul Monserrat, paralitic. Toate rîurile, izvoarele, micile cascade și marile cataracte și multe dintre pîrîurile mai slabe, s-au oprit. Iar la Huarantambo, cele Șapte Cataracte, îți amintești, don Carmen, cele Șapte Cataracte ce se despleteau în spume atîta de zglobii, atîrnă fără viață pe stînci ! Le acoperă grozama. Cărei generații i-a fost dat să cunoască o asemenea grozăvie ?

— Dacă te însoțesc, îmi pun viața în primejdie, Raymundo.

— Ascultă-mă bine, moșule ! Timpul a înnebunit ! Tiranul provinciei, Judecătorul Montenegro, ca să-și poată petrece cum vrea el, a dat dispoziție să fie schimbate calendarele, fără să știe că timpul nu va rezista la una ca asta. Acuma Judecătorul nu îmbătrînește și nici nu se teme de moarte : se spune că are oase de fildeș. Iar pămîntul e bolnav ! Toate merg de-a-ndoaselea ! Ce trebuie să crească, moare. Ce trebuie să moară, crește. Copiii vor fi bătrîni fără să fi fost tineri. Iar noi, bătrînii, nu vom găsi alinarea morții... Avem nevoie de planul ăsta ! Ajută-ne, *don* Carmen ! Ajută-ne să statornicim din nou ordinea lumii !

Don Carmen Girón tremură. Luptîndu-se cu țăcănitul de castaniete al dinților, aproape fără glas, răspunde :

— Nu mă privește ce spui, Raymundo. Singurul lucru pe care-l știu este că nu pot să mă pun în primejdie însoțindu-te.

— Nu mă sili să te iau cu forța.

— Nu mă mai ascultă picioarele, Raymundo !

— Unde stai, moșule ? Într-o casă a obștei ! Și din ce trăiești ? Din banii ce-i încasezi fiind concesionar al Apelor Termale ! Și cine e stăpînul Apelor Termale ? Obștea față de care ești atît de nerecunoscător !

— Nu merg, Raymundo.

— De bunăvoie sau din ordinul meu, ai să mergi.

— N-am să merg.

Herrera dă să spună ceva. Tusea îl întrerupe. Spinarea președintelui nostru se încovoaie. Fața i se învinețește. Mai mult decît de tuse suferă de ciudă că se simte biruit de ea. Se luptă cu lipsa de aer, se asfixiază, se zbate ca să respire. Își revine, ridică brațul, arată casa lui Carmen Girón.

— Puneți un lacăt pe ușa asta și dați-mi cheia ! Mîine, înainte de apusul soarelui, am s-o pun pe culmea cea mai înaltă a Rojaspampei. Acolo o să trebuiască s-o cauți, moșule. O să vezi cum o să ajungi cu picioarele astea tremurătoare taman pe cordilieră.

— Iertare, domnule președinte ! scîncește bătrînul. N-am fost așa întotdeauna. Bătrînețele m-au slăbit. Tu știi bine.

— Un singur lucru știu : că mîine o să începem planul.

— O să vin cu voi, domnule președinte.

— Obștea îți mulțumește, moșule.

— Lasă-mă să dorm în noaptea asta la mine acasă, domnule președinte.

— Nu. Ai să dormi după ce-o să ne arăți stîlpii sectorului ăstuia.

Acasă, la Epifanio Quintana, petrecerea e în toi. Muzica și hohotele de rîs ale Inginerului întrec vioara lui Pinchesapo. Ne retragem să ne culcăm. Autoritățile din Tambochaca au pregătit un loc de dormit demn de președintele nostru.

Numai el și Inginerul vor avea paturi bune și pături calde. Puțin cîte puțin zarva făcută de cîntăreți se stinge. Peste cătun se lasă pacea. Vîntul abia mișcă eucalipții ce umbresc răposatul rîu Tambochaca. Aici nopțile sînt întotdeauna friguroase. De data asta ne învăluie o noapte caldă. Cu toate acestea, *don* Raymundo, dumneata n-ai dormit.

Atunci şi-a amintit de cele petrecute acolo prin 1824

NU, N-AM DORMIT. ÎN NOAPTEA ACEEA, ca în toate nopţile de cînd m-am îmbolnăvit de boala asta de a sta treaz tot timpul, n-am putut să închid ochii. Cînd m-am îmbolnăvit ? În 1705, cînd ciocoaica Ticsi Rimi ne-a dat poruncă să ieşim să ne măsurăm liniile de hotar ?... Cu neputinţă. Măsuram şi străbăteam chiar drumul ăsta, cînd Catalicio Robles ne aduse o veste care ne îmbătrîni : proprietarul Gregorio Paredes ne măcelărise pruncii. În 1716 furăm înfrînţi din nou.

Nu, nu pot să dorm. Fac nopţi albe una după alta, gîndindu-mă la toate astea. Ori visez ? La început se vedea că sufăr de boala asta după cearcănele albastre de la ochi. Pe urmă m-am liniştit. Dar şi acum, uneori oboseala mă face să cred că trupul meu a înghiţit cearcănele. Albastru trebuie să-mi fie acum şi scheletul. Aţi străbătut vreodată pe o noapte îngheţată Pampa Junin ? Să străbaţi singur o noapte urmărit de haita de cîini a acestor amintiri e încă mai înfricoşător. Eu am şi fost acolo. Văd limpede tot ce s-a întîmplat la Yanacocha în 1824. În anul acela pînă şi eu am crezut că în sfîrşit o să ni se facă dreptate.

Călcînd cu luare-aminte, sprijinindu-se în baston, Cojo Nicolás Quinto cobora coasta Quencash-ului. Zări calul : se opri. Prinsese obiceiul de a se opri în loc în faţa domnilor zoriţi. O dată, fiindcă nu coborîse la timp de pe o cărare din drumul lui *don* Ramiro de Ramírez, a stat trei zile

cu picioarele prinse în butuc, ca un ocnaș. De atunci a rămas șchiop. Ochii lui, dungi de jeu, recunoscură calul. Nu era nici un stăpîn : era pristavul Sebastián Mallori ! Cojo Travesaño se tocmi slugă. Se adunase o recoltă de cînd pristavul Mallori și-a vîndut pășunile. Pentru cîțiva *pesos* ! Sebastián Mallori, pristavul stăpînilor ori Sebastián Uñaslargas [1] pentru yanacochanii despuiați, era tot pe drum. Acum zbura în șa ! Ce s-o fi întîmplat?

Înainte ca Nicolás Quinto să ajungă sus la marginea drumului, mînzul rotat al pristavului Mallori, ce înspăimîntătoare veste aduce pe fața lui, trecu trăznet, dacă nu mă grăbesc puiul ăsta de lele mă calcă în picioare, și se și înfurie, tîrșîindu-mi picioarele, eu întorc brazda, eu semăn, eu strîng recolta, așa șchiop cum sînt. În cîmp mînzul e lac de apă, nici pentru oameni, nici pentru animale n-are suflet. Mallori, ajungînd în pampă, eu am șapte guri de hrănit, fără milă, bestia trecu în galop, puiul de lele călare, de sus de pe coastă Cojo Nicolás Quinto zări Piața Armelor, le-a confiscat pămîntul fraților lui, de ce nu mi l-ar confisca și mie ?, puiul de lele descălecă, dădu fuga la clopotniță, Cojo Nicolás Quinto, eu știu de unde pornește toată vrajba asta, puiul de lele strigă, lumea făcu roată în jurul lui, toate se trag de la privirile Serafinei, lumea venea în grabă, femeia cea mai frumoasă pe care a văzut-o vreodată trecătoarea Chaupihuaranga, puiul de lele se repezi la clopotniță, pentru ochii tăi, frumoaso, feri-m-ar Dumnezeu, mi-aș lăsa și nevasta. Cojo Quinto se ridică pe vîrfuri. Pristavul Mallori bătea clopotele ca de alarmă !

Bărbați și femei ieșiră în fugă de prin case, cîini poznași, ca întotdeauna, se hîrjoneau, bărbați și femei veneau, ce nenorocire să fii șchiop, spre piață. Cînd ajunse Nicolás Quinto, piața era neagră, neagră ca zilele mele, domnule, neagră de yanacochani care strigau, jucau făcînd roată în jurul bucuriei pristavului Mallori, ce nedreptate.

---

[1] Gheare-lungi.

— Ce se petrece aici, înălțimea voastră ? îl întrebă pe cărăușul Narciso Robles, care-i salvase ceea ce-i rămăsese din picior. De atunci Quinto îi spunea, altfel n-avea cum să-i mulțumească, înălțimea voastră.

— Generalul Bolívar i-a învins pe spanioli !

— Adevărat, înălțimea voastră ?

Inima șchiopului tresăltă. Lacrimile lui mîzgăliră figura pristavului. Sebastián Mallori plîngea și el ! Șchiopul Quinto îl iertă pe Mallori care aducea o veste atît de frumoasă.

— Unde-i împuternicitul nostru ? strigă Mallori.

— Împuternicitul ! Împuternicitul ! Împuternicitul ! vui mulțimea.

Două sute, patru sute de ochi, cine-i pune la socoteală și pe chiori, priviră spre casa împuternicitului Raymundo Herrera.

— Herrera, Herrera, Herrera !

Strigătele împroșcară fațada unei case mari cu două etaje, cu ferestre și balcoane sculptate în lemn, chiar eu le-am sculptat.

— Herrera, Herrera, Herrera !

Cărăușul Robles, cărăușul Porfirio Crispin, învrăjbiți de ani de zile din pricina cărăturilor și a hatîrurilor, ce hatîruri dacă e fată mare, Serafinei, Exaltación, Gonzáles, tîmplarul Segismundo Guadalupe, începură să bată cu ciocanul care era atîrnat la poartă.

— Împuternicitul, împuternicitul, împuternicitul ! strigă mulțimea. Nicolás Quinto privi spre balcon. Țipenie !

— E în colț ! dădu alarma tîmplarul Guadalupe.

Marea de oameni undui spre colț unde, slab, desenat de mîna nevoii, de suferințele pe care le trăia în minele de la Castrovirreyna se ivi Herrera. Își trăgea ușor calul de hăț, pe Cortavientos.

Împuternicitul Herrera se opri. Avea obiceiul ăsta : să se oprească brusc din mersul său maiestuos. Trupul se grava atunci, după anotimp, în piatră ori în ploaie. Yanacocha îl alesese împuternicit pentru că era în vîrstă : avea șaizeci și trei de ani. Cîți bătrîni au izbutit să ajungă, domnule, la Tribunalul din Tarma ? Ca să

ajungi la Tarma ai de trecut trei cordiliere. Cîţi bătrîni vezi dumneata pe drum ? Vărsatul, próptele şubrede din mine, suferinţele stîrpesc sămînţa oamenilor. Ani blestemaţi ! În satele bîntuite de urgia spaniolilor, care, slavă Domnului, erau acum puşi pe fugă, din cavaleria patriotă, din cavaleria noastră, domnule, rămîn azi de sămînţă puţini cartofi şi puţini oameni. Puţini bătrîni ! În satele noastre bărbaţii îşi dau sufletul pe la treizeci-patruzeci de ani. Bătrînul în stare să treacă peste chinuri, peste molime, peste ciume, este ulciorul fără de preţ ce păstrează memoria neamului nostru, domnule. Pentru că era în vîrstă (eu am băut un ulcior de *chicha* cînd a împlinit şaizeci şi trei de ani), dar mai cu seamă pentru că Raymundo Herrera cunoaşte şi pe faţă şi pe dos toate năravurile stăpînilor, l-am ales împuternicitul nostru. În Yanacocha cei din neamul Herrera n-au ajuns niciodată şefi, dar el a scăpat cu viaţă de trei ori de sub próptele prăbuşite în mină. Şase ani în minele din Cerro de Pasco şi trei ani în cele din Castrovirreyna, în ale căror galerii calci numai pe mercur şi mercurul, domnule, mănîncă şi copitele cailor !

— Împuternicitul, împuternicitul, împuternicitul !

Atunci, înainte ca Herrera să ajungă în mijlocul veseliei, pe drumul Yanahuancăi se ivi Porfirio Roque, crescător de vite din Michivilca.

— Spaniolii trec podul !

Porfirio, proaspăt însurăţel, tînăr, sufocat de emoţia de a vorbi în faţa mulţimii.

Alergară într-un suflet. Am luat-o de-a buşilea pe costişa Quencash. Era adevărat ! Trecea podul Yanahuancăi oboseala greoaie a unei cavalerii înfrînte.

Călcînd cîinii în goana calului, dădu năvală un alt călăreţ : Santiago Lucas.

— Fac popas la Huarantambo !

— I-ai văzut ? întrebă împuternicitul Herrera.

— I-am văzut, eu, *señor*.

Bătrînul era maiestuos.

— Eşti frate cu Feliciano Lucas.

Santiago Lucas se înroşi. Bătrînul Herrera îşi scoase pălăria.

— Vorbesc cu durere în suflet. Feliciano Lucas nu se mai întoarce !

— Ce spuneţi, *señor ?*

— A căzut în luptă.

— De unde ştiţi, *señor ?*

— Chiar el mi-a spus. Eu dorm puţin. Cred că prin minele în care am lucrat, am pierdut obiceiul de a dormi. Azi-noapte alegeam seminţe în hambar cînd, deodată, mă pomenesc cu frate-tău.

„Fericiţi ochii care te văd, scăpat teafăr din bătălie, Feliciano."

Frate-tău m-a îmbrăţişat. I-am simţit dragostea lipsită de vlagă.

„Te văd obosit, Feliciano."

„Acum am ajuns. Vin din pampa Junín. Am plecat de acolo azi-noapte, don *Raymundo."*

„Ai făcut tu, măi Feliciano, patruzeci de leghe într-o noapte ?"

„Mai mult."

Îl cunosc pe frate-tău de cînd s-a născut. Nu l-am prins niciodată cu vreo minciună. Dacă oricare altul mi-ar fi spus : „Am făcut patruzeci de leghe în noaptea asta", m-ar fi bufnit rîsul.

„De-asta ţi-s hainele sfîrtecate ?"

„Mărăcinii de pe drumuri sînt necruţători. Don *Raymundo, aveţi ceva de mîncare ?".*

Nevastă-mea, Domitila, îmi lăsase pe masă un vas de tigvă plin cu floricele de porumb.

„Ia, Feliciano."

S-a năpustit la floricele.

„Am învins, don *Raymundo !"* bolborosi.

Îşi umplu gura. Ochii lui se făcură fosforescenţi.

„I-am învins pe spanioli ! Recrutorii generalului Miller ne-au ridicat cu forţa, anul trecut, în august. Nu-mi pare rău ! Sînt tînăr, sînt puternic şi am, cred, curajul unei rase viteze. E grea armata cînd o faci cu de-a sila, dar uşoară, cînd înţelegi, don *Raymundo, pentru ce lupţi. Am ajuns pînă la gradul de sergent !"*

Vorbea şi mînca.

„În luptă am înțeles, Herrera, că și cauza noastră e dreaptă. Și eu, care nu sînt neînțelegător, m-am făcut viteaz. Trei luni în avangarda lui Bolívar, la trap, să prindem din urmă armata spaniolului Canterac ! Ieri l-am ajuns în pampa Bombón. I-am învins, don *Raymundo. Stăpînirea spaniolilor a luat sfîrșit. Sîntem liberi și vom trăi pe un pămînt liber* don *Raymundo ! Vezi lancea asta ? Cinci mame să plîngă în Spania, atît am ascuțit-o.“*

Am băgat de seamă că porumbul îi ieșea printr-o gaură ce-o avea la gît. Așa recunoști un mort : îi iese mîncarea printr-o gaură pe care o are la gît. Atunci am înțeles că frate-tău era mort.

„Ai venit să-ți iei rămas bun, Feliciano ?“

„Am venit să-ți dau de știre, don *Raymundo, că generalul La Mar e în drum spre trecătoarea Chaupihuaranga.“*

„Ce caută ?“

„Vine să ridice încă un regiment.“

„Și regimentul pe care i l-am dat lui Bolívar ?“

„Noi oamenii trăim din porumb ; războiul din oameni, don *Raymundo.“*

„Și feciorul meu, Emiliano ?“

„Iarbă s-a făcut ! În Pampa Bombón vitejia lui o să disprețuiască vînturile.“

„Și feciorul meu Eudocio ?“

„De ce întrebi ceva ce știi foarte bine ? Nici un yanacochan nu se mai întoarce !“

„Atunci pentru ce să-i dăm încă un regiment generalului La Mar ?“

„În schimbul recruților, generalul La Mar o să ne făgăduiască pămîntul. Doar umblăm cu plîngeri din 1705. Ca să ni-l dea înapoi, trecătoarea Chaupihuaranga a dat un regiment. Regimentul cu care am plecat eu.“

„Și feciorul meu, Celestino ?“

„Nu-ți bate gura de pomană și nu fi buimac. Generalul La Mar e pe drum. Vine să vă ceară trei sute de flăcăi. Dați-i. În schimbul lor guvernul Perú-ului o să ne recunoască proprietatea asupra pămîntului. Care-i cel mai bun călăreț din trecătoare ?“

..Mateo Minaya."

„El să comande regimentul trecătoarei Chaupihuaranga. Pe cîmpia de la Ayacucho o să se acopere de glorie. N-or să moară în zadar ! Vor cădea ca să ne primim înapoi pămîntul !"

Dar nu ne-au dat pămîntul, gîndi Raymundo Herrera cu amărăciune. Se lumina de ziuă. Prin ferestre se filtra o auroră apoasă.

Ce omit în mod malițios istoricii

MI-AR FI PLĂCUT SĂ FIU CĂMILĂ. INGInerul spune că o cămilă poate să țină apa în burtă o sută de zile ca să străbată deșertul. El se pricepe. Ce-aș mai vrea eu să-mi pot ține mîncare pentru trei luni ? Din păcate nu sînt cămilă, sînt peruan. Și de ce ajung eu să mă bucur mai mult ? De o jumătate de ied împreună cu ce se mănîncă pe lîngă el : cu cartofiori *wayro,* cu *humitas,* cu *huacatay,* cu brînză și beri din acelea de care bea pe gratis Inginerul. Minunat ! Inginerul mi-a făgăduit : „Tupayachi, după ce închei Afacerea, am să te numesc sub-distribuitor în centru." „Mă mulțumesc și cu Cerro de Pasco, stăpîne." „În departamentul ăsta sînt mulți bogați, o groază de Proaño, o groază de Fernandini. Scoate mustul din ei, Tupayachi !" Eu, cînd o să capăt numirea, o să închiriez o casă cu o sută de camere și o să le ticsesc cu delicatese. O cameră plină cu terci, o cameră plină cu cartofi violeți, o cameră plină cu cartofi galbeni, o cameră plină cu turte de porumb, o cameră plină cu ciorbă de berbec. Minuni de care ne bucurăm numai noi, bogații !... Plec, domnule Inginer. Bagajul e gata, ilustrule Inginer. Și e adevărat : tachimetrul, busolele, benzile metrice, trepiedurile, stegulețele, carnetele adevărate pline de falsuri și carnetele false unde apare notat adevărul. Totul e pregătit pentru călătoria la Q'eros !

Ziua izbucnește peste stînci. Inginerul iese în piața din Paucartambo. Autoritățile din Q'eros se

apropie : feţe întunecate, păr lung împletit într-o coadă groasă, *poncho* scurt şi cărămiziu, pantaloni negri strînşi pe pulpă pînă la genunchi, sandale cenuşii. De aici pînă la Q'eros : cinci zile călare pe măgar, trecînd prin valurile a trei clime : sierra caldă, stepa îngheţată, pădurea.

Primarul din Q'eros se apropie.

— O să vă însoţim numai pînă la hotarul lui „Manicomio Azul" [1]. Acolo o să ne despărţim. Domnul Yábar, proprietarul, nu ne dă voie s-avem de-a face cu străinii. Nici pe noi, colonii lui, nu ne lasă să ieşim, şi nici pe străini să intre.

— Şi-atunci cum de sînteţi aici ?

— Frăţiorul nostru Feliciano, care-i aici de faţă, ne-a ajutat. Am venit noaptea pe creste. Dacă vătafii lui Yábar dau de noi, ne aruncă în prăpastie de pe stînci.

Pornim la drum. La Challabamba : grădini de cartofi. Feliciano merge făcînd socoteala : pe pămîntul ăsta cresc peste două sute de soiuri de cartofi. Urcăm. Trecem prin faţa Ventanei del Mundo [2] bătuţi de grindină. Pe aici totul e grindină albă. Iar de după *chullpas* [3], acolo unde dorm bătrînii, în fiecare zi soarele răsare mai mare şi mai roşu decît îl pot vedea oamenii. Mai ales la jumătatea anului, aici răsare. „De aceea îi zicem Ventana del Mundo", spune Feliciano. După trei zile dăm de pădure. Aici drumurile noastre se despart.

Noi mergem mai departe. Inginerul înaintează fără tragere de inimă. Văzînd că trece de amiază, îi spun :

— Distinsule călător, înainte de a porni la drum, autorităţile din Q'eros m-au însărcinat să vă cinstesc aşa cum merită demna dumneavoastră persoană. Îmi permiteţi să vă dau cîte ceva din desagii ăştia ?

— Trebuie să mă asigur, Tupayachi ! Dacă după atîta suferinţă capăt Reprezentarea, trebuie să mă pun la punct cu garanţiile. Eu vin cu ideea, cu organizarea, cu capitalul. Celălalt e doar un partener industrial. Eu

[1] Ospiciul albastru.
[2] Fereastra lumii.
[3] Morminte de piatră.

îmi pun la bătaie toate economiile. Am pierdut în multe afaceri. Nu mai pot să pierd şi în asta. În ziua în care o să semnez... Ai să vezi, Tupayachi...

— Ce o să faceţi cînd o să fiţi bogat, stăpîne ? O să daţi petreceri ?

— Zevzec mai eşti, Tupayachi !

— De ce, stăpîne ?

— Cum crezi tu că eu, tocmai eu, o să dau petreceri ? Unde s-a mai văzut ca bogaţii să-i ospăteze pe cei săraci ? Din contră : eu voi fi cel onorat. Or să se bată toţi, care mai de care, să mă invite. Peste tot am să fiu principalul invitat. Moşieri, senatori, prefecţi, negustori or să se roage de mine să accept să vin la banchetele lor. Eu am să fiu acela care alege ! Puii de lele ! Numai miere or să fie. Simt că turbez. Făţarnici ! Maţefripte ! Cînd mă gîndesc cum or să mă linguşească, mă apucă turbarea.

Îi tremură şi glasul şi trupul.

— Îi cunosc eu ! Sînt în stare de orice. Vor să mă influenţeze prin orice fel de mijloace. Sînt capabili să-mi dea şi nevestele şi surorile lor. Ştiu că eu sînt un cavaler şi că un cavaler nu face nici un rău unei doamne. Vor încerca să mă folosească. Canaliile !

— Dar dumneavoastră nu puteţi strica vînzările. Afacerea e afacere, stăpîne.

— Un motiv în plus ca să mă copleşească cu garanţii. Convenţia trebuie semnată în faţa unor martori iar apoi legalizată. Dar în faţa căror martori ? Unde găseşti vreun peruan în stare să depună o mărturie cu bună-credinţă ?

— Profesorul Silvestre este un om serios, stăpîne.

— Este un om cumsecade, dar nu e un cineva. În afacerea asta e nevoie de oameni cu greutate.

— Dar prefectul ?

— Şi ce-ai mai vrea ! Să ştii de pe-acuma : politicienii sînt în stare s-o vîndă şi pe mă-sa.

— Dar părintele Benito ?

— Părintele Benito este pîinea lui Dumnezeu, dar aparţine unui Ordin. Şi s-ar alege Ordinul cu afacerea.

— Şi episcopul de Cusco ? Este iezuit. Nu-l duce nimeni cu preşul.

— Papa ! Cum nu mi-a dat prin cap pînă acuma ? ! Papa va fi unul din martori ! Popii stau lîngă cei care-şi dau duhul. Sînt învăţaţi cu moartea. Mai bine nu ! N-am încredere !

— Dar Papa e reprezentantul lui Dumnezeu şi Dumnezeu are încredere în el, stăpîne.

— Dumnezeu e Dumnezeu şi eu sînt eu. Ştiu eu ce socoteli îi face Papa lui Dumnezeu ? Că doar nu sînt contabilul lui ! Şi la urma urmei ce discut eu treaba asta cu tine ? Piei de-aici !

Se înserează. Iese. Caută nişte arbuşti ca să se uşureze. Pămîntul răspîndeşte un miros de mentă. Intră printre nopali. Îşi sumete pantalonii, aude nişte hohote de plîns. Se opreşte. Într-un luminiş stă o femeie îmbrăcată în negru, acoperită cu un şal negru, pe jumătate ascunsă sub un *sombrero* zdrenţăros, şi scînceşte. Nişte copii zdrenţăroşi, abia acoperiţi de nişte *poncho*-uri scurte, plîng din cînd în cînd în hohote.

— Ce ai, fetiţo ? De ce plîngi ?

Femeia ridică ochii la el şi începe să se vaiete.

— Ce durere ai ? Cine te supără ? Eşti în doliu ?

— Din cauza dumneavoastră plîng, *señor*.

— Eu nu ştiu cine eşti.

Copiii îl privesc cu o mirare mai adîncă decît prăpăstiile.

— Sînt văduvă şi am numai o catîrcă şi trei măgari. Asta-i tot ce mi-a lăsat bărbatu-meu. Delegatul Yucra mi-a dat ordin să-mi vînd dobitoacele ca să te plătesc.

— Ca să mă plăteşti pe mine ?

Lacrimile îi curg şiroaie pe faţa îmbătrînită.

— Q'eros e un sat sărman. N-avem nici ce mînca. Pentru planul ăsta îşi vinde şi cămaşa de pe el.

— Atunci de ce-a fost delegatul de acord cu preţul meu, fără să sufle o vorbă ? Mă aşteptam să se tîrguiască.

— Se temea că n-o să vreţi să mai veniţi. Topografilor le e frică să se înfrunte cu domnul Yábar. De aceea a fost de acord cu preţul dumneavoastră.

Şi îi explică plîngînd în hohote :

— Ca să adune banii ăştia, autorităţile ne silesc, pe cei care avem cîte ceva, să ne vindem bunurile. Eu am dobitoacele astea. Azi trebuie să dau o mie de *soles,* dar cumpărătorii sînt vicleni. Îmi dau pe ele o nimica toată.

Plînge în hohote din ce în ce mai tare. Mă apropii.

— Ce cauţi, mă, aici ? Nici să-mi fac nevoile nu-mi dai pace, împieliţatule !

— Mă plimbam şi eu, domnule Inginer.

— Măcar fă ceva, adulmecă — rahat ce eşti ! Cheamă-l încoace pe delegatul Yucra.

Pîcla ascunde culmile ninse. Vine delegatul Yucra.

— *Don* Cantalicio, cît am zis că face lucrarea ?

— Şase mii de *soles,* domnule Inginer. Chiar azi o să avem plăcerea să vă achităm a doua rată.

— Plăteşte-mi numai cinci mii de soli şi nu mai încasa nimic de la *señora.*

Delegatul Yucra îl priveşte uluit.

— Ca să nu trebuiască *señora* să-şi vîndă dobitoacele, scad preţul cu o mie de *soles.* Ne-am înţeles ?

Femeia sărută mîna Inginerului şi o şterge.

— Mă laşi în pace să mă cac, Iscariotule ? mă repede el.

În piaţă tobele tună. Au aflat cu toţii. Inginerul a iertat-o pe văduvă de o mie de *soles !* Nici nu se-arată bine, că milogii sar grămadă pe el.

— Şi eu sînt trecut să-mi vînd iezişorii, se plînge un zilier fără dinţi în gură.

— Junta îmi cere două sute de *soles !* strigă o grăsană cu fustă albastră.

— Şi eu trebuie să-l dau pe măgarul meu, Ezequiel. E crescut de mine. O să aibă ce suferi la un alt stăpîn. O să moară !

— Fie-ţi milă, domnule, de iezişorii mei !

Inginerul se indignează. Se stropşeşte la unul care face gălăgie.

— Crezi că eu nu mănînc ? Eşti în putere, munceşte.

— Muncesc, dar nu cîştig, rîde zilierul.

Delegatul duce la gură un fluier şi îi avertizează :

— Cine îl supără pe Inginer, va plăti şi amendă pe deasupra.

Milogii se împrăştie.

Ne ducem să facem măsurători. În luminiş, ne despărţim iar. Obştenii vor merge pe creastă, noi pe drumul mare. Coborîm. Pe drum stăpînul îşi deschide inima.

— Asta e ultima noastră măsurătoare, Tupayachi. În curînd o să adunăm cei cincizeci de mii de *soles* de care am nevoie pentru călătorie. Am să semnez acordul. Contractul e gata. Îndată ce se va semna, voi începe să operez. La ce preţ crezi că o să se ridice o moarte ?

— La cinci mii de *soles*, stăpîne.

— Cinci milioane, zevzecule. Pe atît se va muri, nici un *sol* mai sus sau mai jos. Toată lumea va plăti, în afară de prieteni.

— Dar o să fiţi cel mai bogat om din Perú, stăpîne.

— De ce din Perú ? Dar Chile, şi Bolivia, şi Brazilia ? Şi Europa ? Şi Rusia ? Oare penicilina se vinde numai în Statele Unite ?

— O să fiţi putred de bogat, stăpîne.

— Şi tu o să fii bogat, Tupayachi.

— Stăpîne dragă !

— Dacă mă slujeşti cu credinţă, cu respect şi cu iubire, am să te numesc subdistribuitor.

— Eu ştiu cui să vînd şi cui nu. Tuerto [1] Valerio n-o să-şi poată cumpăra în veci moartea de la mine.

— Cine-i Valerio ?

— E un vătaf de pe moşia Jarria. I-a luat o noatenă maică-mi. Pînă nu mi-o da-o înapoi, cu tot cu miei...

— Zbori prea jos ! Cum te gîndeşti să dai o marfă aşa de preţioasă pe o noatenă ? Nu ! Tu eşti necopt. Nu pot numi subdistribuitor pe un nesăbuit care nu respectă tarifele.

— Încă n-am învăţat tarifele, domnule Inginer.

După-amiază deslušim în zare Manicomio Azul. Coborîm. Ne întîmpină o haită de cîini asmuţiţi. Intrăm : peoni înarmaţi vin spre noi.

[1] Chiorul.

— Aș putea să-l văd pe stăpîn ?

— Ce treabă aveți cu el ? întreabă un bărbat vînjos, cu fața rumenă, cu ochi albaștri.

Stăpînul se înclină.

— Salut pe un ilustru peruan, domnule Yábar. Dumneavoastră sînteți un savant, un descoperitor de noi specii. Sînteți cunoscut în lumea întreagă. Pînă și în Groenlanda mi s-a vorbit de experiențele dumneavoastră. Nuca-pară, garoafa în două culori, mărul cu gust de piersică, portocala-măr, toate aceste minuni cu care ați revoluționat Genetica, așa cum eu am revoluționat Științele ancestrale...

— Cine sînteți dumneavoastră ?

— Cutreier Perú-ul studiind peisajul. Pregătesc o lucrare.

— Cine vă plătește ?

— Societatea geografică din Washington. Doriți să-mi vedeți scrisorile de recomandare ?

Moșierul o-ntoarce.

— Cunoscînd atît de bine Perú-ul, veți fi știind că aici e sfîrșitul civilizației. Mai încolo nu mai e nimic.

— Dar Q'eros ?

— În Q'eros de intrat se intră, dar de ieșit nu se iese întotdeauna. Acolo trăiesc numai antropofagi. Acum un an a venit un antropolog american. Studia peisajul. Întocmai ca dumneavoastră ! S-a încăpățînat să meargă la Q'eros. Și-acum îl mai așteptăm. Oamenii din Q'eros sînt cumpliți. Îi pun pe străini să bea otrăvuri. Asasinează !

— Pămînturi necunoscute. Este exact ce mă interesează.

— Nu cunoașteți bărăganurile astea. Indienii de aici sînt descreierați. De-asta mi-am botezat moșia „Manicomio Azul". Sînt mai răi ca fiarele. De ani de zile mă lupt cu ei. Oamenii ăștia sînt o piedică. Aveți familie ?

Inginerul zîmbește.

— Dacă aveţi soţie şi copii, nu-i lipsiţi de preţioasa dumneavoastră persoană. Nu vă înfundaţi în ţinuturi duşmănoase. În Q'eros totul e munte, prăpăstii, primejdie. Or să vă arunce în prăpastie. Aşa fac cu străinii.

— Eu nu sînt străin, sînt peruan.

— Dumneavoastră credeţi că indienii cunosc semnificaţia cuvîntului Perú ? Ascultaţi-mă ! Întorceţi-vă !

— Asta mi-ar aduce necazuri. Călătoria asta mă costă. Societatea geografică mi-a avansat cinci mii de *soles*.

— Îmi sînteţi simpatic. Am să vă ajut. Am să vă dau călăuze şi cai. Dar nu vă aventuraţi ! Ar fi mare păcat ca un savant de talia dumneavoastră să-şi lase oasele pe-aici.

— M-aţi convins.

— Am să vă dau nişte cai buni.

— Cai avem şi eu şi ajutoarele mele.

— Americanii au rezolvat problema exterminînd pieile-roşii. Spaniolii au greşit lăsîndu-i pe indieni să supravieţuiască. Oamenii ăştia n-au altă treabă decît să facă la copii. Se înmulţesc pe zi ce trece. Fiindcă veni vorba de savanţi, mi s-a spus că umblă pe aici un coleg de-al dumneavoastră.

— Coleg ?

— Un inginer pe care răzvrătiţii din Q'eros l-au angajat, zice-se, ca să le întocmească planul pămînturilor. Nu v-aţi întîlnit cu el ?

— Nu.

— Dacă-l vedeţi, trimiteţi-mi vorbă cu unul din ajutoarele dumneavoastră. N-o să plece de la mine sărac.

— Am să plec la Cusco de cum s-o lumina.

— Pînă atunci o să-mi faceţi onoarea să-mi ţineţi companie ? Segismundo, o mîncare bună şi să fim serviţi în sufrageria mare. Pe aici, domnule Inginer.

Cum se luminează de ziuă, plecăm. Călăuzele ne însoţesc pînă la luminiş. Prevăzători, mergem o leghe pe drumul spre Cusco, apoi ne întoarcem şi suim Cuesta de los Desamparados [1]. „Aproape de culme sînt trei pie-

[1] Coasta neajutoraţilor.

troaie negre. O să fim acolo", ne spusese Yucra. Acolo și sînt ! Vin spre noi. Își scot pălăriile.

— Pun rămășag că nu nădăjduiați să mă mai vedeți.

— Bărbați dintre cei mai viteji au dat înapoi ajungînd la Manicomio Azul, domnule Inginer.

Vremea bună ține cu noi : cinci zile măsurăm liniștiți. Într-a șasea aproape de Laguna de las Garzas [1], deslușim în zare cîțiva călăreți : apar și dispar. După-amiază un călăreț vine ață la noi.

— Bună ziua, domnule Inginer.

— Nu e nici un inginer pe-aici, domnule.

— Nu sînteți topograf ?

— Sînt mecanic celest.

Călărețul pleacă. Facem popas. În zori vine alt călăreț. Își scoate pălăria, cuviincios.

— Respectabil călător, bună ziua.

— Bună ziua.

— Niște cunoștințe din Cusco ar dori să vă invite la dejun.

— Ce cunoștințe ?

— Niște prieteni.

— Am dejunat.

— Cum doriți.

Călărețul pleacă.

— Ăsta-i peon de la Manicomio Azul, domnule Inginer, îi spune Yucra.

— Și ce dacă ? Ne-au rămas de măsurat numai falezele.

— Aveți de gînd să măsurați și falezele ?

— De ce nu ?

— Nu se poate. Ăla e loc de execuție.

— E cimitir ?

— Nu e cimitir, dar acolo sînt morți mai mulți decît într-un cimitir.

Yucra își trece mîna peste frunte.

— Vreți să știți adevărul ? În prăpastia asta vătafii de la Manicomio Azul îi aruncă pe răzvrătiți după ce le dă la mir. Acolo sfîrșesc cei care umblă cu plîngeri. În

[1] Laguna Bîtlanilor.

zilele luminoase li se pot zări scheletele. Nu v-ați dat seama că vă privesc într-un fel ciudat ? Au de gînd să vă arunce în prăpastie.

— Dacă sînt morți, trebuie să cobor chiar acum. Frînghii aveți ?

— Avem.

— Legați-le pe toate cap la cap, poruncește Inginerul aprins.

— Aveți de gînd să coborîți, domnule Inginer ?

— Legați-mă strîns !

Legat cu frînghii, își dă drumul în prăpastie. Își petrece dimineața pe faleză. Cînd soarele e sus, trage de trei ori de funie. Îl tragem sus. Apare rizînd.

— Știți cîte schelete am numărat ? Peste o sută ! Schelete de bărbați, de femei, de copii ! Asta nu e pentru mine o descoperire. Știu zeci de cimitire în care moșierii poruncesc să fie îngropate victimele. L-am cunoscut pe un oarecare Santa Cruz, creștin bătrîn, care nu uita niciodată să comande o slujbă de întîi noiembrie.

Nu-și termină rîsul : din spatele nostru răsar călăreți.

— Cum a fost plimbarea, domnule Inginer ? V-ați distrat pe faleze ? întreabă un călăreț.

— Care plimbare ?

— Fiți atît de amabil și dați-mi carnetul.

Oameni întunecați ne ochesc de pe stînci.

— Ce carnet ?

— Nu faceți pe nebunul, domnule Inginer. Vreți să ajungeți la Lima viu sau mort ?

— Neghiobule, o lume întreagă stă cu ochii pe mine ! Țarul Rusiei, regele Angliei și președintele Republicii au cunoștință de călătoria mea. Cutezi să mă oprești tu, harabagiule ?

— Nu mă scoateți din sărite, domnule Inginer ! Dați-mi carnetul !

— Fir-ar să fie ! Atîta zarvă pentru nimic ! Nu mi-am căscat bine ochii. Eu știu cine ești. Am să mă plîng stăpînului tău !

— Noi n-avem stăpîn. Lucrăm pe bază de contract. Cînd o să vi se ofere...

— Tupayachi !

— Stăpîne ?

— Dă-i carnetul.

Scot carnetul fals. I-l dau.

— Am să mă plîng, spune stăpînul.

— În locul dumneavoastră aş fi mulţumit că am scăpat cu pielea negăurită, domnule Inginer.

Călăreţul pleacă arătîndu-şi zîmbetul de aur. Caii se pierd în depărtare. Stăpînul rîde.

— Nu v-am spus eu că trebuie să ai întotdeauna două carnete ? Am terminat de măsurat. Să încheiem socotelile. Aici ne despărţim. Ca să nu mă bănuiască Yábar, am să cobor să mă plîng.

Yucra îl îmbrăţişează emoţionat. Ne despărţim, Ei urcă ; noi coborîm la Manicomio Azul. Ajungem a doua zi după-amiază. Yábar se miră văzîndu-ne.

— Dumneavoastră ? Eu ziceam că sînteţi la Cusco.

— Răsalaltăieri, nişte tîlhari mi-au luat un carnet în care mi-am trecut însemnările ca să întocmesc un plan pentru obştea din Q'eros.

— Atunci nu călătoriţi pe socoteala Societăţii geografice din Londra ?

— Domnule Yábar, eu călătoresc pe socoteala unei societăţi neînchipuit mai puternică. Ceea ce mă costă.

— Asta se aranjează. Am să fiu franc. Eu n-am trimis pe nimeni să vă ia carnetul, dar aş fi dat bani grei ca să-l facă pierdut. Planul ăsta îmi aduce necazuri. De ce n-aţi spus aşa de la bun început ? S-ar fi aranjat fără să mai fie nevoie să bîntuiţi ca un neisprăvit prin stepă. Nu vă necăjiţi ! .

Scoate un teanc de bancnote, le vîră cu forţa în buzunarul jachetei stăpînului.

— Beţi cu mine un rachiu ?

Inginerul oftează.

— Acum, că cunoaşteţi Q'eros-ul, v-aţi convins că sălbaticii ăştia nu cred în Dumnezeu. Progresul cere lichidarea superstiţiei. Perú-ul are nevoie de drumuri, de agricultură, de mecanică, de industrie. Vă închipuiţi o ţară modernă cu asemenea sălbatici ? Rămîneţi să luăm prînzul ?

Inginerul se uită la cer.

— O să dea ploaia. Mai bine plec.

— Segismundo, sînt gata merindele domnului Inginer ?

— Gata, stăpîne.

Yábar îl însoţeşte pe Inginer pînă la gard. Stăpînul îşi pipăie buzunarul : cinci mii de *soles* de la Yábar şi cinci mii de la obşte : zece mii. Mai lipsesc numai patruzeci de mii ! Plecăm. Suind coasta, îmi spune :

— La Cusco o să-ţi plătesc chenzina, Tupayachi.

— Îmi sînteţi dator pe cincisprezece luni, stăpîne.

— La ce-ţi trebuie bani ? Mai bine îţi păstrez eu economiile. La mine în buzunar or să fie mai în siguranţă decît la bancă.

Se întunecă.

— A sosit ora ! Acum avem bani de drum. O să-l conving pe Nakamura. Dacă e nevoie, o să cumpăr frizeria. În astea două săptămîni o să plecăm pe coastă. Cîntă ceva care să-mi înverzească din nou inima, Pinchesapo !

Despre abracadabrantele serbări pe care le-au dus la cale Montenegrii

ÎN CINSTEA RESTABILIRII ORDINEI, după masacrul de la Chinche, doctorul Montenegro a dat un banchet la care au petrecut pînă şi cetăţeni neprezentabili. Iertarea datoriilor a fost universală. S-a dansat cinci zile. În zorii celei de-a şasea, subprefectul Valerio bătu din palme.

— Domnule judecător, Yanahuanca nu va uita niciodată această serbare demnă de viţa nobilă şi de generozitatea dumneavoastră. Dar lucrurile nu pot rămîne aşa. Cu permisiunea dumneavoastră, domnule doctor, sîmbăta viitoare vă aştept la mine !

— Noroc, domnule subprefect !

În sîmbăta următoare petrecerea reîncepu în casa subprefectului Valerio. Cînd se lumină de ziuă, *don* Herón de los Ríos spuse :

— Dacă e bal, bal să fie ! Cu îngăduinţa doctorului Montenegro, îmi permit să vă invit să faceţi penitenţă sîmbăta viitoare în umilul dar sincerul meu cămin.

În sîmbăta următoare, avu onoarea grefierul Pasión ; într-a cincea, sergentul Astocuri ; într-a şasea, *don* Prematuro Cisneros. În cea de-a şaptea nu se găsi nici un ofertant. Şi aici s-ar fi oprit lucrurile dacă decepţionată de această lipsă de entuziasm *doña* Pepita n-ar fi exclamat :

— Ah, ce nenorocire să trăieşti într-un sat cu ăştia care sparg petrecerile !

Doctorul îşi potrivi borsalina.

— Pasión !

Grefierul veni în grabă.

— Edmundo Ruiz ăsta care se zbînţuie atîta, n-are cumva o citaţie pentru mîine ?

— Ba da, doctore.

— Păi, în locul lui eu aş căuta să mă pun bine cu autorităţile.

Astfel se învîrti cu iuţeală roata petrecerilor. Văzînd cum se poate cîştiga bunăvoinţa Primului Cetăţean, alţi împricinaţi puseră la cale noi zaiafeturi. Nu trecea săptămîna fără tămbălău. În timpul pauzelor pe care i le îngăduia vulcanicul său dos, Arutingo vorbea despre „plăcerea pe care ar avea-o doamna Montenegro dacă ai pune şi dumneata la cale un chefuleţ". Celui ales nu-i rămînea decît să surîdă. Fu vremea botezurilor. Se boteza totul. O cristelniţă nouă, instalarea unui pavilion de steag la postul de jandarmi, deschiderea unui canal de scurgere, o poartă nouă la cimitir. Iar fiecare botez născut de Montenegro culmina cu o petrecere. E de prisos să adăugăm că se sărbătoreau toate aniversările : victoriosul atac de la Junín, bătălia de la Ayacucho, solitara rezistenţă de la Arica, epopeea de la Angamos, îmbrăţişarea de la Maquinguayo, unde cele două armate sleite au preferat să fraternizeze decît să combată, Ziua indianului amintită cu duioşie de generalul Mariano Prado o dată cu restabilirea impozitului pe care îl abrogaseră San Martín şi Bolívar, ale căror zile de naştere şi de deces fură de asemenea sărbătorite. Ospeţele înghiţeau zile întregi. Fără mîngîierile pe care i le aducea muzica, *doña* Pepita lîncezea. Năclăită de somn, rămasă fără invitaţi, poruncea să i se scoată un jilţ în *patio*, să i se destupe încă o sticlă de tescovină şi striga : „Muzică, buhailor !" Orchestra se grăbea să-i dea ascultare. Trombonul, trompeta, clarinetul şi toba, luate prizoniere de către sergentul Astocuri, îi ziceau cu foc, în speranţa înşelată pînă la urmă, de a-şi cîştiga libertatea. Adus şi el cu aceeaşi gentileţe de sergentul Astocuri, guristul cînta de-şi scuipa plămînii :

Nu te lăsa rugată, porumbiţo,
Şi nu mă mai purta cu vorbe dulci,
Nu fiindcă am băut prea mult, leliţo.
Ci fiindcă după tine-am plîns atunci,
Mă vezi acum atît de roşu-n buci !

Răpusă de romantism, *doña* Pepita zbiera : „Zi-i înainte, buhaiule !", zvîrlindu-i prizonierului cîţiva *soles.*

Nici imperiul roman n-ar fi suportat o asemenea melodioasă decadenţă. Veni clipa cînd toţi tipii mai răsăriţi au ajuns să prezideze cîte o agapă. Pînă şi Egmidio Loro a ieşit de la răcoare făgăduind să pună la cale un bairam. Şi astfel ospeţele se rărira. Secătuite resursele tîrgului, *doña* Pepita îşi aduse aminte atunci de peonii ei. Cei din Huarautanbo dădeau numai o serbare pe an, dar aceea era de pomină. La fiecare douăsprezece luni este ales un vătaf. „Patronul serbării" are timp douăsprezece luni să-şi pregătească ruina : o săptămînă de desfrîu. O serbare costă treizeci ori patruzeci de mii de *soles.* Vătaful angajează un taraf pentru opt zile : opt mii de *soles ;* la ospăţ ia parte toată suflarea ; dă gata cel puţin zece vaci ; zece mii de *soles ;* cine mănîncă, vrea să şi bea : şi mi se duc ca nimic zece *arrobas* [1] de rachiu ! Şi defilarea ? Or să defileze caii cu frîiele slinoase şi cu şeile pe care le poartă toată ziua ? Or să poarte măşti, frîie şi şorţuri de argint ! O paradă care să nu păteze amintirea vătafului presupune cel puţin douăzeci de cai. În Yanahuanca nu găseşti minuni dintr-astea. Numai domnul Bernuy din Cerro de Pasco închiriază asemenea splendori. Bernuy nu se încrede în nimeni : trebuie să-i numeri în palmă cinci mii de *soles.* Şi din timp ! Şi nu numai Huarautanbo, ci toate satele din departament se iau la întrecere, care mai de care. Bernuy o să lase fără măşti faimoasa serbare din Pungush ? O să lase serbarea din Tapuc fără şei colorate ? Şi chiar şi aşa mai rămîn de închiriat costumele de serbare : animalele, caii diavolului, vrăjitoarele, dansatorii : alţi cinci mii de *soles.* Şi mai tre-

[1] Arroba : măsură spaniolă de greutate egală cu 11,5 kg.

buie cinci sarcini de lemne pentru pregătirea bucatelor. Şi pe urmă...

Eu o iubeam, puiculiţa,
Sărmana, prea bună era,
O cunoştea toată uliţa
Iar cel după care se prăpădea
Mi-a lăsat-o, draga de ea.

„Cînd aud valsul ăsta, mă scap pe mine", se văicărea *doña* Pepita ştergîndu-şi lacrimile. Ea care trimitea fără să şovăie o familie întreagă să doarmă în cîmp două săptămîni la rînd pentru o privire ce o găsea nelalocul ei, era răzbită de melancolia cîntecului :

Şi-acum trăieşte cum poate
Negruţa mea, osîndită :
Ea, cică face de toate,
Iar pruncul cerşeşte de-o pită.

Suferea ? O fi purtînd-o valsul prin ţinuturi mai îndepărtate decît severa cavalcadă a doctorului ? Glasul istovea ; stăpîna se înfuria : „Cîntă, netrebnicule !" urla.

Plîns-am eu, plîns, neiculiţă,
De dor, de drag şi de jale
Căci zică ce-or zice gurile rele,
Eu mor după-a mea porumbiţă.

Doña Pepita se plîngea :

— E cu putinţă, oare, ca la douăzeci de leghe în jur să nu găseşti un alt cîntăreţ ? Sînt osîndită să ascult aceleaşi şi aceleaşi porcării ?

Orchestra se pornea să cînte „Provincialul" :

Nebune iluzii, nebune iluzii
M-au smuls de la mine din sat
Şi ca să văd capitala
Cuibuşorul meu l-am lăsat.

Doamne, şi-n ziua aceea, şi-n ziua aceea
Ce fericit am plecat,
Nici capul nu mi l-am întors măcar
Şi de pămîntul meu m-am depărtat !

„Provincialul" împrăştia norii apăsători. *Doña* Pepita îşi prăvălea capul pe spătarul unui jilţ şi se răcorea vărsînd lacrimi. În tinereţele ei, înainte ca doctorul să apară la cotitura Chipipatei, *doña* Pepita locuise la Lima. Ce amintiri îi deştepta cîntecul ?

Ca să-şi plătească nebunia gloriei, vătaful cere *guaje*. *Guaje* este un împrumut. Cel care cere un miel cu *guaje* e dator să înapoieze doi. Cel care cere un taur datorează doi. Planetarul preţ al unei serbări numai o viaţă de om îl poate plăti şi de multe ori nici viaţa asta nu ajunge. Oamenii sînt muritori, datoriile nemuritoare. Văduva şi copiii tîrăsc după ei datorii grele. An după an se seamănă şi se strînge recolta pentru a plăti nişte serbări ce avuseseră loc înainte chiar de a se fi născut datornicii.

Au făcut ceea ce erau datori să facă
dar datorează pentru ceea ce au făcut.

Ghitara scoase cîteva arpegii, amintindu-şi de Marchizul de Monteclaros. Astfel, serbări ce avuseseră loc pe vremea cînd *doña* Pepita era de-o şchioapă şi se juca fericită cu păpuşile, nu se terminaseră încă de plătit cînd în părul ei au apărut primele fire albe. Ospeţe petrecute în zorii secolului, pe vremea jobenului şi a redingotei lui *don* Augusto B. Leguia, nu erau achitate sub cizma lui *don* Manuel Apolinario Odría. Cam prin 1900, un peon din Huarautanbo, Máximo Velásquez, a condus ca vătaf serbarea Sfintei Rosa. Bineînţeles că a cerut şi i s-a dat *guaje*. Ospăţul începu într-o dimineaţă cînd fetiţa Pepita plîngea în hohote în faţa unei oglinjoare făcută ţăndări. Pepita nu voi să mănînce, dar taică-său, invitaţii şi peonii care nu sufereau din cauza oglinjoarele sparte, dansară trei zile la rînd. *Don* Máximo Velásquez muri în 1944. Moşia puse sechestru pe

vitele văduvei, dar chiar și așa, familia Velásquez datora acum mai mult decît în 1900. Numai că cei din neamul Velásquez aveau cel puțin mulțumirea că *don* Máximo, bunicul lor, ales cîntăreț de *huaynos*, dansase trei zile și trei nopți. Alții nici măcar nu mai știau de unde porneau datoriile. Nici cei mai bătrîni din sat nu mai bănuiau, de pildă, cum s-a ales familia Lucas cu datoria pe care trebuia acum s-o plătească. Ei susțineau că unul din străbunicii lor ceruse *guaje* pentru a plăti o serbare pompoasă care s-a dat pentru „a salva Yanahuanca de la incendiu" în timpul războiului cu Chile. Nici supraviețuitorii din război nu-și mai aminteau de ospățul acela. Erau vremurile tulburi pe atunci. Dacă pînă și regimentele de indieni credeau că războiul era o luptă civilă între generalul din Chile și generalul din Perú, cum era să-și amintească de o serbare ? Chilenii trecură prin foc o jumătate din Perú, dar nu găsiră un guvern resemnat să încheie o pace care să amputeze țării provincia cea mai bogată. Mareșalul Cáceres trecu prin foc ținuturile muntoase cu trupele lui de partizani. În lipsa unui beligerant care să aprobe acest dezastru, chilenii avură o idee genială : să inventeze o căpetenie peruană. Ambiția îl împinse pe generalul Iglesias să accepte comanda unor batalioane înarmate de invadatori pentru ca împușcîndu-i pe ultimii peruani din rezistență să se acopere de atîta „glorie" cît să se poată așeza la masa păcii. Într-o dezonorantă dimineață trupele acestea făcură popas în Huarautanbo. Ca să nu prade moșia, li se oferi ospățul pe care-l conduse, în calitate de vătaf, străbunicul acesta, pierdut în ceți, al familiei Lucas. Astfel, dansurile *cuecas* [1] și *huaynos* [2] care se dansaseră în 1882 se mai plăteau încă în 1962. Un oarecare din familia Lucas, care susținea că are un carnet unde se aflau însemnate plățile, spunea cu toată siguranța că datoria se va întinde pînă în 1990. O datorie mai grea îi apăsa pe ecuatorieni, care abia în anul 2040 aveau să-și termine de plătit cheltuielile indepen-

[1] Cueca — dans popular din Chile, Bolivia și Perú.
[2] Huayno — dans popular din Perú.

denţei cîştigate cu împrumuturi şi baionete englezeşti în 1821 !

Aşadar, cei din Huarautanbo aflară că *doña* Pepita lîncezea şi se simţiră scuturaţi de un fior. Judecătorul Montenegro fu cuprins de nelinişte şi căută să împrăştie cu arpegii de ghitară şi bătăi în cufăr ceţurile ce se lăsau străvezii peste sufletul preaiubit. Dar ofertanţii se împuţinau. Într-o după-amiază *doña* Pepita răcni : „Mă plictisesc, la dracu' !" şi fără pic de respect faţă de siesta pe care Arutingo şi-o moţăia într-unul din jilţuri, smulse unul din almanahurile cumpărate de la băcănia Y. Chang. „De ce nu-i acum Săptămîna Sfîntă ? Ce aşteaptă sfinţii ? Porcii ăştia şi-o petrec stînd pe ouă în altare. Ar trebui dat înainte calendarul !"

— Ei, drace ! sări Arutingo, electrizat.

— Ce e ? întrebă scîrbită *doña* Pepita, care de vorbit vorbea, dar de suferit nu suferea vorbele urîte.

— Am găsit, năşică.

— Ce-ai găsit ?

— Aşa cum aţi spus, *doña* Pepita : să grăbim calendarul. Să băgăm timpul în viteză, năşică !

— Te felicit, *cholo*. În sfîrşit, ţi-a mers şi ţie mintea o dată, rîse *doña* Pepita. Ce zi e azi ?

— Cinşpe februarie.

— Dacă am fi în martie, am putea sărbători Săptămîna Sfîntă.

— Dacă dumneavoastră vreţi să fim în martie, cine are ceva împotrivă ? De ce trebuie neapărat ca o lună să aibă treizeci de zile ? Dacă dumneavoastră vreţi, poate să aibă zece ori o sută. Dumneavoastră spuneţi cît să fie de mare şi avem noi grijă să fie respectată !

A doua zi, Arutingo se duse la Huarautanbo. Chuto Ildefonso îl aştepta acolo cu o adunare de coloni. Fără să-şi bată gura prea mult, Arutingo le aduse la cunoştinţă că nedorind ca peonii să creadă că *doña* Pepita îi „disprețuia", stăpîna va primi cu plăcere să fie invitata lor. *Doña* Pepita hotărîse să „grăbească" Săptămîna Patimilor. Răstignirea Mîntuitorului nostru se va plînge în februarie : duminica viitoare. *Don* Polidoro Leandro

bîigui că nouăzeci de ani cît a trăit el, n-a văzut o maşină din acestea de grăbit timpul. „Săptămîna Patimilor e o sărbătoare ce se poate muta, *don* Polidoro." „Noi abia avem ce mînca, domnule Arutingo". „O să căpătaţi pe *guaje* tot ce vă trebuie şi tare mă mir că mai vorbeşti, *don* Polidoro, tocmai dumneata care eşti vătaful. „Săptămîna Sfîntă, mai cu seamă Sîmbăta Mare (înnobilată de miresmele unei *pachamanca* sub al cărei con fură îngropate vaci umplute cu purcei de lapte, purcei de lapte umpluţi cu cobai şi cobai umpluţi cu migdale, stafide şi ardei iuţi) fu o victorie. Sergentul Astocuri veni cu o orchestră completă. *Doña* Pepita vărsă lacrimi de bucurie.

Şi după ce a arat
Se-ntoarce-n cuibul lui în sat
Luis Enrique, el, golanul,
Copilul nimănui, sărmanul,
Bărbatul care-a ştiut iubi,
Şi iubi şi suferi,
Căci legea crudă-l osîndeşte
Dar el, golanul, o iubeşte
Cu inima curajoasă
Pe fata de viţă-aleasă.

Doña Pepita plînse cu lacrimi fierbinţi. Ea, care îi osîndea pe peoni să stea săptămîni întregi într-o cocină, fiindcă nu coborau destul de repede din calea ei pe cărare, nu făcea faţă la zbuciumul lui Luis Enrique, plebeul :

Iubeşte omul pe pămînt
Dar iubirea-i lucru sfînt.
Să iubeşti nu-i un păcat
Că-i de Dumnezeu lăsat.
Sîngele meu de sărac
E şi el roşu curat.
Sufleţelul meu e leagăn
De iubire fără seamăn.

Căci fata-i de viță-aleasă,
Dar eu sînt un biet golan,
Numai sîngele îl am.
Ca și oamenii de neam
Și inima curajoasă.
Doamne, cum nu lași din cer
Pe toți oamenii la fel ?

Săptămîna mare fu sărbătorită cu atîta fast încît, încălecînd pentru a se întoarce la Yanahuanca, subprefectul Valerio îl felicită de față cu toată lumea pe *don* Polidoro Leandro. „Așa se fac lucrurile, prietene !" Și în văzul tuturor ceru hîrtie și toc, nu ca să improvizeze versulețe, ci ca să emită cu propria lui mînă o adeverință : „Subsemnatul subprefect din Yanahuanca, declar prin prezenta că am să-i scad purtătorului acestei adeverințe cincisprezece zile de închisoare pentru orice delict, exceptînd omicidul ori opoziția față de guvernul președintelui Prado." *Don* Polidoro care la cei nouăzeci de ani ai săi nu mai umbla pe la chefuri, își scoase pălăria emoționat. Opt zile mai tîrziu Isaac Carbajal îi luă adeverința, dîndu-i în schimb un ied. Chiar în aceeași seară, Carbajal află că jandarmii umblau să-l prindă pe Egmidio Loro, ca să dezmintă o nouă „calomnie" și revîndu hîrtia pentru o sută de *soles* și un *sombrero*.

Doña Pepita hotărî să grăbească Corpus Christi. Pentru a-l sărbători, alese ca vătaf pe un peon „ciripitor" : Sebastián Albino. Arutingo o convinsese pe *doña* Pepita că numind vătafi din rîndul răzvrătiților împușca doi iepuri dintr-un foc : se și distra și îi și ruina. Un Corpus Christi de neuitat ! De astă dată invitații se distrară cu artificii : roți, steluțe și petarde incendiară noaptea huarautanbină iar un pirotehnic castel schimbă de-a dreptul miezul nopții în miez de zi. O săptămînă mai tîrziu *doña* Pepita hotărî să grăbească sărbătoarea Sfîntului Ion. Strămutarea ei fu primită fără proteste : San Juan este o sărbătoare mult așteptată tot anul. Timp de douăzeci și patru de ore — la care visează atîta cei care n-au curajul adulterului ori pe acela de

a fura un cal, căsătoriile n-au nici o valoare. Nici soții tirani, nici nevestele geloase n-au voie să se opună la nimic : toată lumea se iubește cu toată lumea. Copiii care se nasc după nouă luni se cheamă în mod infailibil Juan.

La 24 iunie, adevărata zi de Sfîntul Ion, se ivi o încurcătură : cum era să doarmă Huarautanbo cînd toate celelalte cătunuri sărbătoreau această noapte delirantă ? *Doña* Pepita hotărî să anticipeze ziua națională. Subprefectul Valerio trimise notificări guvernatorului cum că 28 iulie avea să se sărbătorească la 24 iunie, în ziua de Sfîntul Ion. Dar patrioticele lui proiecte se izbiră de inopinata îndărătnicie a lui *don* Eulogio Vento, directorul școlii din Yanacocha, care nu era de acord ca școlarii să participe la defilare, dat fiind că la 28 iulie trebuia să se sărbătorească ziua de 28 iulie. Cînd auzi *doña* Pepita una ca asta, dădu de pămînt cu un ghiveci de flori : „Am crescut un șarpe la sîn ! Ai văzut, Paco, tu le dai un deget și ei îți apucă toată mîna ! Tu ești de vină, Paco. Te văd slab și dumnealor se obrăznicesc."

— Pepita, îți jur...

— Jură pe izmenele tale !

Arutingo stîrni toată Yanacocha în speranța că îl va face pe *don* Eulogio să-și „declare lipsa de respect". Dar profesorul Vento se încăpățînă. În cursul săptămînii îl convocă inspectorul școlar, Ruperto Izquierdo, om cu vorbe și cu gesturi cumpănite, care mai presus de orice propovăduia liniștea. Inspectorul Izguierdo îl primi în picioare înaintea drapelului Inspecției școlare.

— Fericiți ochii care te văd, prietene Vento. Nu te mai vede omul decît la zile mari.

Profesorul Vento oftă.

— Îmbătrînim, domnule inspector. Cînd mă gîndesc că sînt de douăzeci de ani în Yanacocha ! Îmi aduc aminte că am venit aici pentru un an ca să-l înlocuiesc pe răposatul profesor Valenzuela. Aici am cunoscut-o pe nevastă-mea, aici am avut copii și aici am rămas.

— Bine ar fi să nu trebuiască să pleci, domnule director.

— De ce-aş mai pleca acum, domnule Izguierdo ?

— Purtarea dumitale provoacă nemulţumire în sferele înalte. Domnule Vento, am să-ţi vorbesc deschis : doctorul Montenegro este supărat foc pe dumneata.

— Dar eu n-am mai coborît la Yanahuanca de un an de zile.

— Doctorul spune că dumneata te opui sărbătoririi zilelor naţionale.

— Şi dumneavoastră, domnule inspector, sînteţi de acord cu potlogăria asta de a se anticipa timpul ?

— Potlogărie e o vorbă foarte tare, Vento. Dumneata îl cunoşti pe doctorul Montenegro. Este un om plin de idei. Fiecare cu părerea lui. Dacă el are chef ca luni să fie sîmbătă, dumitale ce-ţi pasă ?

— Domnul ăsta se crede stăpînul lumii. Vrea să facă un nou calendar.

Inspectorul Izguierdo, bun ca pîinea caldă, îi spuse :

— Ce e un calendar, Vento ? E o convenţie. Dumneata nu ştii că anul Inca avea zece luni ? Fără să fac pe eruditul, îmi îngădui să-ţi amintesc că mayaşii aveau chiar o lună de numai cinci zile. În timpul Revoluţiei franceze au ajuns să fie la modă altfel de luni : „gerar", „prier", „florar". Nume minunate ! Timpul este relativ, domnule Vento. Am citit asta în „Tezaurul tinereţii". Dacă nu mă crezi, îţi pot împrumuta cărţile.

— Vă cred, domnule inspector.

— Atunci, de ce te opui ? De ce nu faci ce face toată lumea ? Ce te costă s-o mulţumeşti pe *doña* Pepita ? Toţi acceptă noul calendar. Puterea legislativă însăşi s-a adaptat. De ce e liber ticăloscul ăsta de Egmidio Loro ? Sentinţa lui trebuia să se împlinească în iulie şi el umblă cu scandalul prin cîrciumi. De ce ? Fiindcă agentul fiscal nu e trufaş ; nici învăţătorii de prin cătune nu sînt trufaşi ; nici felcerul nu e trufaş. Subprefectura însăşi respectă noul calendar.

Neobrăzatul de *don* Eulogio Vento o ţinu pe-a lui.

Trei zile mai tîrziu caporalul Bejarano îl invită să se prezinte la Post pentru a da lămuriri în legătură cu o sfadă care avusese loc în Yanacocha. Domnul Vento coborî în oraş, dar lămuririle se prelungiră. Nu i se dădu

voie să se întoarcă. Jandarmeria îi stabili drept loc de detenţie Yanahuanca. Profesorul Vento înţelese atunci utilitatea accelerării timpului.

— Cînd vezi barba vecinului la tăiat, pune-o şi pe-a ta la muiat ! îi povăţui doctorul Cisneros pe normaliştii din cătune plătindu-le, în ziua următoare leafa. Nimeni nu crîcni. Ziua naţională fu sărbătorită în toate satele cu alaiuri patriotice. La Yanahuanca, subprefectul Valerio, îmbrăcat într-un strașnic costum albastru şi purtînd o cravată nouă, prezidă o ceremonie fără zîmbete.

Calendarul începu să-şi piardă din puteri. Aşa, de-al dracului, Opa Leandro scoase la vînzare nişte almanahuri, simple foi din carton subţire, cu luni de patruzeci sau şaizeci de zile, cu noile sărbători trecute cu roşu, verde, galben, albastru. Se îmbulziră la ele toţi nătărăii, prăpădindu-se de rîs, dar — ca să vezi surpriză ! — *don* Herón de lon Ríos, primarul din Yanahuanca, îşi vîrî mîna în buzunar, scoase cinci *soles* şi exclamă ; „Foarte frumoasă, Leandro, opera dumitale de artă." Măscăricii care izbucniră în hohote de rîs, fură conduşi frumuşel la post, pentru „delict de insultă la adresa domnului primar". Folosirea calendarului gregorian fu considerată, începînd de atunci, un „delict de insultă faţă de Puterea legislativă". În practică însemna să contrazici realitatea. Lunile începură să se lungească ori să se scurteze, după împrejurări. Octombrie se umflă pînă la 80 de zile, iar noiembrie decedă la vîrsta de numai nouă zile. Şeful Casei de depuneri şi consemnaţiuni, un ayacuchan „încrezut", făcu haz de noile calende şi în văzul şi răbdarea tuturor, înscrise întîi ianuarie ca „ziua Sfîntului Laş". Duminica următoare, ieşind de la slujbă, se apropie de grupul notabilităţilor care stăteau la taifas. Nu-i întinse bine mîna, cînd doctorul Montenegro îl întîmpină cu o palmă peste obraz. Şeful Casei de depuneri se retrase zăpăcit, pentru a se înfrunta săptămîni la rînd cu „gheaţa" cetăţenilor.

Nimeni nu crîcni cînd Arutingo anunţă că Sfînta Rosa, odinioară sărbătorită la 30 august, se va sărbă-

tori la 1 aprilie. Singurii posibili oponenţi — jandarmii — Sfînta Rosa este patroana Beneméritei Guardia Civil — îşi deschiseră gura doar ca să şi-o umple cu rachiu. Şi cu atît mai puţin se găsi careva care să se opună mutării sărbătorii Mariei Preamilostive, mareşala şi patroana armatei, din septembrie în mai. Sărbătorirea Domnului, Făcătorul de Minuni, fu grăbită şi ea, mutîndu-se din octombrie în iunie. Şi cum pe lîngă efemeride se adunau serbările împricinaţilor dornici de a se pune bine cu judecătorul, lui Bernuy, negustorul care închiria costume, nu-i mai ajungeau două mîini. Ceva măsuri o fi luat doctorul de vreme ce cîteva săptămîni după aceea Bernuy sosi în oraş cu strălucitorul lui tren regimentar şi cu faţa umbrită de amărăciune. Neputînd să evite ordinul judecătorului din Cerro de Pasco, Bernuy, care închiria cele mai bune bijuterii din departament, veni la Yanahuanca, lăsîndu-şi clienţii de izbelişte. În afară de Yanahuanca, în anul acela (dacă se găsea cineva care să-şi amintească datele) petrecerea din Cerro avu loc fără „Dansul bătrînesc". Nici un *danzak* nu purtă mască de lemn ; nici nu fură văzuţi călăreţii cu plastroane şi platoşe de argint ce serbează „căpitănia" din Yanacaucha ; nici Tapuc n-a sărbătorit naşterea Pruncului cu faimoasa lui mulţime de negri. Reţinut de obligaţia de a-l satisface pe doctorul Montenegro, Bernuy se consolă cu preţul crescut al închirierilor. Avură loc atîtea serbări, încît caii lui de alai stăteau permanent cu pieptarele, cu apărătoarea de ceafă şi cu căpeţea de argint ce strălucesc pe pieptul, pe gîtul şi pe fruntea armăsarilor de paradă. O speranţă înflăcăra Yanahuanca : Arutingo avu o idee trăsnitoare : să ajungă la sfîrşitul anului ! E vorba doar de accelerarea vitezei. Dacă ne dăm silinţa să cîştigăm douăsprezece luni, o să dăm anului o rotire completă. Trăind cu speranţa de a sărbători — într-o zi — Anul nou de întîi ianuarie, întreg ţinutul se pregăti să sărbătorească, cu demnitate, Ziua Sfinţilor.

Şi nu numai că ajunseră la sfîrşitul anului, dar îl şi depăşiră. La întîi ianuarie 1962 sărbătoriră ziua de întîi ianuarie 1963. După nouăzeci de zile, pofta de

serbări a *doñei* Pepita Montenegro ceru să se sărbătorească un alt „an nou". Viteza lunilor crescu : șaptezeci și trei de zile după aceea fu întîmpinat anul 1965. Înainte de a se încheia ceea ce, potrivit calendarelor perimate, voia să fie anul 1963, Yanahuanca se pregăti în vederea sosirii lui 1979 și a programelor patriotice cu care urma să se comemoreze Centenarul Războiului cu Chile. Curînd se săvîrși secolul douăzeci și începu secolul douăzeci și unu. Chefliii își închipuiră că pot lungi gluma. Nici Montenegrii, nici codoșii lor, nici îndatoraţii lor ofertanţi, n-au înţeles adevărata semnificaţie a unui cutremur care la scurtă vreme zgudui ţinutul. Crezură că era vorba de un seism banal. Abia „ani" mai tîrziu aveau să înţeleagă că seismul cu pricina fu consecinţa iresponsabilei alterări a datelor. Asemeni unui armăsar ce o ia razna înnebunit de viespi, timpul, îmboldit de dispoziţiile *doñei* Pepita, își ieși din limitele sale, curse demenţial și se făcu ţăndări, izbindu-se de flancul roșiatic al munţilor Astacoto.

21

Pe pămînturile unde a trăit Garabombo invizibilul

— TIMPUL ŢINE CU NOI. DACĂ CERUL rămîne senin, în mai puţin de o lună o să terminăm de măsurat, spuse bătrînul Herrera, entuziasmat. Ce e cu *don* Carmen Girón ?

— Bea un păhărel cu Inginerul.

— Topograful nostru a dormit bine ?

— A sforăit toată noaptea, îl informează Epifanio Quintana rîzînd.

— A dejunat bine ?

— Biftec, ouă prăjite, brînză, pesmeţi, cafea.

— Minunat !

Oamenii de ordine vin cu bătrînul Girón. Bătrînul îl salută pe preşedintele nostru. În ochii lui mici mai licăre încă o scînteie de teamă.

— Nu-ţi port pică, *don* Raymundo, fiindcă m-ai pedepsit să dorm noaptea afară în ger. Îţi mulţumesc. Fiindcă peste noapte mi-am amintit că se ştia din bătrîni că autorităţile noastre, ca să statornicească hotarele noastre, au dat ordin să se pună semne de hotar la fiecare leghe, la fiecare jumătate de leghe, la fiecare sfert de leghe. Moşierii care ne-au luat cu japca pe urmă pămînturile au dinamitat aceste semne. Dar sînt şi unii stîlpi care nu pot fi distruşi în niciun fel.

— Fii bun, mai aminteşte-ţi, moşule.

— E vorba despre nişte stîlpi împlîntaţi pe fundul Lagunei Bîtlanilor. Acolo, moşii noştri au îngropat nişte pietroaie în care sînt săpate „S“ şi „J“, semnele obştei noastre. Azi-noapte nu puteam

s-adorm din pricina gerului și mi-am adus aminte... În peștera Intimachay, în fundul peșterii, se află o stîncă în formă de mînă : în josul ei sînt pictate cu roșu și cu galben literele noastre.

Bătrînul se aprinde, i se împleticește limba, nu poate vorbi. *Don* Raymundo îl ajută cu respect, cu dulceață.

— Așa, luminează-ne, moșule.

— Cum urci cordiliera Huachac, dai de un pămînt colorat, de netrecut în perioada ploilor. Pe acolo se urcă la izvorul rîului Pucush.

— Rîul Pucush este mort, moșule.

— Lîngă el, acoperit de iarbă, ai să găsești un zid rămas din moși-strămoși. Toate zidurile astea au în ele pietre-clopot : dacă le atingi cu o pietricică, se pornesc să sune. Pînă aici e bine. În spatele pietrei-clopot din zidul Pucush apar iarăși semnele noastre... Dacă aș putea, eu v-aș călăuzi. Dar îți spun drept că picioarele nu mă mai ascultă.

— O să mergi călare.

— Nu pot să mă țin în șa. Cad !

— Atunci or să te ducă oamenii de ordine. O să te ducem în spate. Ca pe un stăpîn !

Bătrînul Girón rîde : gingiile îi scot la iveală singurul dinte pe care-l mai are.

Inginerul e de acord să se caute stîlpii : asta îi ușurează munca. Plecăm. Îl ducem în spate pe bătrînul Girón, fiecare, pe rînd. „Pe aici, pe acolo", ne îndrumă bătrînul. Spre amiază, găsim un semn ascuns în mărăciniș : o piatră cu un „S" și un „J". San Juan din Yanacocha ! și data : Anul Domnului 1705.

— Fii binecuvîntat, moșule drag ! Binecuvîntați fie-ți ochii în stare să ne călăuzească pe cărările astea ! se aprinde *don* Raymundo.

După-amiază descoperim alte semne. Inginerul măsoară mulțumit. Încheindu-și ziua de lucru, smulge niște foi din carnetul de însemnări. I le dă lui Carbajal.

— Pune asta la loc sigur, Isaac. În loc de un om, trimite doi ; unul să-mi ducă însemnările, celălalt să fie gata să-mi transmită un mesaj. Aștept comunicări ce

pot schimba soarta lumii. În orice clipă mă pot trezi aici cu un președinte ori cu un rege.

— Un rege ?

— Nu știi ce e un rege ? N-ai auzit vorbindu-se de regele Angliei ? M-a anunțat că a plecat. E unul din cei mai interesați să participe la Afacerea mea. Dar am hotărît s-o închei în altă parte. Carbajal, dacă te întîlnești cu englezi care întreabă de mine, fă pe prostul.

— E greu să întîlnești englezi prin pustietățile astea, domnule Inginer.

— Taci, băiete, și vezi ce faci cu mîncarea mea.

— Ce așteptați, nu puneți masa ? Paharul meu e mai gol decît țeasta unui general. Ce aștepți, Pinchesapo, ca să mă înveselești ? În curînd ai să cînți la o Curte. Antrenează-te !

Ne așezăm la masă. Inginerul mănîncă și bea bucuros. Fiindcă lucrul a mers bine, președintele nostru s-a întremat, nu tușește. Mănîncă și bea și el.

— Mîine o să mergem la Chinche. Acolo avem niște oameni de nădejde : familia Támara. Támara tatăl a fost prieten cu Garabombo, spune *don* Raymundo.

Se întoarce spre mine :

— Ia-o înainte și dă-le de știre că sîntem pe drum. Să pregătească un loc de dormit și mîncare pe măsura domnului Inginer, și nutreț pentru cai !

Mă ridic : plec. Datoria mea este s-o iau înaintea convoiului. Or să mă facă de ocară, or să mă umilească, or să făgăduiască marea cu sarea și n-or să facă nimic. Ce-mi pasă ! Privesc pășunile nemărginite, terenurile fără sfîrșit, semănate cu cartofi, ale moșiei Chinche. Pămîntul uzurpat ! Îmi spun în sinea mea : Crisóstomo Crispín, tu nu ești yanacochan, tu ești din Cerro, dar te-ai însurat cu o femeie din Yanacocha și copiii tăi sînt yanacochani. Merită să te jertfești ! Cum or să mă primească chinchenii ? Un soare de culoarea neliniștii mele îngălbenește tufișurile. O iau la trap spre Ulicioara Mortului. O altă trecere nu există. În baracă văd cîțiva oameni care se trudesc să rînească la cai. Pun frîu calului. Nu mă bagă în seamă. „Orice s-ar întîmpla, să-i pui în gardă pe alde Támara.“ Pentru asta trebuie mai întîi

să trec. Vătaful, unul Jiménez, care umblă acuma prin Chanchamayo, vine spre mine. Oamenii lui mă înconjoară, oameni care mestecă la coca zîmbind fără să te vadă. De cum intru, face cu mine pe grozavul :

— Stai, pungaşule !

— Nu sînt pungaş, domnule Jiménez. Sînt unul din conducătorii obştei din Yanacocha.

— Totuna-i.

— Nu sînt hoţ, domnule. Hoţii umblă noaptea ; eu sînt unul din conducătorii obştei din Yanacocha, care a pornit să-şi întocmească planul.

— În Chinche pe hămesiţi de-ăştia ca tine, îi jugănim. Aici nu fac pureci ţepoşii. Ăsta e pămîntul unde s-a semeţit Garabombo. Era răzvrătit şi mintea de-nghe̦au apele. A scornit că e invizibil. I-a dus de nas pe prostovani, dar cu gloanţele nu i-a mers. L-au potolit.

Şi mă batjocoreşte într-una. Încerc să-i arăt ordinul de numire. Jiménez nici nu vrea să-l vadă. Ridic glasul :

— Fă-ţi treaba şi citeşte ce scrie aici, şi înainte de a te lua de oamenii cinstiţi, vezi despre ce este vorba.

Nu vrea. Oamenii lui încruntaţi mă înconjoară, ridică frîiele să mă lovească, dar în aceeaşi clipă se ivesc alde Támara. Şase contra zece !

— Ce-i zarva asta ? întreabă Támara.

— Domnul ăsta, zic, se poartă cu mine de parcă aş fi tîlhar. Degeaba îi arăt hîrtiile de recomandare. Nici nu se uită la ele.

Támara rîde.

— Domnul habar n-are să citească.

— Nu mă jigniţi. Sînt aprig din fire, ţipă Jiménez.

Támara pocneşte din bici.

— N-ai nici o teamă, Crisóstomo. Ăştia sînt „Urechi scurtate". Au urechi, dar nu vor să audă cu ele, nici de bine nici de rău.

„Urechile scurtate" o iau peste păşune şi ne ameninţă de departe.

— E adevărat că bătrînul e în Rabí ?

— Acolo l-am lăsat, domnule Támara.

— Binecuvîntat fie Domnul ! De ani de zile aşteptăm ca Yanacocha să se hotărască să-şi recapete pămînturile.

Întotdeauna le-am spus băieților mei : „Răbdare ! Într-o zi Yanacocha o să pornească să-și ceară drepturile !" Dar nu va fi ușor. Jandarmii bat moșia Chinche. Alaltăieri a sosit căpitanul Reátegui, un sergent și opt jandarmi, dar în loc să fie cu ochii în patru, se ghiftuiesc și se țin de beții. Stăpînii de la Chinche, alde López, spun mereu : „Dacă nătărăii ăștia ne mai apără mult, or să ne lase săraci lipiți."

— Bătrînul Herrera te roagă să ne aștepți cu un prînz bun pentru topograful nostru și dacă se poate, cu cai de schimb.

— De mîncare o să fie, iar pentru Inginer avem o găină bună.

— Mă întorc să le dau de știre.

— Mergi sănătos, Crispín.

Pe drum mă apucă noaptea. Din fericire, luna îmi arată drumul. Chiar și așa ajung la miezul nopții. Tovarășii dorm. Frînt de oboseală, intru să mă culc. Îl văd pe bătrînul Herrera stînd lîngă foc.

— Dumneata ești treaz, *señor* ?

— Nu obișnuiesc să dorm dacă nu sînt acasă.

— De săptămîni întregi nu dormi, *don* Raymundo.

— După ce o să termin de măsurat pămînturile, o să mă odihnesc.

— Ce spui, *señor* ? Măsuratul pămînturilor mai poate dura săptămîni !

Bătrînul zîmbește.

— Ai grijă de dumneata, *don* Raymundo ! Dumneata ești bolnav. Tușești de cînd am plecat din sat de la noi. Tușești și tușești. Încearcă, te rog, să te odihnești, îi spun, dar sînt atît de dărîmat că în aceeași clipă mi se închid ochii. Visez că merg între două ziduri de piatră nesfîrșite și că în fiecare piatră mă privesc ochii deschiși ai bătrînului. Mii de ochi ce se aprind și se sting în pietre. Încerc să fug în pampă. Încerc să mă ascund printre arbuști. Dar în toți copacii, în toate tufișurile, în toate ramurile, în loc de frunze sclipesc ochii lui deschiși. Mă trezesc lac de apă. Se luminează de ziuă. Și așezat în fața focului gata să se stingă, înduioșîndu-se de coșmarul meu, cu dragoste, bătrînul stă și mă privește.

Atunci își aminti despre cele petrecute acolo prin 1881

NU. N-AM DORMIT. OBOSEALA BĂIATULUI ăstuia, a lui Crispín, mi-a răscolit amintirile. Seamănă atît de bine cu Lorenzo Chavalía, flăcăuașul care m-a însoțit, chiar pe drumul ăsta, cînd plecasem să ascund Titlul nostru în 1881 ! Ne pustiau pămîntul chilenii, străinii ăștia aproape tot atît de cruzi cu noi ca și stăpînii noștri care erau la fel de străini, de sub al căror jug în zadar am încercat să ne eliberăm, toate generațiile. Era în 1881. Da ! Aveam 63 de ani. Din a cui poruncă stă vîrsta mea pe loc ? Și ce dacă stă ? ! M-am oprit pe pămîntul tuturor generațiilor care făcuseră această plîngere. Porumbul, oamenii, rîurile, vîrstele, răsar, cresc, înfloresc, mor, pier. Singură plîngerea noastră rămîne. Stau uneori noaptea și mă gîndesc : să fiu eu singurul osîndit să rămîn cu ochii deschiși ? La un tîrg din Pacaraos, să fi fost prin 1768, auzisem că împuternicitul din Michivilca nu dormea nici el. Să fi dat cineva vreun ordin să existe o rasă de oameni treji, osîndiți să-și amintească, să nu-și găsească somnul pînă nu găsesc plîngerii noastre dezlegare ? Atunci, poate că n-o să ne mai aflăm odihna niciodată. Nu. N-am dormit. Mi-am amintit ce s-a întîmplat cu noi în timpul războiului.

În apropiere de casa lui Fermín Espinoza, stînd în șa, călare pe calul meu Cortavientos, scufundat pînă la burtă într-o mare de nea, am privit candela ce-o ardea Yanacocha. Să-mi amintesc : *don* Cristó-

bal de Rojas, *don* Domingo de Agüi, *don* Felipe Chaso, *don* Juan Marcelo, *don* Antonio Espíritu şi tînărul Lorenzo Chavalía, căpeteniile din satul nostru : ochi, feţe, trupuri, păr, umbre plînse.

— Chileni blestemaţi ! hohoti Juan Marcelo, chileni fără pic de inimă, cu cei mari şi cu cei mici ! Sub ce acoperiş şi-or fi petrecînd iarna copilaşii noştri ? Păsările *sicha* n-au cîntat la vremea semănatului. O să avem un an geros !

Grindina îi albea părul grăbindu-i bătrîneţea.

— De ce plîngi ? îl întrebă Lorenzo Chavalía. Războiul e război. Dacă am putea, am trece prin foc pămîntul chilenilor de la un cap la altul.

— Mi-a fost dat să văd, tinere, multe războaie, l-am întrerupt eu. Am văzut văduve plîngînd peste trupurile bărbaţilor lor seceraţi în floarea vîrstei. Eu însumi am rămas orfan. În afară de trufia şefilor, nimic bun n-aduce războiul.

— Chileni blestemaţi ! hohotea întruna Juan Marcelo.

Tînărul Chavalía îşi ridică mîinile.

— Cel puţin şapte chilene or să-şi blesteme zilele.

Aşa a fost ! Pe drumul mare, în apropiere de Huarautanbo, vicleanul Chavalía se oferi să servească drept călăuză unei patrule de chileni cheflii, pe care oamenii lui Próspero Lucano i-au surprins apoi lîngă peştera Umancatay. Aici şi-au aflat mormîntul !

Incendiul mistuia turla bisericii din Yanacocha. Din cartierul Tambo supravieţuia un fum înfricoşat. Vîlvătaia, a cărei strălucire înroşea zăpada de pe Goyllarizquizga, de unde stam şi priveam cum era lăsată pradă fumului truda atîtor generaţii, se lăţea peste cartierul Rabí. Atunci, văzînd incendiul, Antonio Espíritu îşi pierdu minţile. O luă razna şi începu să-şi dea cu pumnii în cap.

— Ce-i cu tine, Antonio ? întrebai.

Cu mîinile lui se lovea, rătăcit ; descălecă, îngenunche în faţa calului meu Cortavientos. „Ca fumul, viaţa noastră", gîndii.

— Am şaptezeci de ani bătuţi pe muchie. În viaţa mea n-am stat în genunchi în faţa nimănui, hohoti Espíritu.

Mînios ca Sfîntul Petru, din biserica din Yanacocha, căzu în genunchi. Îi atîrna o barbă de zăpadă.

— Raymundo Herrera, spui la toată lumea că ai şaizeci şi trei de ani. Eşti mai tînăr ca mine. Se poate. În faţa îndărătniciei tale, mă închin !

— Omul doar înaintea maică-si trebuie să se închine, Antonio Espíritu.

— Cel care ştie, ca mine, că vîrsta le sporeşte pe toate, are minte ca să se închine în faţa celui mai bun. Te-am înfruntat, Herrera. În anul 1880, pe cînd se apropiau chilenii de trecătoarea Chaupihuaranga, ai convocat în Yanacocha un consiliu comunal. Ai spus : „Cei din Lima, care dansau în timp ce chilenii se apropiau de oraş, au pierdut războiul. Inamicul avansează dînd foc satelor. Vin de la Jauja. Numeroasele aşezări de pe malurile lui Mantaro sînt un pumn de cenuşă. Obştile care n-au ştiut să-şi pună bine titlurile de proprietate, şi le-au pierdut în incendiu."

Zăpada îi încărunţea pocăinţa îngenuncheată.

— Ai spus : „Să nu ni se întîmple şi nouă la fel ! O generaţie întreagă a luptat ca să obţină în 1705 recunoaşterea titlurilor noastre. Le are în păstrare, *don* Antonio Espíritu, împuternicitul nostru. Este cetăţean de frunte, are gospodărie şi dobitoace. E bogat. Dacă chilenii or să dea foc Yanacochei, or să dea foc în primul rînd casei lui."

— Chilenii, oameni născuţi pe coastă, n-or să treacă niciodată de Nudo de Pasco. Fiind mai în vîrstă şi avînd autoritate, te-am obligat să taci. Cît mă căiesc ! Uite că chilenii pradă acum trecătoarea Chaupihuaranga. Iar ochii mei, pe care i-am crezut slabi de cît mi-am plîns feciorii ce n-o să-i mai văd întorcîndu-se din armată, se umplu din nou ca să-mi plîngă familia pe care acum o părăsesc în gerul ăsta ca să plec, cum m-ai sfătuit, *don* Raymundo Herrera (şi eu, care sînt mai mare ca tine îţi spun *„don")* la Caramarca, pentru a salva Titlul nostru. Nu ştiu dacă slăbiciunea mea, pe care numai durerea

o mai întăreşte, o să mă ţină să ajung pînă la înălţimea aceea.

Cortavientos necheză. *Don* Antonio Espíritu arătă spre mine.

— Titlul nostru a fost salvat fiindcă înduplecîndu-mi îndărătnicia, bătînd-o cu pumnii — îşi puse la loc falca învineţită — cînd au venit chilenii, omul ăsta — buza umflată îi tremură — a scos Titlul din casa mea şi l-a ascuns în casa lui Opa Rosendo. Un smintit e un smintit. (Aici, tinere Chavalía, ai greşit : oamenii nu se împart în chileni şi peruani, ci în buni şi răi, dar şi mai bine, în bogaţi şi săraci. Iar eu, care vărs acum poate cele din urmă lacrimi ale mele, îţi spun : pe Raymundo Herrera, aici de faţă, soldat hămesit de foame şi rănit, un chilean l-a îngrijit şi i-a dat să mănînce. Un chilean a împărţit cu el mîncarea ! Care din moşierii ăştia, atît de viteji cu peruanii, atît de laşi cu chilenii, a făcut aşa ceva ? Un smintit e un smintit. Înduioşîndu-se de frica lui, un chilean mărinimos i-a suflat „strigă trăiască Chile !" Opa Rosendo a strigat „trăiască Chile !" Aşa şi-a salvat coliba. Singura căreia nu i-au dat foc. *Don* Raymundo Herrera îngropase Titlul nostru în cocina lui Opa Rosendo. Acolo a fost salvat !

Arătă desaga unde păstram Titlul.

— *Don* Raymundo Herrera are dreptate : Titlul nostru va fi în siguranţă numai pe culmile cele mai înalte din Caramarca. În Caramarca îl cunosc pe Mauro Lucas, om dintr-o bucată. El va păstra Titlul nostru şi cînd afurisitul ăsta de război o să înceteze să se înfoaie de atîta suferinţă omenească...

Vorbele i se curmară, gîfîi, păli. Mîna lui încercînd să se agaţe de ceva, se opri la inimă. Se prăvăli de pe cal. Şi mort a fost !

N-am dormit nici în noaptea aceea. Mi-a venit în minte un primar al indienilor pe care l-am cunoscut în Ancash, un oarecare Atusparia, care suferea şi el din pricina ochilor veşnic deschişi. L-au otrăvit cei care trebuiau să-l păzească. Aşa cred că a murit. După ce a murit, în zadar au vrut să-i coasă pleoapele. Ochii lui

răzvrătiţi nu se predară. La ce s-o fi uitînd acuma acolo, în pămînt ? La ce-o să mă uit şi eu cînd din mine or să rămînă numai ochii — ochii ăştia care nu se satură să vadă — generaţie după generaţie — aceleaşi plîngeri, aceleaşi amărăciuni, aceleaşi nedreptăţi, aceleaşi înşelătorii, aceleaşi descurajări ?... Rîul Pucush, acum mort, şi-a schimbat de multe ori albia. Numai durerile noastre nu şi-o schimbă !

Surpriza pe care sosind la Rabi au avut-o Yanacochanii

PIEȚIȘOARA DIN RABI : PUSTIE. DRUMUL : pustiu. Colnicul unde trebuia să ne aștepte Lucas : golaș. Exploratorii : nicăieri. Bătrînul Herrera se opri în centru. Scoase Titlul. Citi [1] :

„Preaputernice Domn : în satul Rabi, la 29 de april, anul 1705, don Cristobal Rojas, don Domingo Agui, don Felipe Chaso, don Juan Marcelo, don Juan Ramero, don Antonio Espintu, don Lorenzo Medrano, don Pascual Jacinto, don Lázaro Chavalia, precum și ceilalți conducători de seamă și obștea din numitul departament, la picioarele Alteței Voastre, venim și vă înștiințăm că am fost vătămați foarte de Căpitanul don Gregorio de Paredes, care voiește să ne ia pășunile și terenurile pe care le avem din moși strămoși..."

Sufocîndu-se, se încovoie peste șa dar se luptă cu tusea și o birui. Citi mai departe :

„În satul Espiritu Santo de Chacayán, la cinci zile ale lui decembrie anul 1705, don Raymundo Herrera, căpetenie a Departamentului Chaupihuaranga, în etate de șaizeci și trei de ani, în numele său și în numele satului și obștei din San Juan de Yanacocha, vin și mă înfățișez înaintea Maiestății Voastre și spun : că Maiestatea Voastră a binevoit a porunci să dați în stăpînire pășunile și terenurile

[1] *Textul Titlului care se citează în carte urmează originalul eliberat de Tribunalul din Tarma în 1705.*

care sînt ale indienilor din numitul sat Yanacocha, ce se află mai sus de Guarantarulo, Chinche şi Rabi şi drumul de hotar cu Pomaya ; care numită stăpînire au înţeles-o numiţii indieni în virtutea poruncii date de Maiestatea Voastră şi numirii ca... (rupt) pe care aţi făcut-o în persoana Căpitanului Joseph Calderón de La Barca, care a conferit-o numiţilor indieni a tuturor păşunilor aparţinînd numitului sat cu solemnitatea pe care o dispune legea.“

Îl atacă tusea cu viclenie, îl încovoie ; aşteptarăm să-şi vină în fire. Citi iar :

„Şi toţi numiţii indieni ai obştei se aflară în acest sat San Juan de Banos de Rabi, iar eu don Joseph Calderón de La Barca, judecător numit pentru demersurile conţinute în această hotărîre judecătorească, fiind prezenţi numiţii de mai sus, exhibînd numiţilor indieni Ordinul de a stăpîni păşunile şi terenurile pe care le posedă de la străbunii lor, de principio această posesiune la patru ale lunii şi anului curente, s-au calculat numiţii stîlpi şi terenuri de la San Juan de Banos, care se văd, şi altele unde au fost o biserică veche unde s-a fost ţinut slujbă şi s-au fost îngropat corpuri moarte, şi iarăşi au luat în posesie în numita zi în acest loc a numitelor terenuri şi ogrăzi, numiţii s-au încăpăţînat în ele, au smuls iarbă şi pămînt şi au aruncat pietre în semn că sînt stăpîni.“

Atunci descălecă, se aplecă smulse iarbă, se aruncă la pămînt strigînd :

— Sîntem stăpîni, sîntem stăpîni, sîntem stăpîni !

Numai atunci oamenii din Rabí au ieşit din casele lor strigînd :

— Sîntem stăpîni, sîntem stăpîni, sîntem stăpîni !

Se tăvăliră pe jos strigînd întruna „Sîntem stăpîni, sîntem stăpîni“. Bătrînul se opri. Căpeteniile se apropiară. Îl îmbrăţişară.

— Iertare, *don* Raymundo ! Am trăit în minciună. Vătafii Fernandinilor au trecut pe aici săptămîna trecută şi au spus că Titlul pe care-l ai dumneata este fals.

— Cei cu fața galbenă v-au înșelat.

— Acum vedem și noi. Locotenentul nostru guvernator Fabricio Torilio ne-a spus întotdeauna că Titlul este bun, dar căpitanul Reátegui i-a smuls urechea.

— Ce spui ?

— Acum cinci zile a trecut pe aici o patrulă a Jandarmeriei comandată de acest căpitan Reátegui. L-a întrebat pe locotenent-guvernatorul nostru pe unde umblați dumneavoastră, dar Fabricio Toribio n-a știut să dea seamă. Căpitanul s-a înfuriat așa de tare că i-a brăzdat fața cu o lovitură de bici atît de puternică încît i-s smuls urechea. Ne-a avertizat : „Așa o să fac cu toți cei care n-or să ne dea informații, ori care îi ajută pe yanacochani."

— Unde-i *don* Fabricio ?

— Acasă la el. E rău, foarte rău.

— Du-mă la el.

Într-adevăr era rău. Rana i se infectase. În patul lui vechi, dîrdîia de febră.

— Te las, Raymundo, murmură el.

— Odată te-ai rostogolit de pe cal, ți-ai rupt coastele și te-ai făcut bine.

— De data asta am să mor, Raymundo.

Se îndreptă.

— Știu că în vreme ce-a dormit, Titlul nostru a căpătat o boală minunată. Vreau să-l văd înainte de a muri !

— Fie ! spuse bătrînul. Se aplecă, scoase Titlul din desagă. O lucire de neîndurat încrustă cu aur odaia în care se zbuciuma muribundul. Așezat pe un sac de orz, sculptat de lumină, bătrînul îi luă mîna : simțeau că se topesc în aceeași căldură. Bătrînul puse Titlul la loc. În piețișoară îl așteptau autoritățile.

— De ce ai nevoie, Raymundo Herrera, ca să-ți îndeplinești nemuritorul tău proiect ? îl întrebă Rosendo Aire.

— Ne puteți găzdui ?

— În care casă vreți voi.

— Ne puteți face de mîncare ?

— O să ți se întindă masa.

— Puteți să-l primiți cum se cuvine pe topograful nostru ?

— O să fie omenit cum trebuie.

— Puteţi să ne daţi cai de schimb ?

— Toţi caii noştri sînt la ordinul tău.

Pe colnic se ivi Inginerul călare pe Cortavientos, călăuzit de Constantino Lucas. În urma lui, cîntăreţii şi slugile. Ieşirăm să-l aclamăm. Solemn, mai întîi, apoi zîmbitor. Inginerul răspunde la plecăciunile noastre.

— Rabí îl salută pe ilustrul profesionist care întocmeşte planul pămînturilor uzurpate ale marii obşti din Yanacocha. Trăiască Inginerul ! strigă Rigoberto Hipólito.

— Trăiascăăă !

Se auzi cîntînd un clarinet. Pinchesapo scheaună. Are obiceiul ăsta : scheaună cînd aude muzică. Îşi scoate vioara : începe Dansul cerbilor. Aşezat pe o piatră, înconjurat de obştenii de frunte care îi toarnă rachiu, Inginerul bate din palme. Bătrînul pleacă împreună cu autorităţile. În uşa casei lui Hipólito, singura de aici care are acoperiş de calamină, arată munţii.

— De aici, cît ai face drum de trei zile, e numai pămînt uzurpat. Hipólito !

— *Señor ?*

— Dă ordin să se adune bătrînii din Rabi şi, dacă se poate, bătrînii împrăştiaţi pe la sălaşe. Care sînt aici oamenii cei mai bătrîni ?

— *Don* Herculano Crispín, fraţii Robles şi Eloy Valle au luptat în războiul cu Chile.

— Alţii, mai bătrîni, nu sînt ?

— Leoncio Guzmán zice că e cel mai bătrîn.

— Unde e ?

— La sălaşul lui din Acaca.

— Adu-l încoa'.

— Nu umblă.

— Aduceţi-l pe targă.

— Cînd aveţi nevoie de ei, domnule Herrera ?

— În noaptea asta.

Hipólito se duce să caute un cal de nădejde.

— Mîncarea domnului Inginer e gata, vesteşte o femeie.

Rabi a fost la înălțime ! Ce mîncare, domnule ! Ce găină ! Ce *humitas !* Ce cartofi galbeni ! Ce veselie ! Autoritățile din Rabi dau ordin să fie postate santinele pe toate drumurile : dacă Jandarmeria ne dă de urmă, să ne vestească din timp. Încurajați de sprijinul pe care ni-l dă satul Rabi, sîntem plini de bucurie. Noaptea cade peste cătunul împodobit cu steaguri. Șterse tricoloruri peruane flutură deasupra colibelor. Pentru prima oară de atîtea săptămîni ne odihnim într-un loc sigur.

Cu toate acestea, dumneata, *don* Raymundo, n-ai dormit.

Atunci şi-a amintit de cele întîmplate acolo în 1890

NU MAI TOT VORBIŢI CĂ RAYMUNDO HERrera e om cu arţag. Raymundo doarme puţin iar nesomnul te face arţăgos ; eu îmi dau seama fiindcă eu, Lorenzo Chavalía, la fel n-am dormit de cînd vărsatul mi l-a luat pe Basilio, băiatul meu cel mic.

E adevărat că venind la Caramarca, l-a împroşcat pe Mauro Lucas cu vorbe aspre. Ba mai mult ! Haide, limbuţilor, spuneţi adevărul pînă la capăt ! De ce s-a mîniat Raymundo Herrera ? Eu vă povestesc ce-am văzut cu ochii mei : după războiul cu Chile, autorităţile din Yanacocha ne-am hotărît să ne luăm Titlul înapoi şi în anul 1890 ne-am dus la Caramarca. Sînt martor : Raymundo Herrera — care tocmai rămăsese văduv după moartea Bartolinei Valle — atît se înflăcărase la gîndul de a-l lua înapoi încît tot drumul — cinci zile la dus şi cinci zile la întors, săracii, că proşti am mai fost, aşa ne-am închipuit — n-a dormit. Sînt martor : de cum am ajuns în ţinuturile calde, Raymundo Herrera porni să cumpere tot felul de bunătăţuri pentru a le dărui lui Mauro Lucas, care avea în păstrare Titlul nostru, mere, piersici, *paltas*, pasiflore, gutui, *lucumas*, fructe de corosolier. Minuni pe care clima rece din Caramarca nu le cunoaşte ! Sînt martor : a ales cu tot dragul cele mai bune fructe. Unei băbuţe care alegea la Tomayquichua piersici pentru prefectul din Huánuco, i-a spus : „Sîntem oameni nevoiaşi şi vrem să-i facem un dar unui nevoiaş de-al nostru ce ne apără dreptul

asupra pămînturilor. Vinde-ne, surată, piersicile astea şi să-ţi plătim pentru cît te-ai ostenit cu ele !

— Am cinci guri de hrănit, frate.

— Atunci o să punem mînă de la mînă să adunăm cîţi *centavos* avem.

Aşa a fost.

Ispititoarele daruri încovoiară umerii noştri tot timpul drumului. Sînt martor : înflăcărarea era atît de mare încît Raymundo Herrera, de absenţa căruia clevetitorii se bucură — umblă cred prin Tarma — ca să-i păteze onoarea, n-a dormit. Într-o zi neguroasă, aşa cum aveau să fie mai tîrziu şi inimile noastre, intrarăm în Caramarca. Blestemat cătun, ascunzişul unei inimi blestemate ! Caramarca este o culme. De la depărtare de leghe oamenii de-aici ştiau că Yanacocha venea să-şi ia Titlul. Ajunserăm. La intrare descălecarăm. Cantalicio, care-i aici de faţă, o să-mi întărească spusele : a rămas să aibă grijă de cai. Bătea cu grindină. Cunoaşteţi Caramarca. Portul zăpezilor eterne ! Sînt martor, iară voi şi morţii cărora în curînd am să le dau socoteală, căci durerea ce mi-o pricinuieşte moartea lui Basilio Chavalía îmi sapă puterile, n-or să mă dezmintă nici ei, Raymundo Herrera, el, care e întotdeauna atît de drept şi de neclintit se înclină.

— Sărut pămîntul Caramarcăi ce a ţinut sub oblăduirea sa dreptul nostru.

Un soare ofticos se reflecta slab pe zăpadă.

— Ca să ne arătăm recunoştinţa şi respectul, să intrăm în Caramarca desculţi, propuse Raymundo Herrera.

— Aşa să fie ! exclamă *don* Juan Marcelo. Nu ştia că se osîndea pe sine, fiindcă de la frigul ăsta la scurt timp după aceea i s-a tras moartea.

Printre casele ce înfruntă vîntul la marginea falezelor am căutat-o pe cea a lui Mauro Lucas.

— Nu mai locuieşte aici, ne spune un oarecare Cesáreo. Locuieşte acolo.

„Acolo" era o casă mare, cu două etaje.

— Oare nu vă înşelaţi, *señor* ? Nu vorbiţi cumva despre un alt Lucas ? Noi îl căutăm pe *don* Mauro Lucas, cel care locuia în Bajomachay.

— Ăsta e.

— Dacă aceea e casa lui, dumneavoastră vorbiți despre cineva care-i bogat.

— Acuma e bogat.

Ajungem. Sunăm. Un ins chior, chiorul Ezequiel, sluga lui, căci acum avea slugă, ne-a întîmpinat.

— Am putea vorbi cu Mauro Lucas ?

— Nu stă aici.

— Domnul spune că stă aici.

— Nu cunosc nici un Lucas. Aici locuiește *don* Mauro Lucas — spuse sluga, apăsînd pe *don*.

Fața lui Raymundo, eu îl cunosc, păli de mînie. Glasul lui, nu inima, se înduplecă.

— Yanacocha îl roagă pe *don* Mauro Lucas să primească aceste daruri.

Mîinile lui, nu inima, întinseră darurile. Singurul ochi cu care vedea Ezequiel Cerra se îmbătă privind fructele. Minuni dintr-astea nu cresc la înălțimi !

— Îl anunț, murmură.

Intră. Ieși.

— *Don* Mauro ia masa. Vreți să așteptați ?

— Am bătut pînă aici cale de cinci zile, spuse Juan Marcelo, negru de mînie.

— Nu face nimic. Așteptăm cu plăcere, spuse Herrera cu glasul, nu cu inima. Soarele ce suia pe cer, nu ne încălzea. În ușa sculptată apăru, în sfîrșit, *don* Mauro Lucas. Gras. Mătăsos. Mișcări domoale. Vorbe apăsate.

— Cu ce vă pot fi de folos, domnilor ?

Ne privi cu trufie. Eu știu din ce stofă e făcut trufașul. Ah, cît de bine știu ! Am văzut în fața ochilor o auroră roșie vopsind zăpezile. Am strîns cuțitul în mînă.

Raymundo Herrera, glasul său, nu sufletul, se înclină :

— Obștea din Yanacocha îți cere să primești nimicurile astea pe care ți le aducem ție, oblăduitor al Titlului nostru, pentru a-ți răsplăti curajul cu care ai ocrotit dovada drepturilor noastre.

Era la amiază. Raymundo, nu știu datorită cărui fapt, doarme puțin. Noaptea amuțește : oboseala îl mohorăște. Dimineața, o dată cu soarele, își revine : vorbește.

— Cine ești dumneata ?

— Sînt Raymundo Herrera, cetățean din Yanacocha, satul al cărui Titlu îl păstrezi.

— Te cunosc, oare ?

— Înainte de războiul cu Chile, căpeteniile din satul nostru, aici de față, ți-am dat Titlul nostru în custodie.

— Nu-mi amintesc.

N-am mai văzut nici soarele înaintea ochilor. Cînd mi-am recăpătat vederea, Herrera, adevărata lui forță, adevăratul lui glas, adevărata lui mînie, îl strîngeau de gît pe Mauro Lucas.

— Spune unde ne ții ascuns Titlul, ori te las fără suflare !

Lucas făcea spume la gură.

— Ai să mori și cînd ai să mori, ai să vezi atunci, vierme, că nici viermii n-or să te primească !

— Raymundo, dacă-l omori, n-o să ne căpătăm niciodată Titlul înapoi ! am strigat.

Îi dădu drumul. Lucas se ridică tușind. Herrera, trupul, nu sufletul lui, se domoli.

— *Don* Mauro Lucas, domn din Caramarca, iartă pe un nenorocit. Mi-am pierdut cumpătul și te-am înfruntat. Mă umilesc de față cu toți. Pedepsește-mă și iartă-ne !

I-am dat lui Lucas să bea rachiu. Și-a venit în fire.

— Nu vreau să am de-a face cu ăsta.

— Cu cine vrei, *don* Lucas, să discuți ? am întrebat.

— Cine e cel mai mare ?

— Eu sînt, care vorbesc, don Lucas, răspunse Juan Marcelo.

— Dacă Yanacocha crede că mă încurajează cu amenințări de-astea, n-aveți decît să încercați. Ce cîștigați cu minciunile voastre și cu forța ? Că mă omorîți pe mine ? Sînt un om trecut prin viață. Tu, Marcelo, ești și tu un om trecut prin viață. Pe lumea asta un singur om știe locul unde stă la păstrare Titlul Yanacochei : eu ! Dacă mor, cum vă mai recăpătați Titlul ?

— Gura ta adevăr grăiește, *don* Mauro.

— În loc să mă speriaţi cu ameninţări care n-au nici un rost, ar trebui să mă cinstiţi, să mă dăruiţi, să vă purtaţi cu mine cu toată grija.

— Tot ce spui e adevărat, *don* Mauro.

— Dar parcă numai Yanacocha ! Cunoscîndu-mă ca pe un om cinstit, multe sate m-au rugat să le ocrotesc Titlurile. Ca să le păzesc, mi-am riscat bunurile. M-am pus în primejdie ! Iar satele recunoscătoare mi-au plătit toate pentru custodie.

— Ai gura aurită !

— Nu-i drept atunci să iau chirie pentru primejdiile ce le-am înfruntat ?

— E drept.

— Yanacochani, sînt bogat şi mă gîndeam să vă iau preţul pe cît nutreţ ar fi mîncat o vacă — şi ce vacă face cît face Titlul ăsta care apără lanuri de grîu, cîmpuri semănate cu cartofi, cîmpii, trecători, cordiliere ! — în anii în care v-am ţinut cu atîta cutezanţă în custodie, şi acum mă căiesc că am făcut-o, Titlul.

— Yanacocha niciodată nu te va putea răsplăti destul, *don* Lucas.

Ne înclinăm. Trupurile, nu sufletele noastre.

— Aşa mă gîndeam, dar după ce ucigaşul ăsta a vrut să-mi ia suflarea cu mîinile lui nesăbuite, să mă mulţumesc cu o plată atît de neînsemnată ?

— Omul ăsta o să fie biciuit în faţa ta, *don* Lucas. Cîte bice porunceşti să primească pentru obrăznicia lui ?

— Ce cîştigă un senior dacă ia pielea de pe spinarea unei slugi ?

— Ce ne ceri, *señor* ?

Le arătă o pîrloagă.

— Cu toţii aţi fost de faţă la nesăbuinţa lui. Oare e drept să scăpaţi plătindu-mă numai cu bani ?

— Înţelept grăieşti, *don* Lucas.

— Curăţaţi-mi cîmpul ăsta de pietre şi de buruiană. Şi căutaţi-mă după aceea !

Ne întoarse spatele, intră în casă.

O lună ne-a trebuit ca să dăm la o parte pietrele şi încă una ca să smulgem buruiana. La începutul lui apri-

lie, *don* Mauro Lucas ne primi. A ieşit, a cercetat cîmpul. N-a spus nici un cuvînt.

— Eşti mulţumit, *don* Lucas ?

— Toată Caramarca ştie că omul ăsta m-a înfruntat. Una ca asta nu poate rămîne aşa !

— Cum putem, domnule Lucas, să-ţi închidem rana asta căpătată pe nedrept ?

— Lucrînd.

— Ce dorinţă ai acum ?

— Am nevoie de un gard care să-mi împrejmuiască acest cîmp.

— Iartă-mi, *don* Lucas, neîncrederea. Ce garanţie avem noi că o să ne înapoiezi Titlul ?

— Nu-ţi ajunge cuvîntul meu ?

— Să-ţi vorbesc deschis ?

— Da.

— N-avem încredere.

Don Lucas, eu însumi am luat obiceiul de a-l lua cu „*don*", se încruntă.

— Yanacochani, vi s-a dus buhul pentru îndărătnicia şi pentru neîncrederea voastră : fiindcă văd că nu v-ajunge cuvîntul meu de domn, iată, ca să vă dovedesc buna mea credinţă, vă dau Titlul.

Scoase Titlul. Recunoscurăm scoarţele căptuşite cu piele de ied. Mişcările lui : domoale. Vorbele lui : trufaşe. *Don* Juan Marcelo îl primi tremurînd. Îl cîntări, întineri, îl cercetă, îmbătrîni.

— Lipsesc foi din el !

— Bineînţeles că lipsesc. Voi n-aveţi încredere în *don* Mauro Lucas, *don* Mauro Lucas n-are încredere în voi ; cine-mi garantează mie că o să duceţi lucrul la bun sfîrşit ? Aici aveţi un sfert din Titlu. În ziua în care o să terminaţi gardul, o să vă dau şi restul.

Era în aprilie. L-am terminat în iulie. Mauro Lucas cercetă gardul.

— Bine ar fi dacă cei din Caramarca ar şti să construiască aşa frumos ca yanacochanii. Îmi place cum aţi lucrat. Să bem pentru asta.

Ezequiel, nătîngul, aduse un burduf de rachiu.

— Şi Titlul nostru, *don* Mauro ?

— Aici aveţi al doilea sfert.

— Şi restul ?

— După ce-o să construiţi cocinele.

Isprăvirăm cocinele : acum îi trebuiau grajduri. Era în decembrie : ploile nu ne lăsau să lucrăm. Am reînceput în martie. Isprăvirăm grajdurile : acum îi trebuiau adăpători. Isprăvirăm în iulie. Era început de august cînd ne întoarserăm la Yanacocha. Cu Titlul !

Şi îl aveam acum la mine în desagă.

— Am Titlul ! am strigat. Să coste cît o costa, tot am să întocmesc planul, şi o dată ce-l avem, o să începem lupta din nou. Nici un sacrificiu n-a fost în zadar. Bătălia continuă !

— Ce se întîmplă, domnule preşedinte ? mă întrebă Agapito Robles trezindu-se.

— Dormi, fiule !

Mă aşezai să aştept ziua. Zorii ce se iveau suri mă pătrunseră pînă în inimă. Lupta continua ! N-avea să se piardă din cauza slăbiciunii mele ! Nesomnul îmi întoarce simţurile pe dos. Sînt clipe cînd trupul meu e vată, sînt clipe cînd e plumb. Îmi vin atunci în minte toate femeile cu care am petrecut scurte răstimpuri din drumul meu. Sînt nopţi în care îmi amintesc de Justina Aire, pe care o lăsasem grea într-un cîmp semănat cu orz, acolo în Taquiambra, atît de devotată, însufleţindu-mă întotdeauna : „Ce-ţi pasă de sacrificii, Raymundo, n-o să murim înainte de a ne face dreptate." Acum nici nu mai ştiu pe unde i-o fi mormîntul. Alteori mă gîndesc la Rosenda Mayta, care mi-a dat grîu amestecat între atîţi copii frumoşi pe acest Amadeo Herrera, care mi-a înfipt întotdeauna un ghimpe în inimă. „Tată, de ce risipeşti dumneata de pomană moşia noastră bătînd drumurile fără nici un rost ? Cîte recolte nu s-au dus pe plîngerile astea ? Şi cu ce te-ai ales ? Că ne ţii în nevoi şi că îţi rîd în nas autorităţile ! Mai bine nu m-aş fi născut în Yanacocha !"... Stau şi mă gîndesc. Cum era Benita Lucas ? Faţa nu mi-o amintesc bine, dar simt şi acum mirosul ei, mirosul femeilor ce trăiesc dorind. Din ce fruct m-am înfruptat ! Plecam de la ea doar ca să mă întorc. Plîngerii pe care o înaintasem în 1860 i-a

lipsit un timbru şi am pierdut recursul din vina mea. Din vina mea ? Eu nu mă gîndeam decît să mă întorc şi să mă vîr iar sub velinţele Benitei. Dar mutulica mea de Concepción Soto, mutulica mea ? Unde mai găsesc eu o fată atît de dulce, atît de iubeaţă, atît de molcuţă ? Fără femeile astea care mi-au încălzit pielea bătută de grindina nenorocirilor, fără ele poate aş fi dormit şi eu. Mă gîndesc la Mardonia Márin, nevasta mea de-acum. Şi la băieţii mei mai mici. Asta îmi dă puteri ca să rămîn treaz. Cîtă vreme n-o să se termine de întocmit planul, cîtă vreme plîngerea o să rămînă cu ochii deschişi, n-o să-i închid nici eu pe ai mei !

În Pomayaros, ținut înghețat din pricina climei sale dar mai cu seamă pentru felul cum am fost primiți

BĂTRÎNUL CUPRINSE CU PRIVIREA PUSTIETATEA din Pomayaros și se întoarse către Constantino Lucas.

— N-ai spus că în Pomayaros or să ne aștepte cu cai de schimb și cu merinde ? Nici măcar porci nu văd !

— Așa au făgăduit, *don* Raymundo, explică Lucas înțepat.

— Iar de exploratorii noștri, ce să mai vorbim !

Isaac Carbajal și Exaltación Travesaño ne așteptau sub o streașină.

— Ce e cu voi, Exaltación ?

— Nu vrea nimeni să ne primească, *don* Raymundo. Le e teamă. Acum cîteva zile a trecut pe aici patrula căpitanului Reátegui. I-a chemat pe toți în piață și le-a spus : „Nu vă întreb nici măcar încotro se duc yanacochanii. Dar băgați de seamă : cum aud că i-ați ajutat ori i-ați găzduit, mă întorc. Și voi mă cunoașteți pe mine !"

În colț apăru o turmă de lame. Bătrînul îl opri din încetineala lui pe păstorul care venea la urmă.

— Ești bun să-mi spui unde locuiește don Pascual Jacinto ?

Păstorul se uită spre coline.

— A murit.

— Nu a murit.

Păstorul ridică din umeri.

— Atunci o fi pe-aici.

— Nu poate umbla singur. Nu vede.

Amurgul pîrpălea fațada bisericii. Ne apropiarăm cuviincioși. Ce biserică din departament se poate măsura cu frumusețea lespezilor ei, cu groaza în fața Judecății de Apoi pictată pe pereți ei ? Ne făcurăm cruce. Ne rugarăm din tot sufletul. Apoi ieșirăm. Bătrînul străbătu piețișoara agale. Un copil desculț îl trase de marginea tăioasă a *poncho*-ului.

— Ce vrei, băiețaș ?

— *Don* Pascual Jacinto vrea să vă vorbească.

— Pe el îl căutăm și noi.

Copilul îi arătă o bancă de piatră. Pe jumătate înghițit de noapte un cerșetor ne zîmbea cu extraordinara blîndețe a nevăzătorilor. Robles se apropie.

— Bună ziua, bunicule.

— Bună seara, îl corectă orbul care simțea înserarea după frigul ce s-a lăsat. E adevărat că autoritățile din Yanacocha întocmesc un plan ca să lupte contra uzurpatorilor ?

— E adevărat, bunicule !

— E adevărat că se opresc rîurile ? Să nu mă minți ! Ochii mei nu văd dar urechile mele aud și e mult de cînd nu mai aud clipocind apele.

Bătrînul Herrera își trecu mîna peste frunte.

— Pascual Jacinto, timpul și-a ieșit din minți iar de urgia asta n-o să scăpăm pînă cînd oamenii n-or să se lecuiască de frică ! Ca să ne înfrîngem lașitatea trebuie să întocmim planul și pentru asta trebuie să găsim vechile pietre de hotar.

Neîncrederea întinse trupul orbului cum ai întinde un arc.

— De unde știu eu că sînteți obșteni și nu slugi ale proprietarilor ?

Agapito Robles îi luă mîinile într-ale sale.

— Pipăie mîinile astea, bunicule ! Astea-s mîini de viclean ? Cîte recolte au zbîrcit pielea asta ?

Agapito strînse cu iubire mîinile orbului. Cerșetorul zîmbi.

— Cum îți zice, fiule ?

— Agapito Robles Broncano, delegatul obștei din Yanacocha, bunicule.

Viclenia reîntineri chipul bătrînului.

— De şiret ce eşti te-au ales ! De oameni ca tine avem nevoie noi, necăjiţii.

Glasul îi slăbi.

— Nu mai sînt pietre de hotar ! Le-au dinamitat moşierii, dar eu tot ştiu una care a rămas. Acum o sută de ani şi mai bine, Pomayaros şi Yanacocha erau în mare vrajbă din pricina unei femei frumoase fără pereche. Añada îi zicea. Pentru zîmbetele ei bărbaţii din Pomayaros şi Yanacocha ne băteam cu cuţitele ; a trecut o generaţie şi am hotărît să ne împăcăm. Aici în piaţa asta ne-am jurat frăţie pe veci ; ca să sărbătorim împăcarea asta, am înjunghiat trei tauri. În ziua ospăţului Yanacocha ne-a dăruit un clopot. Înlăuntrul clopotului ăstuia stă scris în bronz că Pomayaros este o anexă a Yanacochei. Este sau nu o piatră de hotar ?

Îl aplaudarăm. Dădurăm fuga la clopotniţă. Mauro Huaynate suit pe umerii lui Cipriano Guadalupe, cercetă clopotul pe dinăuntru cu lanterna lui cu baterii.

— E adevărat ! strigă.

Şi citi :

— „Clo...pot... dă...rú...it... de... obş...tea... din... Ya... ma...co...cha..."

— Şi altceva ?

— „A...nex...ei... sa...le... San...tia...go... Pomayaros... în... anul..." Nu se vede !

— Ceara mă-sii !

— „A...nu... o mie... opt... sute... şapte...zeci..."

Huaynate bătu clopotul a primejdie, pe urmă a bucurie, pe urmă iar a primejdie. Sătenii ieşiră de prin casele lor, se apropiară cu neîncredere.

Bătrînul strigă :

— Nerecunoscătorilor din Pomayaros ! Iarna trecută mi-aţi lăsat în faţa uşii, ţeapăn, trupul lui Amargo Tolentino. Eu l-am făcut bine.

Îi ocărî mai departe.

— În martie mi l-aţi adus făcut bucăţi pe băiatul lui Santiago Basilio. Eu i-am pus oasele la loc. Datorită mie umblă. Dacă într-o bună zi Basilio o să aibă nepoţi cu

care să se joace, mi-o datorează mie. Asta mi-i mulțămirea ?

Ros de remuşcare în faţa furiei bătrînului, Santiago Basilio îi ieşi în cale :

— Iertare.

— În ziua în care ţi-am dat băiatul vindecat mi-ai făgăduit o noatenă. Nu mi-ai dat-o nici pînă azi.

— Sînt un nerecunoscător.

— Unde-i oaia mea ?

— La mine în ogradă.

— A făcut miei ?

— Ai doi noateni.

— Taie-i ca să-i dai o masă renumitului topograf care întocmeşte planul pămînturilor noastre.

— Cînd vine Inginerul ?

— E acasă la alde Leyra. A rămas să danseze. Unde e rost de mîncare şi muzică se lipeşte numaidecît. Mai bine ! Măcar n-o să ştie că în obştea noastră sînt sate care se dau lesne bătute.

— E adevărat că planul chinchenilor e gata ?

— E adevărat.

— E adevărat că aduci Titlul ?

Fără să-i prevină, Agapito Robles scoate Titlul. Strălucirea lui orbeşte oameni şi cai. Un foc nebun unge faţadele caselor mizere din Pomayaros. Sătenii se împrăştie ţipînd. Abia cînd îşi dau seama că nu-i arde se întorc în lumina în care Agapito Robles citeşte :

— *„În satul Yanacocha, la douăzeci ale lunii iulie una mie şapte sute cinci, înaintea noastră, căpitan* don *Agustín Peláez del Yunco, Locotenent-General, Coregidor în numele Maiestăţii Sale, Jude şi mai presus Legiuitor din provincia numită Tarma, ne-a fost înfăţişată o jalbă cum că* don *Cristóbal Rojas, Judecător comunal,* don *Juan Romero,* don *Antonio de Espiritu,* don *Lorenzo Mediano,* don *Pascual Jacinto,* don *Petro Caucha şi toţi ceilalţi din obştea satului Yanacocha"...*

— *„...Fiindcă n-am fost plătit regelui birul pe morţi şi pe absenţi cum iaste îndeobşte cunoscut... care păşuni se află la mai bine de patru leghe de sălaşul Pomayaros..."*

— Mai zi o dată !

— *„...care se află la mai bine de patru leghe de sălaşul Pomayaros...“*

— Aşa e ! urlă chiorul Tolentino.

— *„...şi toate numitele pietre de hotar se află la mai bine de trei sferturi de leghe şi la o leghe şi la două leghe şi între pietrele de hotar sînt cuprinse ocinele : Conarpigua, Ebanmatin, Coscayán...“*

— Ştiu piatra de la Coscayán ! exclamă un ins cu obrazul supt.

— Yanacocha are dreptate ! strigă chiorul Tolentino. Uite Titlul, negru pe alb. Dumnezeu să te binecuvînteze, Raymundo Herrera ! Mergem cu voi ! Nu ştiam că aveţi Titlul. Oamenii galbeni ne-au înşelat. Vătafii de pe moşii şi jandarmii bat cordilierele şi ne bagă frica-n oase cu pedepsele lor. Nu-i nimic ! Mergem cu voi ! Dăm oameni şi cai ! Ai auzit de Lucero ?

— Drept să-ţi spun, nu.

— E un murg care poate să meargă cinşpe zile la rînd.

— Mă mulţumesc şi cu pehlivanul ăsta al meu.

— Atunci i-l dăm Inginerului şi dacă nu i-o plăcea, i-l dăm pe mînzul meu, Patriota. O să-i şadă bine !

— Trăiască Pomayaros ! strigarăm.

Pomayaros e cu noi. Vestea asta ne întăreşte mai mult decît rachiul din trestie de zahăr al Tolentinilor.

— Gata, ţi-am tăiat berbecul. Dau şi eu de la mine o găină, *don* Raymundo, îi spune chiorul.

Cuvintele lui ne dau curaj. De zile întregi ne hrănim numai cu *mote* [1]. Mîncînd bătrînul se însufleţeşte.

— Ce păcat că nu-i aici Inginerul !

— Alde Leyra l-or fi cinstind cum se cuvine.

— A spus să-l aşteptăm aici.

— Aici sîntem în primejdie, e de părere delegatul Robles. Orice trădător poate sufla o vorbă. N-ar fi mai bine să urcăm iar cordiliera Culebra ?

— Şi Inginerul ?

— O să-l aducă oamenii de ordine.

[1] Terci de mălai sau de crupe.

— Mai bine îl aşteptăm aici. Agapito, ai numit paza contra somnului ?

— Noi pomayarinii venim cu dumneata, *don* Raymundo, anunţă Tolentino.

— Bun ! Oamenii mei au nevoie să se odihnească, spune bătrînul.

În Pomayaros singura casă în stare să ne găzduiască este aceea a tolentinilor. Acolo am mas peste noapte dar nu ne-am odihnit. Nu ne-ai lăsat să dormim. Ai tuşit toată noaptea.

Iar ce-i mai rău : Inginerul n-a apărut.

Atunci şi-a amintit de cele întîmplate acolo prin o mie nouă sute paişpe

NU, N-AM PUTUT SĂ DORM. NOAPTEA aceea am petrecut-o amintindu-mi de tot ce mi s-a întîmplat în 1914. Oamenii n-au mai avut tăria să-l urmeze pe Inri Campos. Ne pierduserăm cu totul curajul în prima călătorie pe care o făcusem la Pangoa. Bătrînul Herrera privi santinelele ce-i păzeau nesomnul : moţăiau. În 1914, la fel, oamenii nu mai putură îndura. În gura peşterii i se păru că vede, oi fi nebun, trupul voinic al lui Inri Campos. Nesomnul îmi ia minţile. Mi se întîmplă să văd uneori stele în nopţi fără stele, ori să nu le văd cînd cerul e spuzit. Obştea din Yanacocha, îmi ard ochii, făcea zarvă în Piaţa Armelor ce i se arăta în amintire. Vuietul ajunse la turnul bisericii cînd, tăiat în soare, semeţ, pe calul său alb, se ivi Inri Campos. Zarva se şterse. Cîinii bătură în retragere scheunînd slab. Mulţimea încremeni. Inri Campos înaintă flancat de cei patru fii ai săi : Gumersindo, sculptat în cutezanţă ; Seferino, cu nelipsitu-i zîmbet pe buze ; Celestino cel cu paşi de jaguar, mustăţi de jaguar, ochi de jaguar pentru fetişcane ; şi Cipriano, mic de stat dar mare şiret. Bătrînul Inri Campos se postă ceremonios în mijlocul pieţei. Tobele se ghemuiră într-o tăcere mai vastă decît trecătoarea.

— Fraţilor ! De o lună de zile ţinem un consiliu comunal ca să vedem ce-i de făcut cu sărăcia asta a noastră. Tineri şi vîrstnici, bunici şi nepoţi au recunoscut cu toţii că nenorocirile noastre, ca şi

drumurile, sînt fără sfîrşit. Fiinţa omenească are o singură umbră. Noi avem două : foamea se ţine după noi pe unde umblăm. Cunosc lumea : am urcat cărările cele mai înalte din Pasco, am trecut prin focul nisipurilor din Ica, am coborît în păduri. Foamea a fost singurul cîine care s-a ţinut după mine.

Soarele încrustă un vultur în cerul strălimpede. Inri Campos ridică mîna. Larma se domoli.

— În urmă cu o lună, aici, în piaţă, socotind că sărăcia noastră n-are mîntuire, am hotărît să purcedem în căutarea unui pămînt nou unde să nu fie stăpîni. Putem avea un asemenea pămînt. Peste munţi, dincolo de locul unde rîul Mantaro rupe malurile, ştiu o cîmpie cu copaci din belşug, cu păsări şi cu peşte : cîmpia Gran Pangoa. Acolo niciodată nimeni n-a rostit cuvîntul „al meu".

— Pangoa, Pangoa, Pangoa !

Strigătul plesni mulţimea precum pietrele o apă.

— În Gran Pangoa o să întemeiem Yanacocha Nouă. O să semănăm, iar recoltele le vom împărţi între noi în aşa fel încît să se sature fiecare, fără să ne uităm la banii nimănui. În Yanacocha Nouă copiii noştri vor creşte liberi ca peştii rîurilor ce brăzdează acest minunat ţinut. Vă făgăduiesc : mic şi mare va mînca pe săturate. Nimeni n-o să ne alunge de pe pămînturile astea !

— Trăiască Yanacocha ! strigai.

Oboseala nopţii mi se risipise.

— Trăiască Yanacocha Nouă ! mă corectă Inri Campos.

Înflăcărarea muzicanţilor jupui pielea de pe tobe. Ca boabele de porumb ce se îmbulzesc la gaură cînd se rupe un sac prea plin, se îngrămădiră în jurul lui oamenii.

— O clipă, Inri Campos ! strigă Remigio Robles, un vechil de la Huarautambo, om nelipsit de la orice înghesuială ca asta. De ce-i întărîţi să plece pe necăjiţii ăştia ? De ce-i minţi că îi călăuzeşti spre un Sat Nou ? Tu ai, ca şi Raymundo Herrera, şaizeci şi trei de ani. Ştii că nu găseşti nicăieri un Sat Nou. De cînd e lumea

şi pămîntul sînt unii mari şi alţii mici, unii care poruncesc, alţii care ascultă. Fiecare cu răsplata lui. Stăpînii se bucură de lumea asta, iar noi o să ne bucurăm de cealaltă. De ce-i amăgeşti pe amărîţii ăştia ? Tu nu îi duci într-un Sat Nou. Îi duci într-un sat ce se va clădi ca să-ţi adăpostească ţie atotputernicia. Îi întăreşti pe nerozi cu vorbe mincinoase să-şi lase casele, făgăduindu-le un viitor ce va fi mai rău decît trecutul.

— Trăiască Yanacocha Nouă ! strigai.

Remigio Robles arătă spre mine.

— Raymundo Herrera, să se audă bine ce-ai spus ! Iar în ziua în care Inri Campos o să ajungă stăpînul pămîntului pe care cu atîta îngîmfare îl botezi Yanacocha Nouă, asupra ta, să cadă blestemul păcatelor !

Îl arătă pe Inri Campos.

— Omul ăsta vă duce la pierzanie ! E puternic, viclean, învăţat cu primejdiile, iar fiii lui, aici de faţă, sînt oameni în toată puterea. Or să pună piciorul în scară. Cu buna ori cu răul or să vă silească să le daţi ascultare. Sluga de azi o să fie stăpînul de mîine ! Aşa e de cînd lumea !

Inri Campos îi răspunse :

— În ziua cînd or plînge stăpînii tăi după slugărnicia ta să vorbeşti. Acuma ţine-ţi gura şi cască ochii !

Calul lui despică mulţimea de oameni, se opri în faţa unui moş şi a unei babe, îmbrăcaţi amîndoi în zdrenţe.

— Cum te cheamă ? întrebă.

— Celestino Robles.

Arătă spre vechil.

— Cine-i ăsta ?

— E feciorul meu, Remigio Robles.

— Ce duci în trăistuţa asta ?

— Oasele străbunilor mei. Le-am dezgropat din cimitir.

— Şi de ce le-ai dezgropat ?

— Ca să se odihnească în cimitirul din Yanacocha Nouă.

Se întoarse spre vechil.

— Ai auzit ce-a zis taică-tău ? Pe lîngă zdrențele de pe el, omul ăsta duce cu el oasele moșilor, ale străbunilor, ale străstrămoșilor tăi. De ce ? Pentru că el știe că ele or să-și găsească adevărata odihnă în ziua în care alți Robles or să crească pe un pămînt bun, unde viața nu înseamnă numai să mori de foame și să tremuri de frig. Vrem să uităm totul și să ne naștem din nou pe un alt pămînt, unde viața omului să nu fie o pedeapsă.

Remigio Robles nu clipi.

— În numele stăpînului de la Huarautambo, vă spun de pe-acuma că cine pleacă, pleacă pentru totdeauna. Inri Campos vă amăgește. Nu vă pierdeți capul. De bine de rău aici aveți ce mînca...

— Lăturile ce rămîn de la porcii stăpînilor tăi. Asta mîncăm, slugă !

— Minți ! Doar se vede cît ești de tare !

— Eu fur ca să mănînc. Eu ca să mănînc berbeci mint că s-au prăvălit de pe stînci. În butucul de ocnaș plătesc pentru tăria asta. Tare frumos mai sînt ! Omul e un animal scîrbos : singurul care moare de foame cu ochii la mîncarea de care nu cutează să se atingă.

— Trăiască viitorul ! strigai. Privii cerul limpede ca viitorul.

— Trăiască viitorul ! strigă și obștea.

Alde Campos se împrăștiară. Seferino care răspundea pe drum de bătrîni, ordonă oamenilor lui să pună chingile pe măgari. Celestino controlă cu grijă încărcătura cea mai de preț : apa.

— Înainte ! strigă Inri Campos.

Un tunet de tobe îi răspunse. Plecarăm. Cîntînd din trompete și din tobe coborîrăm, trecurăm rîul Chaupihuaranga, începurăm să suim cordiliera. Soarele ne bătea fără milă. Noaptea ne prinse lîngă Chacayán : bătrînii și copiii nu rezistă la drum. Oamenii din Chacayán, înfricoșați de amenințările lui *don* Medardo de la Torre, nu ne primiră. Dormiră în cîmp. Abia cînd înnoptă mai bine oamenii din Chacayán ne ajutară cu știuleți verzi, cu cartofi fierți cu pastramă, rupte toate din spaima lor. Alde Campos cutreierau tabăra, îngrijind

de răniți, îmbărbătîndu-i pe bătrîni, răcorindu-i pe cei arși de soare, înveselindu-i pe copii.

Soarele ne deșteptă. Păsările *sichas* cîntau. Femeile pregătiră de mîncare. Începurăm urcușul. O coastă pe care nimeni n-a mai uitat-o niciodată ! Ajunserăm aproape de vîrf cînd alde Molle, tatăl, fiindcă era bătrîn precum și băiatul care sărise ca să-l salveze, se prăvăliră. Buf, buf !... fac trupurile cînd cad. Inri Campos îngenunchie.

— Erau bărbați dintr-o bucată. Au murit sub soare. Fericită moarte le-a fost hărăzită, și-au să se bucure în veci de pomenirea noastră. N-am de ce să-i plîng. Din contră. Aș fi fericit dacă și-ar aminti oamenii de mine cu mîndria cu care o să-mi amintesc eu de ei. Să mergem !

Pornirăm mai departe. Ajunserăm sus în luminiș. Noaptea ne-a prins pe costișă. Alde Campos cutreierau tabăra și împărțeau țuică și mîngîieri. Oamenii se prăbușiră într-un somn molipsitor. Eu n-am dormit. Soarele m-a prins tot în picioare.

— Soarele nu ne iubește. Soarele ține cu stăpînii ! se văicări Eustaquio. Șchiopăta. După căzătura asta n-a mai putut pune piciorul pe pămînt. Șchiopul Eustaquio i-a rămas numele pînă în ziua de azi.

— Te înșeli, îi spusei. Soarele care ne stoarce de vlagă trupurile, seacă rîul Mantaro. Numai pe vreme de-asta de secetă e cu putință să treci prin vad.

Coborîrăm toată ziua. Un coborîș peste măsură de primejdios. Ținîndu-ne unul de altul coborîrăm. Coborîș vrăjmaș în care nici măcar nu puturăm să punem un semn la groapa Bollarzilor ! Ferice de ei ! Eu zic că sînt norocoși cei care mor fără să știe că oamenii nu se căiesc pentru ceea ce fac, ci pentru ceea ce nu fac. Ne așezarăm tabăra în fundul trecătorii. Prea rupți de oboseală. Prea îndurerați. Prea răniți. Făgăduielile pe care ni le făceau alde Campos nu ne aduceau alinarea. Eustaquio, șchiopul cum i se spune pînă în ziua de azi, căzu în genunchi.

— Inri Campos, inimă de aur, nu te supăra. Inima mea te va urma pînă va dobîndi cei doi metri de pămînt,

singurul pămînt ce va fi al meu pe lumea asta, dar trupul meu, piciorul meu sucit, nu mai merg. Nu mai pot să merg. Inri, frate al meu mai mare, sînt slab. Umilit îţi cer îngăduinţa de a mă întoarce.

— Te întorci la sclavie, Eustaquio.

— Iartă-mă şi binecuvîntează-mă, frate mai mare !

— Ai să mănînci lăturile de la porci.

— Asta mi-e soarta.

Văduva Bollardo îngenunchie şi ea :

— Inri Campos, nici tu nici inima ta bună n-o să-mi dea înapoi trupurile dragi ale copiilor mei. Au trăit împreună, au murit împreună ! Pentru mine viitorul poate fi numai trecut.

— Pentru copiii tăi frumoşi, de care o să-şi amintească yanacochanii, te rog, nu da înapoi. Mai rabdă cîteva zile.

— Inri Campos, inimă de aur, nu semăna vrajbă. Trupul meu şi inima mea nu mai pot îndura chinul. Binecuvîntează-mă !

Bătrînul Campos strigă :

— Nu vă înfrunt !

Ponciano Guadalupe, proaspăt însurăţel, îşi arătă rănile de pe picioare.

— Nici eu nu pot să merg mai departe.

— Nici pe tine nu te înfrunt ! Chiar dacă te întorci fiindcă te cheamă înapoi trupul tînăr al nevesti-ti. Bine ! Întorceţi-vă ! O să mergeţi împreună cu feciorul meu, Gumersindo.

Arătă spre mine :

— Raymundo Herrera, cutreieră tabăra şi vezi cine nu poate să meargă mai departe !

O sută dintre noi hotărîră să se întoarcă. Gumersindo Campos formă convoiul. Inri Campos hotărî să împartă apa. Ne despărţirăm. Noi ne văzurăm de drumul nostru. Era numai urcuş. În vîrf găsirăm cîteva peşteri. Aprinserăm focuri. Focurile şi mîncarea ne încălziră. Ca să mai alunge mîhnirea celor sfîrşiţi, alde Campos cîntară şi dansară. În zadar ! Alde Requís, alde Crispin, alde Bonilla şi multe alte familii nu apucară dimineaţa.

Acum drumul cobora. Soarele se îndîrjea. Bătrînii nu mai puteau. Marianó Requis se întinse pe jos.

— Raymundo ! mă strigă.

— *Don* Mariano ?

— Urgie eşti tu ori minune ? Te cunosc de cînd erai copil. Eu am luptat în războiul cu chilenii. La Miraflores mi-au veştejit braţul. Tu aveai pe-atunci şaizeci şi trei de ani. M-am uitat întotdeauna la trupul ăsta al tău slab, mînia rea şi faţa brăzdată de amărăciune. Raymundo Herrera, cine eşti tu ? Spune-mi acuma că tot mor !

— Nu poţi să mori la trei zile de Pangoa.

— Nu mai apuc s-o văd, Raymundo. Pînă aici mi-a fost dat să trăiesc. Nu vreau să rămîneţi în urmă din pricina mea. Am văzut cum arată viitorul la faţă. Îmi ajunge !

— Îţi las o tigvă cu apă.

— Nu-mi trebuie.

— Primeşte-o ! Dacă te lăsăm fără apă setea noastră o să rămînă însetată.

Coborîrăm mai departe. Soarele ce murea dezvălui în vale o domoală răsucire.

— Rîul Mantaro ! strigă Seferino Campos, ieşit din minţi.

— Pariacaca, cel născut din cinci ouă ! Slăvit să fii ! strigai.

Oamenii, oamenii noştri răpuşi de oboseală, se emoţionară. Poposirăm. Femeile făcură de mîncare. Alde Campos supravegheau apa : mai era numai pentru bătrîni şi copii. Dar ce să ne pese de sete ? Ce să ne pese de nesomn ? Ce să ne pese de oboseală ? Yanacocha Nouă, strigînd, cu picioarele de vată, cîntînd, plini de bucurie, coborîrăm. La amiază ajunserăm la malul lui Mantaro. Locul are lemn din belşug. Aprinserăm focul, mîncarăm, ne veselirăm, cîntarăm. Inri Campos ştiuse un vad dar de cînd fusese el la Gran Pangoa rîul îşi schimbase cursul.

— Fraţilor, voi, care aţi crescut pe cordilierele neclintite, nu ştiţi că aici natura e schimbătoare ca o muiere ? În pădure rîurile se umflă şi scad după cum

le e placul. Raymundo Herrera şi Seferino Campos trec în fruntea patrulelor ce vor porni să caute un vad. Ceilalţi se vor odihni. Cîţiva buni ţintaşi or să mă însoţească să vînăm *huanganas*. Să vedeţi ce gustoasă carne au ! Pădurea n-are nevoie de păstori. Aici se găsesc din belşug animale bune de mîncat ! Anibal Quinto, tu trăiai prinzînd *suches* în lacuri ; află că în rîurile astea peştii sînt blînzi, aici n-a pătruns încă viclenia industriei...

Eu o luai spre sud, Seferino spre nord. După-amiază dădui peste o plajă întunecată de papagali. Acolo Mantaro se domolea într-un vad lat de trei sute de metri.

Mă întorsei.

— Vad ! dădui de ştire de departe.

Alde Campos pregătiră trecerea rîului. Dar nici ei, care erau cei mai destoinici, nu putură opri apa din iuţeala ei să nu-l ia pe copilaşul lui Magno Cipriano. Rîul nu azvîrli trupul înapoi.

— Nu sînt necăjit ! spuse tatăl. Morţii din cimitire au flori. Florile se ofilesc. Floare veşnică i-o fi pruncului meu spuma apelor. Înainte !

Maimuţele ne întîmpinară pe malul celălalt cu ţipete. O lume de papagali americani ameţeau copacii uriaşi. Printre pădurile de palisandru şi hăţişuri zărirăm acoperişurile unor case.

— E un sat de *amahuacas* [1] spusei.

Inri Campos trecu înainte cu steagul. Strigă :

— Pace ! Oameni sărmani din Yanacocha îi salută pe *amahuacas,* vestiţi pentru dibăcia lor de a mînui arcul. Pace !

Nici un răspuns de la nimeni. Oamenii îşi părăsiseră colibele. În vetrele lor găsirăm cenuşă caldă.

— S-or fi temînd de noi ?

— Cei care răzbesc pînă aici nu vin să dea, vin să ia.

— Poate că da, poate că nu. Indienii *amahuacas* îşi părăsesc casele din timp în timp. Aşa e obiceiul la ei.

— Ale voastre să fie ! ne autoriză Inri Campos.

Ni le împărţirăm făcînd larmă. În sfîrşit, un aco-

[1] Trib indian din Perú.

periş ! O minune de pămînt : în faţă curgea un rîu cu apele înţesate de peşti. Intrarăm în apă. Mă credeţi ? Îi prindeam chiar şi fără plasă : bărbaţii cu coşurile, femeile cu poala. Mîncarăm pe săturate.

Dis-de-dimineaţă Inri Campos ne adună într-un fel de Piaţă a Armelor din Yanacocha Nouă. Ne înştiinţă : azi o să împărţim pămîntul ! Fiecare o să fie stăpîn şi nici unul n-o să fie stăpîn ! La început Pariacaca s-a născut din cinci ouă. Cinci trupuri s-au născut din cinci ouă. Pariacaca s-a bătut cu Huaylallo. Trei sute de coline au sfărîmat în lupta lor ! Lumina contra întunericului ! Ca să-l răpună pe Huaylallo, Pariacaca, s-a preschimbat în cinci ploi : ploaia roşie, ploaia verde, ploaia neagră, ploaia galbenă, ploaia albastră. Pariacaca a biruit şi pe urmă ne-a împărţit nouă lumea, înainte ca oamenii să ajungă să rostească vorba „al meu". Cuvîntul ăsta nu era în limba noastră. Blestemat fie ceasul în care am învăţat să rostim asemenea vorbe ! Purced la împărţirea pămîntului ! Mai întîi or să primească pămînt văduvele şi bătrînii şi orfanii, apoi bărbaţii şi femeile. Nimeni n-o să rămînă fără lot ! În numele soarelui, purced la împărţirea pămîntului !

Îl aplaudarăm. Solemn, sculptat în aşteptare, Inri porni arătînd în dreapta şi în stînga :

— Aici ridicăm biserica ! Aici şcoala, primăria ! Numai închisoare n-o să clădim ! Yanacocha Nouă o să fie pămîntul oamenilor liberi !

Aşa credeam şi noi. Pămîntul era mănos. Erau de toate, din belşug. Prin faţa Yanacochei Noi curgea un pîrîu, un braţ al rîului. Dar aşezarea era fără ieşire ! Să cobori Pangoa era un chin, să urci însemna să mori pe drum. Trecută înflăcărarea primei săptămîni, lumea începu să murmure. Într-o seară bărbaţii hotărîră să-i vorbească lui Inri care stătea sub un copac şi se gîndea.

— Inri Campos, vrem să-ţi vorbim !

— Vă ascult.

— Inri Campos, oamenii murmură. Spun că suferim şi ne ostenim de pomană. Spun că pămîntul pe care ni l-aţi împărţit e nefolositor.

— Cum este ?

— La ce-o să ne folosească ce sămănăm dacă roadele n-or să iasă de aici niciodată ? Nu este nici o ieşire. Două cordiliere se ridică între recoltele noastre şi oamenii care fac negoţ.

— Raymundo Herrera, aici de faţă, a găsit un vad ca să trecem rîul Mantaro ; tot el o să găsească şi o ieşire. Herrera, îţi dau mînă liberă : să iei oameni şi mîncare. Caută o ieşire.

Alesei zece băieţi cunoscuţi pentru curajul lor. Am pregătit pentru drum apă şi merinde.

Le-am spus aşa :

— În zori o să ne împărţim în două patrule. Una o s-o ia spre nord, cealaltă spre sud. Om da pe undeva de vreo spărtură în ura pe care zidul ăsta o are pentru noi. Să încercăm, fraţilor, să ne întîlnim peste două zile tot aici, în piaţă.

Pornirăm la drum. Ne tăiarăm cărări cu securile. Şi merserăm, şi merserăm, şi merserăm. Nu aflarăm nici o ieşire. Făcurăm cale întoarsă.

În ceea ce ar fi trebuit să se cheme piaţa Yanacochei Noi, i-am întîlnit pe cercetaşii lui Celestino Campos. Învinşi !

Inri Campos ne dădu ordin :

— Mai căutaţi. Trebuie găsită o ieşire, cu orice preţ !

Am înlocuit oamenii care se întorseseră răniţi. Pornirăm iar, o dată cu soarele. Strîngîndu-le cu greu de prin desagi, femeile ne dădură floricele de porumb, resturi de brînză şi *chancaca*. Coca, din fericire, aveam din belşug. De data asta umblarăm patru zile. Tot nu găsirăm nici o ieşire !

I-am spus atunci lui Inri Campos :

— Frate mai înalt decît copacii înălţaţi ca să ne umbrească, nu găsim nici o ieşire. Cordiliera nu se înduioşează în nici un loc de suferinţa noastră !

— Mai căutaţi !

— Uită-te la cer. Curînd dau ploile. Va fi cu neputinţă să ne întoarcem. Crezi că mai putem trece Mantaro cînd or da ploile ? Vadul măsoară trei sute de metri cînd rîul e liniştit. Dar acum cît o fi măsurînd ?

Inri se opri. Era mai înalt, ori l-am văzut eu mai înalt ? Eu dorm puțin : ochii mei au obiceiul să se înșele.

— Fraților, nu vă despărțiți de casele voastre. O să ne întoarcem la Yanacocha ca să ne luăm ce ne trebuie. Nu vă pierdeți curajul. Aici e pămîntul viitorului !

Nimeni nu-i răspunse. Cine credea în viitor ?

Ne întoarserăm. Cinci zile ne-au trebuit să ajungem la Mantaro. Era de netrecut ! Dar nu și pentru niște băieți destoinici ca frații Campos. Ei știau să construiască plute. În toată regiunea se găsește cu prisosință lemn pentru plute. Ei supravegheară construirea plutelor. Ei ne trecură rîul pe toți. Se duceau și veneau cu plutele. Dibăcia lor să fi trezit oare gelozia rîului Mantaro ? Așa o fi fost ! Ei care ne trecură pe malul celălalt, fără să piardă nici un om, pierdură controlul plutei la ultimul drum pe care-l făcură. Un val se rostogoli asupră-le și îi răsturnă. Pașii de jaguar, ochii de jaguar pentru fetișcane, mustățile de jaguar ale lui Celestino Campos pieriră în valuri, se ridicară, se cufundară pentru totdeauna în apa vrăjmașă.

Inri Campos își sfîșie obrazul cu unghiile, dar nu vărsă nici o lacrimă.

— Să mergem !

Ce e mai rău ? Să fie cald, ori să fie frig ? Să fie soare, ori să fie ploaie ? Cortavientos îi zice calului meu. Cortafangos [1] ar trebui să-i zic. La jumătatea lui noiembrie zărirăm în depărtare Yanacocha. Trecînd pe podul Yanahuancăi, Exaltación Huaynate, muzicantul, își aruncă toba în rîu. Ne întorceam umiliți. Ne împrăștiarăm în tăcere pe la casele noastre.

— Convoc consiliul ! Mîine ! strigă Inri.

Încă rupți de oboseală, ne adunarăm, a doua zi, în Piața Armelor. Vorbirăm pînă se înnoptă. Cei care prinseseră drag de Pămîntul cel Nou stăruiau să ne întoarcem, iar cei pe care-i lovise necazul (Remigio Robles, n-ai venit, îți sînt recunoscător) spuneau că era o nebunie să ne mai gîndim la el.

[1] Taienoroaie.

— Că judeca drept, că judeca strîmb, fiecare spunea cîte ceva. Tu de ce taci, Inri ? Luminează-ne ! spusei.

Noaptea înjunghia colinele.

Inri spuse :

— Trebuia să prevăd ! Recunosc că m-am înşelat. Drumul ăsta a dat greş din pricina mea. Am plătit pentru asta. Celestino Campos şi Seferino Campos, care pentru mine erau mai buni decît toţi cedrii pădurii la un loc, n-or să mai crească. Dar suferinţa nu mă înmoaie. N-o să ne dăm bătuţi !

Nimeni nu răspunse.

— Să hotărîm de bunăvoie. Ridicaţi mîinile. Cine vrea să rămînă ?

O pădure de braţe se ridică.

Inri Campos căpătă culoarea orzului.

— Cine vrea să plece ?

Vreo treizeci ridicarăm mîinile. Inri Campos îşi puse mîna pe inimă.

— Yanacocha a hotărît să rămînă ! Nu mai am nimic de spus ! Vina e a mea ! N-am pregătit bine călătoria, dar o să-mi vînd vitele, o să-mi vînd sălaşele şi-o să-mi cumpăr unelte ca să pot căuta mai lesne o ieşire. Curaj !

Bătrînul Travesaño îngenunchie :

— Campos, suflet bun, tot ce ai agonisit tu o viaţă întreagă n-o să-ţi ajungă să cumperi o duzină de amărîte de lămpaşe.

Noaptea făcu tristeţea lui Inri Campos încă mai adîncă.

— Blestemată să-mi fie sărăcia ! Blestemată fie sărăcia care te face să minţi şi să furi ! Cu unghiile n-o să spargem stîncile. Blestemată fie calicia care slăbeşte curajul bărbaţilor ! Blestemată frica şi mai cu seamă blestemat să fie Inri Campos care nu-i poate lecui de boala asta pe oamenii din satul lui ! Mîna omului trebuie să se întindă ca să lupte, nu ca să cerşească. Sîngele meu nu rabdă robia. Eu plec !

Bătrînul Robles îngenunchie.

— Inri Campos, suflet mare, nu ne blestema ! Omul e fricos, dar e mai mult nenorocit decît fricos. Viaţa

noastră e grea ; cu blestemul tău o să fie de neîndurat. Iartă-ne !

Inri se întoarse încetişor. Uşa casei lui îi înghiţi trupul voinic. Nu-l prinseră zorile în Yanacocha !

Atunci, în uşa odăii unde şi-l amintea, bătrînul Herrera desluşi faţa plină de amărăciune a lui Inri Campos.

— Ce faci aici, *don* Inri ? strigă.

Inri Campos îl privi cu o tristeţe infinită.

— Dacă vii să ne spui că trebuie să plecăm de-aici, să căutăm pămînturi noi, te înşeli. Eu n-am să îngădui să ameţeşti oamenii. Drumul, *don* Inri, nu este să fugi ci să te baţi cu cei ce vor să ne silească să plecăm.

— Ce e, *don* Raymundo ? întrebă Isaac Carbajal, speriat că-l aude pe preşedintele Herrera vorbind de unul singur.

— Omul ăsta se înşeală, spuse bătrînul arătînd spre uşă.

— Nu e nimeni în uşă, *don* Raymundo.

Ceilalţi oameni se sculară şi ei. Bătrînul îi dojeni cu asprime :

— Ne cerem pămîntul înapoi din 1705. De două sute cincizeci şi nouă de ani umblăm să ne căutăm dreptatea. În van !

— Am plecat de treizeci de zile din Yanacocha, domnule preşedinte, spuse Agapito Robles. Eşti bolnav. Tuşeşti întruna şi nu dormi. Nesomnul îţi tulbură minţile.

— Fie ce-o fi, o să întocmesc planul ! Nici tusea, nici somnul n-or să mă biruie. Singurul lucru de care am nevoie este să mă ţineţi de vorbă. De acum înainte, la sfîrşitul fiecărei zile, va fi numită o pază împotriva somnului. Somnul abia aşteaptă să mă prindă să închid ochii. Dar nu mă prinde el ! Agapito Robles !

— *Señor !*

— Numeşte o gardă care să-mi ţină de urît peste noapte.

— Acuma, *señor* ?

— Chiar acuma !

— Requis, Basilio, Bonilla şi Crispín, rămîneţi cu domnul preşedinte !

Bătrînul se apropie de noi : Cel care o să doarmă o să străbată mîine prima leghe desculţ. Eu am răbdat două sute cincizeci şi şapte de ani fără să dorm. Vouă vă cer numai cîteva nopţi. Atît cît să ne isprăvim planul !

Ne aşezarăm în jurul lui. Se linişti ; începu să vorbească despre o călătorie pe care moşii noştri o făcuseră la Gran Pangoa şi să aiureze povestind despre un oarecare Inri Campos care credea el că ne urmărea. Mă fură somnul. Cînd am deschis ochii, bătrînul mă privea cu mînie dar şi cu un fel de compătimire.

— Iartă-mă, domnule preşedinte ! Am aţipit un strop.

— Un strop ?

Prin uşă răzbea obrăznicia unei noi zile.

Bonilla deschise ochii şi dădu să se ridice.

— Nu-mi găsesc pantofii.

Bătrînul i-i arătă.

— Aici sînt, adormitule ! Nu v-am spus c-o să vă pedepsesc ? Ca să ducem lupta asta avem nevoie de bărbaţi, nu de sclifosiţi. O să faceţi toţi prima leghe desculţi !

— A plouat, *don* Raymundo. Pămîntul e ud. Oamenii se pot îmbolnăvi se împotrivi delegatul.

— Nimic !

— Mai bine să mă biciuiţi sau să mă puneţi să plătesc. Dau cincizeci de *soles* pentru repararea acoperişului şcolii.

— Nimic !

Despre ceea ce pricinuieşte împuţiciunea oamenilor

LUSTRUIAM CIZMELE INGINERULUI CÎND se înfăţişă înaintea mea un ins bine îmbrăcat, cu o căutătură urîtă.

— Eşti sluga topografului ?

— Sînt ajutorul lui.

— Tot aia-i.

— Nu-i tot aia, domnule. O slugă e un cadou. Pinchesapo, nătărăul, e o slugă. Eu nu sînt un cadou, sînt un angajat.

— Nu mă face să pierd timpul cu tîmpenii ! Anunţă-l pe stăpîn că sînt aici.

— Cine sînteţi ?

— Nu te priveşte.

Inginerul scrie o scrisoare prietenului său, Ministrul Lucrărilor Publice.

— Poate să-i scrie şi Fecioarei Maria ! Anunţă-l, pe toţi dracii !

Inginerul ieşi.

— Cu ce vă pot fi de folos, domnule ?

Fudulul schimbă macazul.

— E vorba de o mică chestiune particulară, domnule Inginer. Mai bine să stăm de vorbă în camera dumneavoastră.

Am lustruit mai departe ghetele, dar am auzit totul prin gaura cheii.

— Domnule Inginer, vin din partea Primului Cetăţean din provincia noastră. Vă aduc salutul lui împreună cu o invitaţie.

— Despre cine-i vorba ?

— Ştiţi dumneavoastră despre cine-i vorba, domnule Inginer. Persoana este informată că întocmiţi planul pămînturilor Yanacochei. Am să fiu franc : persoana n-ar vrea ca dumneavoastră să terminaţi planul.

— Se gîndeşte să mă împiedice cumva ?

— Nu e vorba să vă împiedice deloc, domnule. Doreşte pur şi simplu să stea de vorbă cu dumneavoastră.

— Şi dacă nu mă duc ?

— Veţi avea de suferit, domnule Inginer.

— Am semnat un contract ca să întocmesc planul acesta. Dacă nu-l respect, pierd cinci mii de *soles*.

— Lucrurile astea se pot aranja, domnule Inginer.

— Să mă gîndesc.

— Eu n-aş mai sta pe gînduri. Se aud tot felul de zvonuri : Comandamentul 21 vrea să-i înveţe minte pe ţărani. Ţărănimea din Yanacocha este foarte turbulentă şi plină de sine. Obştenii vor să reactualizeze drepturi din perioada colonială. Prin lege aceste titluri au expirat. Dacă alte obşti din Pasco fac la fel ca yanacochanii, toate proprietăţile vor fi puse în primejdie. Stăpînii legitimi s-au dus la Lima şi au aflat că există instrucţiunile de a se pune capăt acestei revolte.

— A întocmi un plan nu înseamnă a te revolta.

— E mai rău : înseamnă a submina proprietatea. Eu mă limitez la a vă transmite o invitaţie, domnule Inginer. Cînd doriţi, plecăm. La poartă ne aşteaptă caii pregătiţi. În două zile sîntem la Yanahuanca.

— Tupayachi !

— Stăpîne !

— Încarcă tachimetrul şi instrumentele. Plecăm.

— Unde mai plecăm, stăpîne ?

— La dracu', e bine ?

Plecarăm la Yanahuanca. Ajunserăm a treia zi, după amiază.

— Prin pieţe se găseşte întotdeauna cîte cineva care să se zgîiască : intrăm mai bine prin ogradă, domnule Inginer.

— Tupayachi !

— Stăpîne ?

— Ţi-e foame ?

— Cînd nu mi-e foame mie, domnule Inginer ? Ştiţi ce-am visat ? Că mergînd pe Cordillera Negra am intrat într-o trecătoare şi am descoperit — închipuiţi-vă, domnule Inginer ! — am descoperit un filon de pilaf de orez cu carne de raţă : filonul se pierdea taman în Brazilia. Am coborît în pădure. Vă amintiţi de pădurica aceea în Qaskipata, în drum spre rîul Carbón ? Chiar aşa am visat, numai că palmierii, în loc de nuci de cocos, făceau *churrascos* [1], frigănele, brînză. Minuni, săpîne !

— Ai să-ţi găseşti pădurea asta în bucătărie, flămînzilă. Nu uita să le dai ceva şi muzicanţilor.

Urcară scările. În încăperea enormă, în picioare, înaintea unei mese, Inginerul văzu un costum negru, cu faţa gălbuie, ochii vii, mustăcioara rară.

— Poftește, domnule îl invită.

Desluşi apoi o uniformă — un căpitan de jandarmi.

— Inginer... îl corectă el.

— Asta rămîne de văzut, răspunse costumul negru. Înţeleg că ai avut unele dificultăţi cu autorităţile şi că ai stat închis în diverse ocazii.

— Pentru idealurile mele !

— Pentru poliţie nu există idealuri : există antecedente.

— Sînt un om de ştiinţă recunoscut în multe ţări străine. Dumneavoastră mă confundaţi.

— Poliţia din Huancayo te-a prins că aveai în buzunar mai multe livrete electorale. Ori mint ?

— Eu am mai multe personalităţi ce corespund fiecăreia din aptitudinile mele pentru ştiinţă ori pentru artă.

— În orice caz, jurisdicţia noastră nu admite aşa ceva, domnule Inginer. Doctorul, aici de faţă, principalul proprietar din provincie, dezaprobă activităţile dumitale.

— Eu îmi îndeplinesc numai obligaţia profesională.

— Munca dumitale atentează la interesele legitime. Planul pe care dumneata îl întocmeşti îl lezează pe doctor.

---

[1] Carne friptă pe jăratec.

— I-am spus trimisului dumneavoastră că dacă nu-mi respect contractul pierd zece mii de *soles*.

Costumul negru îşi vîrî mîna în buzunarul interior al sacoului, scoase un plic, îl puse pe masă, lîngă o călimară.

— Ai aici douăzeci de mii de *soles !*

— Nu, vă mulţumesc.

— Nu fi prost, Inginere. În viaţă cinstea este o piedică. Un om ca dumneata nu trebuie să-şi piardă timpul prin bărăganurile astea, spuse uniforma.

— Dumneata probabil că n-ai văzut niciodată douăzeci de mii de *soles* la un loc ! exclamă costumul negru. Pune gheara pe ei !

— Nu, mulţumesc.

— Morţii put, Inginere ! exclamă uniforma.

— Ce vreţi dumneavoastră să spuneţi, căpitane ?

— Vreau să spun că atunci cînd un om moare, se împute. Serviciul te face să asişti la tot felul de lucruri. Am văzut odată, în sud, o mulţime de morţi. Victime ale erorii unui delegat ! Era vorba la fel de o măsurătoare de pămînturi, dar nu ca a dumneavoastră, o măsurătoare clandestină, ci una legală, autorizată de Prefectură. Delegatul din Calmana a venit să-mi ceară garanţii. I-am cercetat hîrtiile, am văzut că totul era în regulă şi i-am spus : „E-n regulă, dă-i drumul ! Te sfătuiesc numai ca obştea dumitale să umble cu un prapur cu Inima lui Hristos. Armata răscoleşte toată zona căutînd nişte tîlhari. Prapurul o să vă ajute să vă deosebească. Dar în satul acela se afla un dascăl libercugetător, care le-a spus : „Ce prostie ! O să mergem cu un steag roşu !“ Care a fost rezultatul ? Armata i-a confundat şi i-a secerat cu mitraliera. Şaizeci de morţi ! M-am dus să cercetez cazul. Încă mai simt în nări mirosul cadavrelor. De-asta îţi spun că oamenii cînd mor se împut. Umflă banii şi cară-te ! Nu fi prost !

Despre unii care au dat bir cu fugiții și despre alții care l-au dezamăgit la întoarcerea sa, pe niciodată îndeajuns de lăudatul președinte Herrera

COBORÎM LA CACHIPAMPA. PLOUĂ. RĂZBOindu-se cu răpăiala ploii, Agapito Robles înaintează cu steagul. În piață strigă :

— Fraților din Cachipampa, vă salută obștea din Yanacocha. Satul nostru a pornit să-și măsoare pămînturile uzurpate. Fraților...

— Stai ! Pămînturile astea sînt ale domnilor Fernandini, strigă un ins mărunt, cu glasul răstit, îl cunoști și dumneata, acum e cioban la una din fermele noastre.

— Cine cunoaște mai bine decît voi atotputernicia proprietarilor ? E cu putință să ne primiți cu asemenea vorbe nesăbuite ?

— Cine ești tu ?

— Sînt delegatul Agapito Robles.

Mărunțelul scuipă.

— După nume te știu. Ești un șarlatan care umbli să aduni bani cu vorbe meșteșugite. Cunoaștem povestea cu planul. De-aici să știi că pleci cu mîinile goale, escrocule. Ne crezi atît de proști încît să ne închipuim că de bun ce ești înduri greutățile astea ? Umbli după cîștig !

Ploaia nu contenește.

— Vă jur pe steagul ăsta sfînt că nu mă aduce dorința de cîștig. Umblăm să ne recăpătăm pămînturile. Vrem să trăim liberi pe pământuri libere !

Herrera descalecă.

— Stai ! Nu pune piciorul pe pămîntul nostru ! se oţărăşte piticul.

— Eşti dator să mă asculţi, frate !

— Frate eşti cu porcul meu, nu cu mine !

— Trăieşti în minciună, frate !

Bătrînul înaintează. O piatră îi şfichiuie faţa. Bătrînul merge înainte. O altă lovitură îi răzuie pălăria. Se opreşte în loc.

— Atît de stricaţi să fiţi încît să nu vedeţi care vă e prieten, care vă e duşman ? Nu înţelegeţi că venim să vă eliberăm ?

Cel îmbrăcat în *poncho* dă înapoi. Ceilalţi aruncă şi mai tare cu pietre. Crispín se chircește. Dăm înapoi. Bătrînul se bălăbăneşte. Se întoarce : are fruntea plină de sînge. Strigă :

— Fraţilor, cunosc urgisirile pe care le îndurați ! Cei care nu-şi fac orele de lucru sînt bătuţi cu biciul ori sînt puşi în butuc. Noi venim să vă rupem lanţurile. Fiţi buni şi ascultaţi !...

Ferindu-ne de ploaia de pietre, îl tragem îndărăt. Sîngele îi udă *poncho*-ul.

— Fraţilor... !

Carbajal îl trage îndărăt cu de-a sila. Pietrele vîjîie pe lîngă noi. Ne întoarcem.

Cătunele fug de noi. Cînd ne văd venind, oamenii o iau la goană ; ştiu că Reátegui îi spînzură pe toţi cei care ne dau o mînă de ajutor. Din milă, ne lasă în drum cartofi fierţi, bucăţi de pastramă, dar nu se apropie nici unul. Yupaicochanii şi-au luat caii îndărăt. Alţii n-am mai primit de la nimeni. O luăm pe jos.

— Sîntem la o leghe de Astacoco, spune Lucas.

Astacoco ! Numai cînd îi aud numele, mă ia groaza. Astacoco e la o zi de Yanacocha !

— Oamenii din Astacoco ne ajută, spune Lucas.

— Atunci du-te înainte, caută-l pe locotenentul-guvernator şi spune-i să ne pregătească loc de dormit şi să mă aştepte cu copiii adunaţi.

Guadalupe pleacă. Bătrînul tuşeşte.

Şi *luînd-o în jos, cum mergeam pe drumul către Chinche cu titlurile în mînă, ajunsei cu numitul Guvernator şi ceilalţi fruntaşi şi indieni într-un loc unde se află un semn făcut din doi stilpi de piatră veche înalţi ca de o jumătate de* vara [1], *care mai demult fuseseră drugi de ferestre şi spuse Pascual Jacinto, în etate de optzeci şi doi de ani, că acestea erau şi fuseseră întotdeauna semn de hotar şi se chemau Yacup Ricana.*

Oamenii din Yacup Ricana fugiseră şi ei. Am găsit casele pustii. Numai văduva Liborio s-a încumetat să rămînă. Ne aştepta cu mîncare gătită. E sărmană, dar tot a tăiat un berbec.

Bătrînul este emoţionat.

— Nu avem, *señora*, cu ce să răsplătim acuma mărinimia ta, dar Yanacocha îţi rămîne datoare. Carbajal, trece tu în registrul obştei o sută de *soles* datorie către doamna Liborio.

— Mă supăraţi, *señor*, dacă vreţi să-mi plătiţi pentru ceea ce eu vă dau din inimă.

— Dacă ţi-ar prisosi, aş zice şi eu, dar ai cinci copii de hrănit.

Încă o zi şi încheiem călătoria. Înfierbîntaţi de gîndul ăsta, mîncăm şi bem. Bătrînul nu mănîncă, tuşeşte.

— Tuşeşti mult, unchiaşule. N-oi fi fiind ofticos ?

— Oi fi.

— Nu cumva te cureţi ?

— Mare noroc ai avea ! Tuşeşte şi rîde. Crezi că n-am băgat de seamă că la ultimele carnavaluri ai întrecut măsura petrecînd cu nevastă-mea ?

Nu ştiu unde să mă ascund de ruşine.

— Iartă-mi îndrăzneala, *señor !*

Bătrînul mă ia tot timpul peste picior.

— Mardonia Márin, nevastă-mea, o să se-aleagă cu o prăvălie şi cu trei terenuri de pe urma mea. E femeie harnică. Da ! Cine rămîne cu văduva mea, o să vadă de copiii mei. Ei, ce zici, te prinzi să te însori cu ea ?

Nu ştiu ce să răspund. Ca să mă scoată din tulburarea în care mă aflam, Isaac Carbajal aruncă o glumă :

[1] Măsură de lungime egală cu 83,5 cm.

— Dacă nu se prinde el, mă încumet eu. O să am eu grijă de copiii tăi.

— Nu te îngriji dumneata de copii. O să vadă obștea de ei, spune Agapito Robles.

Bătrînul se apropie de văduva Liborio. O apucă de braț zîmbind.

— De ce ne-om fi ciorovăind noi atîta cînd avem aicea o văduvioară ca o floare ? Care bărbat n-ar vrea să se însoare cu mîndrețea asta ?

Văduva Liborio se înroșește. Visează la vreun călător ? Ah, dacă cineva s-ar hotărî să rămînă ! Dar cine ? Pămîntul aici e sărac, clima rece, singurătatea deplină.

— Cu tine mă mărit, *don* Raymondo, rîde văduva Liborio.

— Aștia cică mă curăț.

— Zic și ei în glumă.

Am mas peste noapte la ferma văduvei. N-ai dormit nici în noaptea aceea.

În zori pornirăm mai departe spre Astacoco. Am intrat în sat la amiază. Lucas ne așteaptă cu autoritățile : ne-au pregătit de mîncare. Copiii așteaptă adunați în piețișoară. Bătrînul vine călare spre pîlcul de ciobănași speriați.

— Copii ! Eu sînt Raymundo Herrera, președintele obștei din Yanacocha, care a pornit să-și măsoare pămînturile uzurpate. Veniți cu mine !

Dă pinteni și nu se oprește pînă la stîncile din Taquiambra. Îl urmăm. În sfîrșit, se oprește în fața Mînei lui Dumnezeu : o stîncă formată din cinci degete de piatră deschise spre abis.

— Copii ! Stînca asta este cea mai de seamă piatră de hotar pe care am pus-o cînd am pornit să ne măsurăm pămînturile în 1705. Vreau ca amintirea ei să vi se întipărească în minte pentru totdeauna. Oameni de ordine, biciuiți-i cu toată nădejdea !

Ne-am scos bicele și i-am biciuit fără milă. Copiii țipă îngroziți. Nu ne înduplecăm ! Loviturile de bici le lasă răni.

— Încă !

Şi i-am bătut. În sfîrşit, bătrînul ridică mîna. Se apropie de copiii care plîng în hohote :

— Copilaşi, bicele astea, care pe mine mă dor mai mult decît pe voi, le-aţi primit pentru ca amintirea să nu vi se şteargă din carne. Asta rămîne ! Memoria este de nisip. Dar acum, de cîte ori o să daţi cu ochii de cicatrice...

Hohote de plîns îi acoperă glasul. Bătrînul se apropie de copii. Alege o faţă brăzdată de sînge şi de praf şi de lacrimi. O sărută.

— De cîte ori o să vedeţi urma rănilor, o să vă amintiţi că smintitul, zbuciumatul, disperatul de Raymundo Herrera a poruncit să fiţi biciuiţi ca să nu mai uitaţi cît trăiţi că aici se află cea mai de seamă piatră a noastră de hotar, că ruinele astea au fost capitala străbunilor noştri... Creşteţi în pace ! Să aveţi copii, nepoţi, strănepoţi ! Şi, la timpul vostru, dacă încă n-au să fie liberi, să-i biciuiţi şi voi aici !...

O pală de vînt îi smulge pălăria, îi descoperă obrazul. E multă vreme de cînd bătrînul se ascunde sub pălării lăsate pe ochi, şi gulere ridicate.

— Ce-i cu dumneata, *don* Raymundo ? Ai faţa albastră ! bîiguie Mauro Huaynate.

Bătrînul arată spre lac. Un cîrd de raţe pipernicite se bălăcesc departe de tulburarea noastră.

— E de la apă.

— Nu e de la apă, *don* Raymundo.

Bătrînul îşi trece mîna albastră peste fruntea albastră.

— Atunci or fi cearcănele.

— Nu sînt cearcănele, *señor*. Cearcănele ţi-ar albăstri, cel mult, faţa. Dar dumneata eşti albastru cu totul. Genele, mustaţa, urechile, părul, mîinile îţi sînt albastre !...

Bătrînul nu mai ia seama la Mauro.

— La drum ! ordonă.

Coborîm la Pillao. Pe la amiază ajungem la ferma lui Paulino Quinto. În poartă Crispín şi Guadalupe stau de vorbă.

— Ce-i cu voi aici ? Ziceam că sînteţi la Pillao. De ce-aţi întîrziat ? îi dojeneşte bătrînul.

— Don Paulino Quinto nu vrea să ne împrumute calul lui.

— E adevărat ?

— Am nevoie de cal, *señor*. N-am timp de plimbări. Eu lucrez, bolboroseşte Paulino Quinto.

— Crezi că noi sîntem în plimbare ?

— Nu ştiu.

— Nici că umblă jandarmii după noi nu ştii ?

— Am nevoie de cal.

Fără să-şi ridice ochii la noi, Paulino Quinto intră în ogradă : leagă coşuleţul cu fîn de botul calului, pleacă. Ne vedem de drum. Sîntem rupţi de oboseală, amărîţi, izgoniţi. Atunci, în umbra muntelui, zărim un pîlc de călăreţi.

— Jandarmii !

— Asta ne mai lipsea acum !

Călăreţii înaintează cu încetineală.

— Sînt în uniforme.

— Nu sînt în uniforme.

— De ce se desfăşoară ?

— E Pillao !

— Slavă Domnului !

E Pillao ! Deslușim clar pălăriile, *poncho*-urile, ciorapii pe care-i poartă oamenii din Pillao.

— Dacă-s ei, or să ne dea mîncare !

Pillao vine fără grabă. Un călăreţ ne opreşte.

— Staţi, îndrăzneţilor ! Noi nu sîntem blînzi ca cei din Yacán. N-o să puneţi pietre de hotar pe pămîntul nostru ! N-aveţi permis de trecere.

— Nu venim să vă călcăm. Ne-am terminat treaba. Vrem să trecem în pace spre pămînturile noastre.

— Cine eşti tu ?

— Ai petrecut în casa mea ; ţi-am îngrijit copiii cînd au fost bolnavi. Nu mă cunoşti ? Sînt Raymundo Herrera.

— Nu eşti tu Raymundo Herrera.

— Sînt.

Bătrînul își scoate pălăria. Delegatul din Pillao rîde în hohote.

— Cum să te recunosc cu fața asta dată cu albastru ? Acum pînă și umbra îi este albastră.

Delegatul din Pillao se uită la el, își dă seama de oboseala noastră, de amărăciunea noastră și rîsul i se curmă. Călăreții lui descalecă. Peste măsură de mișcați, ne dau cartofi, coceni de porumb, brînză.

Vine Constantino Lucas. Ne spune :

— Yanacocha ne așteaptă cu un arc de triumf. Frații Huamán or să cînte un „*Huayno* închinat victoriei". De cîteva zile fac repetiție cu taraful.

— Taraf ?

— Da, domnule președinte. Satul a angajat un taraf ca să ne primească.

— N-avem ce sărbători, spune Bustillos. N-am făcut nimic ! Inginerul ne-a lăsat cu buzele umflate. N-avem nici un plan.

— Data viitoare o să-l angajez chiar eu pe Inginer.

— N-o să ne folosească la nimic, *señor*. Dumneata te înșeli. Ce dovedește un plan ? Nimic ! stăruie Bernardo Bustillos.

— Am dovedit ce voiam să dovedesc.

— Și ce voiai să dovedești ?

— Am dovedit că nu putem dovedi nimic. Și cînd toți oamenii or să înțeleagă că e cu neputință să dovedești o cauză dreaptă, atunci o să se dezlănțuie Furia. Vă las moștenire singurul lucru de preț pe care-l am : furia.

Agapito Robles se apropie, îngenunchează, îi sărută mîna albastră.

— Mulțumesc, tată.

— Să dea roade sămînța, Agapito.

— O să umple pămîntul, tătucă.

Toți îngenunchiem ca să-i sărutăm mîna. Bătrînul se luptă cu sufocarea.

— Înainte ! strigă.

Lumina sleită sculptează Yanachoca împodobită cu steaguri. În albastrul care înghite casa lui albastră zărim o pată : copiii de la şcoală şi steagul pe care-l poartă profesorii Eulogio Vento şi Nicolás Soto. Trecem de primii eucalipţi. Carbajal arată cerul, schimbat la faţă. Norul în formă de furnică pe care-l lăsasem în ziua cînd am plecat pluteşte şi-acum deasupra Yanacochei. Cortavientos o ia la trap pe lotul Minaya. Taraful cîntă dansul nostru triumfal : „O să bem din ţeasta trădătorului". Am intrat pe strada Estrella. Mardonia Marín ne iese în cale cu soarele aprins în cerceii de argint. Bătrînul trage de hăţ. Mardonia Marín dă un ţipăt. Bătrînul descalecă. În poarta casei se întoarce. Se uită la noi cu trufie, cu satisfacţie, cu tristeţe albastră.

— Mi-am făcut datoria, domnilor ! exclamă.

Intră tîrşîindu-şi picioarele.

E şase : moare la şapte.

Cum lacul Chaupihuaranga continuă să fie lac însă a încetat să se cheme Chaupihuaranga

ÎNVEŞMÎNTATĂ ÎN NEGRU DAR PURTÎND pe piept inima de argint pe care Raymundo Herrera i-o dăruise în ziua nunţii, Mardonia Marín se ivi în poartă. Lumea se împrăştie jeluindu-se :

— Părintele nostru a murit !

Yanacochanii plîngeau în hohote. Nu le venea să creadă. La începutul oricărei amintiri era bătrînul plecînd ori venind cu plîngerea lui. Puteau să-şi închipuie lumea fără reclamaţia lui neobosită ? Dar n-aveau încotro. Trebuiau să creadă că a murit. Şi nu atît din pricina palorii ce începea să-i învingă albastrul feţei, cît pentru spectacolul de necrezut al ochilor săi închişi.

Autorităţile înveşmîntară cadavrul în costumul pe care bătrînul îl purta la zile mari. Peste trup, dar lăsîndu-i descoperită faţa de neuitat, îi puseră steagul obştei, atît cît rămăsese din steagul sfîşiat de ninsorile, de ploile, de vînturile drumului.

Îl îngropară sub un cer livid. În durerea lor adîncă, autorităţile uitară să anunţe obştile vecine că murise, dar ştirea se răspîndi repede prin toată fosta trecătoare. Veniră delegaţii cu bărci, cu ambarcaţiuni închiriate anume ; zece preşedinţi, cincisprezece delegaţi şi mulţimea urmară catafalcul, după autorităţile din Yanacocha. Intrară în cimitir, puseră coşciugul la marginea gropii care avea să primească în ea — în sfîrşit — somnul bătrînului. Delegatul Robles se pregăti să-l

acopere cu țărîna din urmă. Aruncă un pumn de pămînt peste coșciug, se pregăti să scrie pe lespede data morții. În mirosul greu de grozamă, stătu în cumpănă. Ce dată să scrie ? Cînd murise *don* Raimundo Herrera ? Ce zi, din care lună, din care an ? Era începutul lui 2216 ori sfîrșitul lui 2215 ? Stătea cu dalta în mînă și nu știa ce să facă.

— Cerul ! dădu un țipăt Crispín, plin de groază.

Ridicară ochii : norii stăteau în loc ! Apele paralizaseră de mult. Acum încremenea cerul !

Atunci se auziră pocnete de armă. Escadronul Comandamentului 21 care luni în șir încercase în zadar să-i prindă în cordiliere, dădu năvală pe poarta cimitirului, trăgînd. Ventura Ara, Lino Malpartida și Cecilio Camacho căzură la prima rafală. Fetița Ceciliei Camacho alergă cu pumnișorul ridicat contra jandarmilor : o culcară la pămînt.

O luară la fugă strigînd : socrul fraților Carbajal *l-ați rănit pe ginere-meu ;* nevasta lui Cipriano Guadalupe *să-mi dați bărbatul înapoi* ; bătrînul Juan Robles *l-ați bubuit pe Crisóstomo Crispín ;* judecătorul de pace Magno Valle *eu n-am nici o legătură ;* nevasta lui Basilio *cu ce îmi cresc copilașii ;* Constantino Lucas *m-au mîncat fript.* Nicolás Soto *iertați măcar copiii ;* Teodosio Requis *uite că mai vine un pluton ;* Epifanio Quintana *dau foc satului ;* părințelul Chasan *o să dați seama de asta în fața lui Dumnezeu ;* Alejandrino Güi *să nu mori, copilaș ;* Rigoberto Basilio *ridicați mîinile ca să nu mai tragă.*

Căpitanul Reátegui contemplă cadavrele încremenite, răniții care blestemau ori plîngeau în hohote, spaima fugarilor.

— Încetați focul ! ordonă.

Pe poarta cimitirului, răspîndind un miros de praf, intră al doilea detașament.

— Ai găsit Titlul ?

— Nu, domnule căpitan, răspunse sublocotenentul.

— L-ai găsit pe Inginer ?

— Se aude că ar fi într-un golf, prin apropiere, domnule căpitan.

— Îmbarcarea !

Trupa urcă în şalupele rechiziţionate ce se legănau la chei.

— La Yanachuanca ! ordonă căpitanul Reátegui.

Şalupele porniră cu încetineală. De-a lungul coastelor coborau mai multe femei ţipînd : mamele morţilor. Crezînd că apa o să le împiedice să-i ajungă din urmă, soldaţii se întoarseră cu spatele. Dar unul dădu un ţipăt : ajunse la mal, ca şi cînd între pămînt şi apă n-ar fi existat nici o deosebire, mamele porniră mai departe pe lac.

— Cu toată viteza ! strigă căpitanul Reátegui, fără să ştie dacă trebuie să creadă ori nu.

Mamele se grăbiră şi ele. Larma se preschimbă în cîntec :

Ce fel de curcubeu e negrul curcubeu
ce se înalţă ?
Pentru duşmanul din Cusco groaznică săgeată
ce se luminează.
Pretutindeni o ploaie cu grindină jalnică bate.
Inima mea presimţea
în fiece clipă,
pînă şi-n vise, sperîindu-mi
somnul,
musca cea albastră vestitoare de moarte ;
durerea nesfîrşită.

Era Apu Inca Atawalpaman, cîntecul ce-l îngîna durerea străbunilor *quechuas* acum patru sute şi mai bine de ani !

Soarele se face galben, noaptea cade
tainic ;

Cîntau mamele urmărind şalupele ticsite.

— Mai repede !

— Dacă dau mai tare crapă motorul, răspunse sergentul, sfîrşit.

— N-are decît să crape !

Şalupa ţîşni pe apă. Mamele cîntau acum :

S-a sfîrşit în vinele tale
sîngele ;
s-a stins în ochii tăi
lumina ;
în străfundul stelei celei mai adînci a căzut
privirea ta.

Geme, suferă, umblă, zboară înnebunit,
sufletul tău, porumbel drag ;
în aiurare, se tînguie, suferă
inima ta dragă.
De pedeapsa despărţirii veşnice
inima ta se frînge.

— Ascunde-te acolo ! ordonă căpitanul Reátegui. Barca se refugie în bancul de pîclă. Mamele pieriră.

— Opreşte motorul !

Căpitanul îşi duse arătătorul la buze. Cîntecul funebru se depărtă. Ca să mai însufleţească trupa, Reátegui scoase din raniţă o damigeană cu cognac. Bău şi le-o întinse soldaţilor nervoşi. Duşca îi calmă. Aşteptară aproape o oră ; apoi, convins că pîcla îi protejează, căpitanul hotărî :

— La Yanahuanca !

Barca se puse în mişcare străpungînd pîcla. În sfîrşit, prova „Rechinului" despică seninul. Descoperiră atunci cu groază că Mamele îi aşteptau. Cu motorul la

maximum, „Rechinul" încercă să fugă. Cîntecul gîfîit îi urmări :

Sub straşnica stăpînire, îngrămădiţi osînditii
şi pieriţi ;
năuciţi, rătăciţi, cu amintirea neputincioasă ;
singuri,
murit-a şi umbra care ne apăra ;
şi singuri rămas-am
să plîngem ;
la cine să ne-ntoarcem şi unde să ne-ntoarcem ?
Pierduţi în aiurare.
Pe cine n-ar copleşi plînsul
pentru omul care l-a iubit ?
Care copil piere cu totul
pentru părinţii săi ?

Soldaţii zăriră atunci „Independenţa" ce naviga şi ea urmărită de o necruţătoare insulă de Mame.

Şi un rîu de sînge curge, se desparte
în două braţe.

În sfîrşit, soldaţii zăriră cheiul Yanahuancăi unde bărbaţi şi femei fugeau mînaţi de groază. Trupa debarcă uşurată. Mamele îşi urmară calea spre Yanacocha. Căpitanul Réategui îşi şterse sudoarea ; îşi spuse în sinea lui : „Vina nu-i a indienilor, ci a escrocilor care le înfierbîntă minţile."

— Trebuie să punem mîna pe planul obştei cu orice preţ. Percheziţionează satul casă cu casă.

Trupa se desfăşură.

Un bărbat mărunt se ivi în poartă. Plin de funingine şi de sînge, tîmplarul Oré îl recunoscu pe Constantino Lucas.

— Ce e, Constantino ?

— Caută carnetul Inginerului.

Alde Hipólito — feţe, haine, umbre necăjite — intrară, abia tîrîndu-l după ei pe Margarito. Îl culcară. Margarito încercă să se ridice, se aşeză cu greu. Lucas îi întinse ulciorul cu apă pe care i-l dăduse tîmplarul Oré. Margarito bău, apoi scuipă :

— Asta-i apă.

— Eşti rănit.

— Şi dacă-s rănit trebuie să beau apă ?

Margarito schiţă un zîmbet.

— Dacă tot mor, apoi să beau în sănătatea mea !

Muri. Ţipetele călăfătuiau portul. În uşa tîmplăriei apăru căpitanul Réategui, vînăt de mînia care în ultima vreme îi lăbărţa faţa.

— Unde-i Inginerul ?

— A plecat în Japonia, domnule căpitan, răspunse tîmplarul Oré.

Un soldat îl lovi cu patul puştii. Tîmplarul se chirci.

— Unde-i Inginerul ? lua-l-ar dracu să-l ia !

— A plecat, domnule căpitan, murmură Oré.

— Te învăţ eu minte să-ţi baţi joc de un om al legii, buhaiule !

Un glonte îi curmă glasul. Oré căzu cu faţa în jos.

Eu am fost cel dintîi care mi-am dat seama că rîul Chaupihiaranga îşi schimbă culoarea. Locuiesc lîngă lac. Pescuiam în ziua aceea cînd apa începu să se înroşească. Socotii că era din pricina amurgului ce strălucea. Am rămas să pescuiesc mai departe. A doua zi, în zori, mă dusei la Yanahaunca : văzui atunci Lacul vopsit întocmai ca şi *poncho*-ul meu. În ziua aceea Chaupihuaranga nu-şi schimbă numai culoarea : îşi schimbă şi numele. Yawarcocha se cheamă de atunci. Yawar — sînge. Cocha — lac. Yawarcocha, lac de sînge, aşa i-am spus.

Nu numai bătrînul Chaupihauranga se făcu roşu. Alde Requis îmi spun că în ziua înmormîntării lui *don* Raymundo Herrera, rîurile de pe înălţimi căpătară şi

ele altă culoare. Socrul fraţilor Guadalupe povesteşte că pe la ei, în apropiere de Cordillera Culebra, rîurile nu şi-au schimbat numai culoarea, dar s-au şi arcuit. „Nu eram beat, Magdaleno. Îţi jur că am văzut rîul Culebra îngenunchind. A făcut o plecăciune şi-a încercat să se întoarcă la locul naşterii sale. Îl vezi cum curge acum pe-aici ? Să ştii că vreme de trei zile a vrut să curgă într-acolo, spre colina Wayracóndor."

Se pare că în Pomayaros, în Rabí, în Taquiambra, în Chinche, rîurile şi-au recăpătat apoi culoarea. Aşa o fi. În orice caz, aici apele au rămas îndoliate în roşu.

SFÎRŞIT

LA 24 DECEMBRIE 1974, LA ŞASE ANI DE LA începerea Reformei Agrare a Guvernului Militar din Perú şi la 269 de ani de la întocmirea celei dintîi plîngeri despre care istoriseşte această carte, ziarul „Comerţul" din Lima publică următoarea notiţă :

REZOLVARE LITIGIOASĂ A PROBLEMEI PĂMÎNTURILOR
CARE DUREAZĂ DE ZECE ANI.
RESPONSABILĂ CONFEDERAŢIA NAŢIONALĂ AGRARĂ.
EUSTAQUIO MAYLLE S-A DEPLASAT LA NUDO DE PASCO
PENTRU A SE ÎNTÎLNI CU ŢĂRANII.

Yanahuanca, 23 decembrie. De Javier Sarmiento.

Trimis special.

Confederaţia Naţională Agrară va conduce direct operaţiunile în vederea soluţionării prompte a unui inedit litigiu privind posesiunea asupra pămînturilor, suscitat în urmă cu zece ani şi mai bine din cauza unei necorespunzătoare atribuiri şi adjudecări a unor întinse arii de păşuni în San Pedro de Yanahuanca din departamentul Pasco.

Responsabilitatea pe care şi-a asumat-o Confederaţia Naţională Agrară în faţa autorităţilor în

drept e în concordanță cu politica sa de dreptate față de țăran, a spus Eustaquio Maylle Ortega, președinte al acestui organism suprem, cu prilejul unei adunări la care au participat peste 150 de lucrători din sectorul agricol și care a avut loc la „Shiuccana", unul din piscurile lui Nudo de Pasco ; pînă la această înălțime am făcut drumul călare, vreme de trei ore, cu scopul de a constata existența stîlpilor limitrofi ai domeniilor obștei din Yanahuanca ce numără peste 10.000 de locuitori.

Adunare pe un pisc al lui Nudo de Pasco

O ploaie torențială, ninsoare și aer pătrunzător de puna[1] *a servit drept cadru acestei adunări țărănești care a avut loc la o înălțime de peste 5000 de metri deasupra nivelului mării, unde, mulți obșteni, ascultînd asigurările pe care le dădea conducătorul lor suprem, nu și-au putut ascunde emoția. Lacrimile lor s-au amestecat cu frigul și cu ploaia. Mulți dintre ei erau supraviețuitori ai unei lupte sîngeroase duse cu ani în urmă pentru redobîndirea acelorași pămînturi.*

Este pămîntul Yanahuancăi de la 1711

A vorbit apoi președintele obștei din Yanahuanca, Exaltación Travezano Valle, care a făcut un scurt istoric al luptei pe care au dus-o obștenii pentru a-și păstra pămînturile.

„Pămînturile acestea sînt ale noastre de vreme îndelungată. Avem un Titlu de proprietate care datează din 1711, unde sîntem menționați ca proprietari unici și legitimi. Datorită unor persoane interesate, printre care politicieni și potentați, văile obștei au fost împărțite una cîte una, iar noi țăranii am ajuns pînă în situația periculoasă de a fi strămutați."

[1] Teren plat și arid situat la mari înălțimi.

Cer anularea Rezoluţiei de Adjudecare

Dînd ample explicaţii, a adăugat că prin chiar „numita Lege a Reformei Agrare Nr. 15307 ni s-au făcut promisiuni în ce priveşte înapoierea propriilor noastre pămînturi, autorităţile încercînd prin aceasta să ne aservească unor jocuri politice. Ca urmare au căzut mai mulţi morţi, victimele fiind astăzi eroii noştri."

Exaltación Travesaño a dat apoi lămuriri asupra faptului că „există şi în prezent o dispoziţie ce pretinde a fi emisă în favoarea noastră, dar prin care ni se cer patru milioane de soli pentru Datoria Agrară. Cum e cu putinţă să plătim pentru propriile noastre pămînturi ? Cerem să fie anulate toate aceste dispoziţii pentru că pămîntul acesta e al nostru. N-a existat niciodată vreun alt proprietar, iar aceia care s-au dat drept proprietari n-au prezentat niciodată Titluri de proprietate."

În faţa acestei demascări, preşedintele Confederaţiei Naţionale Agrare, Maylle Ortega a spus că această situaţie este cunoscută şi că ea va fi curînd soluţionată. „Pentru aceasta vă cer doar să aveţi încredere în procesul revoluţionar, fiindcă el va da dreptate celui care-o merită. Ştim că există funcţionari nedrepţi care profită de posturile pe care le ocupă pentru a-i favoriza pe potentaţi. Lor le spunem să-şi dea seama de ceea ce fac, fiindcă ţăranul nu mai poate fi înşelat. Acum cînd sîntem uniţi putem muta şi munţii din loc", a adăugat el.

26 MAI 1977
OBŞTEA CERE ANULAREA SENTINŢEI : PROBLEMA PĂMÎNTURILOR

Anularea absolută a Sentinţei Tribunalului Agrar care despoaie de mai mult de 11 000 de hectare, ferme, turme de ovine şi de alpacale obştea ţărănească din Yanahuanca în favoarea familiei Lercari, a fost cerută ieri de către o comisie formată din peste 100 de delegaţi

ai obştei ţărăneşti din San Pedro de Yanahuanca, din Provincia Daniel A. Carrion.

Pablo Valenzuela Morales, preşedintele Consiliului de Administraţie al obştei din Yanahuanca, a calificat drept dubioasă, incorectă şi maliţioasă sentinţa Tribunalului Agrar, care — a adăugat el — ia cu japca 11 000 de hectare din proprietatea ei în beneficiul unei persoane care n-a fost niciodată stăpînă a acestor pămînturi.

„Ba mai mult — a spus Pablo Valenzuela — dacă Tribunalul Agrar nu-şi îndreaptă greşeala, în cursul săptămînii, luni 30, va veni la Lima întreaga obşte din Pasco ce numără peste 12 000 de ţărani."

A cerut de asemenea încetarea persecuţiei apărătorului ei legal, avocatul Genaro Ledesma Izquieta şi a cerut punerea de urgenţă în libertate a lui José Antonio Nique de la Puente deţinut în Închisoarea din Callao.

(Ziarul „Extra", Lima, joi 26 mai 1977)

FAPTELE PERSONAJELE NUMELE ŞI ÎNtîmplările cuprinse în această carte sînt autentice : apar în Titlul şi în Dosarul Obştei din Yanacocha, provincia Yanahuanca, Departamentul Cerro de Pasco, din Anzii Centrali din Perú. Au rămas întipărite de asemenea în amintirea celor care au escortat nesomnul lui *don* Raymundo Herrera de-a lungul acestor cordiliere mai bogate în morminte decît în zăpezi.

Doar în două cazuri am localizat în Yanacocha întîmplări care, în realitate, îndoliaseră obştea din Ambo-Huánuco şi pe cea din Nunatuyo-Junín.

Imaginea Inginerului mi-a fost sugerată de aventurile unor topografi pe care i-am cunoscut în timpul rebeliunii obştenilor din Pasco (1959—1962). N-are nimic de-a face, prin urmare, cu îndrăzneţul profesionist care a încercat să întocmească planul Yanacochei în 1962.

Cîntul pe care îl rostesc Mamele în timpul masacrului este cîntul lui „Apu Inka Atawallpaman", elegie *quechua,* compusă de un poet anonim la moartea ultimului Inca, în secolul al XVI-lea. Versiunea pe care am preferat-o eu a fost culeasă de J.M.B. Farfán şi transcrisă de Cosme Ticona. Cutremurătoarea ei versiune castiliană se datorează geniului lui José María Arguedas.

Obștenii care au supraviețuit masacrului de la Yanacocha, despre care am povestit aici, au fost închiși în diverse închisori din Perú. Șaisprezece luni mai tîrziu, Delegatul Obștei a ieșit din beciurile închisorii din Huánuco pentru a săvîrși nemaipomenita ispravă pe care o povestește cel de-al patrulea volum al acestei serii, „Cîntul lui Agapito Robles".

Paris, 1974.

M.S.

Lector : FLORIN CHIRIȚESCU
Tehnoredactor : VICTOR MAȘEK

Bun de tipar: 26.03.1981. Coli tipar: 13,5

Comanda nr. 523
Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii"
Piața Scînteii nr. 1 — București
Republica Socialistă România

Literatura este primul teritoriu liber al Americii Latine.

Hegel spune că istoria ideală a unui popor ar trebui să-i cuprindă visurile. În acest sens adevărata istorie a Americii Latine este literatura sa.

MANUEL SCORZA

Lei 9,25